

ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IONEL-VALENTIN VLAD, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 9
SEPTEMBRIE
2017
Anul XXVII
323

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
din mai 2014 –

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ionel-Valentin VLAD
Acad. Cristian HERA
Acad. Bogdan C. SIMIONESCU
Acad. Victor SPINEI
Acad. Alexandru SURDU
Acad. Victor VOICU

Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Alexandru BOBOC
Acad. Constantin IONESCU-TÎRGOVIȘTE
Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Eugen SIMION
Acad. Răzvan THEODORESCU
Acad. Maria ZAHARESCU

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNESCU

Redactori I
Mihaela-Dora NECULA
Elena SOLUNCA-MOISE

SECTOR TEHNIC:

Tehnoredactor
Dr. Roland VASILIU

Operatori-corectori
Aurora POPA
Ioneta VLAD

E-mail: academica@acad.ro

revista_academica2006@yahoo.com

Adresa web: http://www.acad.ro/academica2002/pag_academica.htm

Tel. 021 3188106/2712, 2713; Fax: 021 3188106/2711

MIHAIL KOGĂLNICEANU – UN MARE OM POLITIC		
Dan Berindei, Mihail Kogălniceanu – constructor al României moderne	5	
Eugen Simion, Un spirit mesianic care recomandă moderația și chibzuința.		
Moralistul Kogălniceanu. Un pedagog al nației	9	
Alexandru Zub, Posteritatea lui Kogălniceanu	14	
Paul Cernat, Mihail Kogălniceanu și „școala critică” moldovenească	17	
BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE – 150 DE ANI		
Alexandru Surdu, Biblioteca Academiei Române – tezaur de cultură românească ...	23	
Răzvan Theodorescu, De 60 de ani cititor în Sala „Bianu”	27	
Maria Carmen Nadia Petre, Biblioteca Academiei Române – scurt istoric	29	
Dan Berindei, Biblioteca Academiei Române a împlinit un secol și jumătate de existență	34	
ZIUA LIMBII ROMÂNE		
Gabriela Pană Dindelegan, De ce prețuiesc cercetătorii străini limba română?	35	
Gheorghe Păun, Despre limba română, dinspre România de la Argeș	39	
SUB EGIDA ACADEMIEI ROMÂNE		
Dan Dascălu, Cea de a 40-a ediție a Conferinței Anuale de Semiconductori	42	
OPINII		
Alexandru Boboc, Situația spirituală a timpului nostru. Însemnări	46	
Anton Carpinski, Mintea captivă și servitutea voluntară în „societatea spectacolului”	52	
EVOCĂRI		
Costin Cernescu, Academicianul Ștefan S. Nicolau (1896–1967) – fondatorul școlii române de virusologie	57	
Titus Brustur, O importantă contribuție tectonică ignorată: Ștefan I. Mateescu (1888–?1970) și semifereastra Vrancea	62	
INSTITUTE ALE ACADEMIEI ROMÂNE		
Ioan Bolovan, Bilanț pozitiv la sfârșit de an pentru Comitetul Național al Istoricilor din România și pentru România	69	
IN MEMORIAM		
Victor Axenciuc, Gheorghe Dolgu (1929–2017)	71	
CRONICA VIEȚII ACADEMICE		73
APARIȚII LA EDITURA ACADEMIEI		75
GHID PENTRU AUTORI		77

Mihail Kogălniceanu – constructor al României moderne*

Acad. Dan Berindei

Mihail Kogălniceanu – ca și Nicolae Bălcescu – are însușirea fundamentală de a ne fi contemporan. Textele sale le percepem astăzi ca și cum ar fi scrise în aceste zile de cineva care încă este printre noi. Este uimitor prin capacitatea de a nu se pierde prin hățișurile unei istorii complexe pe care încă, din păcate, nu suntem capabili să o percepem în toate dimensiunile ei și de care astăzi, mai mult ca oricând, ar avea nevoie frământata noastră societate să n-o uite și s-o înțeleagă. El este un fiu cu rare însușiri al unei Români care se constituia și căreia i-a fost apoi unul dintre diriguitorii și îndrumătorii fundamentali. A făcut parte dintr-o generație de aur în rândurile căreia a strălucit, dar n-a fost susținut în măsura în care ar fi dorit-o, izolat poate tocmai prin strălucirea sa și neavând însă capacitatea de a determina pe contemporani să-i recunoască pe deplin capacitățile sale unice.

Ceea ce ni-l impune este motivația fundamentală a ființării sale. Ca și întreaga serie de adevărați constructori de țară, el numărându-se printre cei dintâi, Kogălniceanu a avut și a slujit ca lege supremă proiectul constituirii și dezvoltării României. Țelul cel mare al vieții sale a fost acesta, căruia i-a subordonat întreaga sa activitate și existență. A avut – și poate mai mult decât contemporanii săi, în primul rând Bălcescu, complet detașat de astfel de preocupări – interesele sale personale, încadrate însă și ele procesului general de înaintare a țării, dar fundamentală a rămas toată viața sa construcția unei Români libere, democratice și alinate puterilor lumii.

A trăit într-o epocă în care împrejurările istorice au fost favorabile și a înțeles ca nimeni altul că misiunea unui adevărat intelectual este de a sluji o

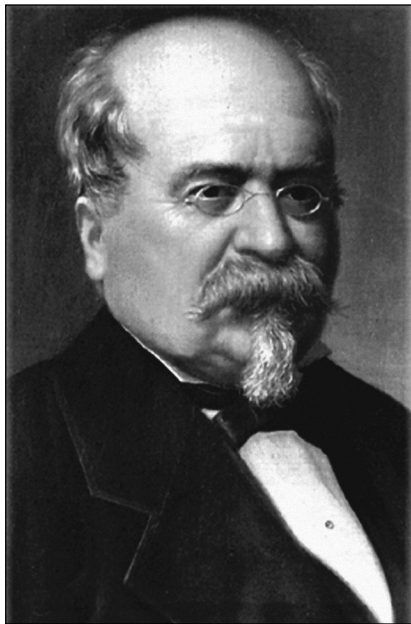

Acad. Dan Berindei

cauză generală și de a subordona acesteia totul: un efort nesfârșit, zile și nopți, interesele individuale mai mult sau mai puțin meschine lăsate pe un plan secund și mai ales de a-i dăruia dezinteresat și pe deplin o minte, care, în cazul lui Mihail Kogălniceanu, era un permanent izvor de creativitate.

Prin efortul de a construi, dar în primul rând prin soliditatea edificiului realizat, el impune și astăzi respectul și poate și prin curajul de a îndrăzni să înfrunte provocările, și mai ales, marile provocări ale vremii sale.

**Alocuțiune susținută la sesiunea de comunicări dedicate împlinirii a 200 de ani de la nașterea lui Mihail Kogălniceanu (6 septembrie 2017, Aula Academiei Române)*

Mihail Kogălniceanu

Mihail Kogălniceanu a fost un fiu privilegiat al epocii sale, care era predestinată să ajute pe români în realizarea unui proiect care părea nebunesc, utopic, de neînfăptuit, dar care s-a dovedit, însă în bună măsură prin contribuția și jertfa lor, nu numai realizabil, dar aproape uimitor în felul în care s-a concretizat. Dar, înainte de orice, trebuie să avem în vedere că acest lucru a fost rezultatul unei *generale* implicări naționale, dar și al dăruirii și însușirilor celor care s-au găsit în primele rânduri ale făptuitorilor și printre ei, deși singular, Kogălniceanu a strălucit.

Fiu al epocii sale, el a fost un multilateral, implicându-se direct în procesul de construcție, dar în același timp cu calificarea și capacitatea respectivă. Nu a improvisat, n-a construit efemer și șubred și aproape surprinzător, deoarece studiile sale universitare au fost cam „din zbor”, a făcut față cu competență și pricepere provocărilor, înfrângându-le. El rămâne un model de om politic al unei țări.

O minte scânteietoare, o spontaneitate surprinzătoare, capacitatea de a face față unei problematice variate, dar și însușirile comunicării, talent real oratoric și rapiditatea replicii îl caracterizează, ca și multă adaptabilitate și maleabilitate. L-au preocupat, întemeiat însă pe solide cunoștințe, cele mai variate aspecte ale unui proces de construcție multiform, cel al edificării unui stat modern în cadrul unei lumi noi, dar și cel al locului pe care acesta trebuia să-l dobândească printre statele lumii și dominant l-a preocupat nivelul cultural, cel al instrucțiunii

publice. A mai avut marele merit de a înțelege că o societate, pentru a fi deplin funcțională, trebuie să realizeze o echilibrare între categoriile ei sociale; l-a interesat, ca pe o proprie cauză, ridicarea țărâni-mii aservite și a luptat, fiind un realizator principal al eliberării și împroprietăririi ei.

N-a avut însușirea de organizator de partid de care a dat dovadă marele său contemporan Ion C. Brătianu și s-a mulțumit să fie pe contul său propriu alergătorul de cursă lungă, model de om politic, dar oarecum de unul singur, ca un strălucit, dar izolat exemplu! Probabil că acest lucru l-a amărât, dar i-a făcut față, recunoscându-i-se de toți rarele însușiri și el dobândind și păstrând în complicatul joc politic, constanta sa poziție preeminentă.

Viața sa a coincis cu etape strălucite ale construcției României. Copil mic în 1821, tânăr ardent în timpul domniei lui Mihail Sturdza, cu care a avut ciudate legături, dar care a tolerat multe dintre ieșirile uneori surprinzătoare ale tânărului, student efemer peste hotare, trimis cu fiii domnitorului, dar realizând totodată o sinteză de istorie națională adresată nu numai națiunii, dar și lumii. Revoluționar „de unul singur” în 1848 și autor al *Dorințelor partidei naționale*, amplu proiect de construcție al societății și al țării, Kogălniceanu avea apoi să intre în noua etapă de treptată edificare efectivă a României. În această etapă, decisivă pentru el și țară, rolul său a fost constant și multiform.

În timpul domniei lui Grigore Ghica îl găsim prezent ca director al Departamentului lucrărilor publice și apoi al Departamentului dinlăuntru, până în vara anului 1852. Și tot în 1851 a început publicarea *Letopisețelor Țării Moldovei*. Era implicat activ pe tărâm social-cultural.

În 1853 a prefațat traducerea cărții bine-cunoscute *Coliba lui Moș Toma*. Se pronunța categoric atât pentru dezrobirea țiganilor, cât și pentru o dreaptă soluționare a chestiunii țărănești. Era un aprig adversar al rasismului și al discriminărilor sociale.

La izbucnirea Războiului Crimeii, s-a inaugurat o nouă etapă în care Kogălniceanu s-a afirmat ca unul dintre marii constructori ai statului modern român. În „România literară” a lui Alecsandri, el a publicat studiul său *Jurnalismul românesc în 1855*, în care a întocmit un bilanț al rolului și menirii presei, căreia îi revenea nobila și patriotica datorie de a se ridica în apărarea drepturilor naționale ale românilor și a echității sociale. Din păcate, concluzia sa

din acea vreme „*n-avem încă un singur jurnal care să răspundă la trebuințele nației*” este și astăzi de acută actualitate!

Dar atunci, Kogălniceanu și-a făcut pe deplin datoria prin foaia pe care a înființat-o, ce inițial ar fi trebuit să se numească „Unirea” și a purtat titlul „Steaua Dunării” și avea să se afle în fruntea luptei pentru Unire, definită de el „*visul de aur, țelul isprăvilor a marilor bărbați ai României*” și „*ca singurul mod în stare de a consolida naționalitatea românilor, de a le da demnitate, putere și mijloace pentru a împlini misia lor*”.

El s-a așezat firesc în primul rând al mișcării pentru Unire, dârz, competent, știind să se impună contemporanilor, deși înzestrările sale i-au stârnit neconținut adversității. Foaia sa a fost neconținut stegarul noilor timpuri și atunci când n-a mai putut apărea în țară, în înțelegere cu fruntașii munteni I.I. Filipescu și Grigore Ioranu, a strămutat-o la Bruxelles într-o ediție franceză, „Etoile du Danube”, prin care i-a asigurat continuitatea, dar în același timp a transformat-o și într-un instrument de politică și propagandă externă.

În cadrul Comitetului central al Unirii, Mihail Kogălniceanu a fost personalitatea cea mai proeminentă. El a contribuit, în 1857, la fixarea atitudinii unioniștilor moldoveni față de firmanul electoral, la elaborarea programului și a planurilor lor de acțiune, la strângerea fondurilor necesare pentru a se asigura apariția foii strămutate la Bruxelles, dar și acțiunile de propagandă externă atât de eficiente ale exilaților munteni. Împreună cu Alecsandri și cu Dimitrie Ralet s-a deplasat la București, ei reușind să determine pe comisarii reprezentând puterile garante să se deplaseze în Moldova, pentru a constata în mod direct abuzurile caimacamului.

După anularea alegerilor falsificate, Kogălniceanu a fost ales, cu 50 din cele 51 de voturi ale marilor proprietari ai ținutului Dorohoi, deputat în Adunarea ad-hoc a Moldovei din 1857, în care a fost, cum îl definea Ion Ionescu, *factotum* și a avut 84 de discursuri și intervenții, el fiind și acela care a propus la 7 octombrie Unirea „*într-un singur stat sub denumirea de România*”. Tot Kogălniceanu a impus discutarea problemelor de viitoare organizare și prin cuvântul său a stimulat neîncetat programul de acțiune al construirii statului modern.

În Adunarea electivă din 1859 l-a susținut pe Costache Negri și apoi a acceptat bucuros candidatura la domnie a lui Alexandru Ioan Cuza pe care

l-a salutat la alegere ca „omul nou”, urându-i a fi „omul epocii”. El însuși a rămas constant și cu dârzenie pe pozițiile sale. „*O nație*, spunea el, *care își are conștiința drepturilor sale trebuie să aibă și corajul de a le apăra, numai atunci ea este respectată*”. Pentru el Unirea a însemnat constituirea unui singur stat unitar, în cadrul căruia să fie rezolvate problemele cu care se confrunta societatea românească. În cadrul Comisiei Centrale, în dezbaterile care au avut loc în 1859, Kogălniceanu a avut o implicare neobosită, multiformă, expunându-și poziția într-o serie întregă de probleme, manifestându-se *ca român* și lăsând pe un plan secund interesele regionale.

La 30 aprilie 1860, Kogălniceanu a devenit prim-ministru al Moldovei, demonstrând prin activitatea sa guvernamentală cât era de preocupat de construcția statului celui nou ce fusese făurit, dar mai ales cât era el de competent. A contribuit la opera de reorganizare pe multe planuri, efectuând reforme sau pregătindu-le. A creat Universitatea din Iași, cea dintâi a statului celui nou. În 1863, domnitorul Unirii i-a dat din nou sarcina de a conduce guvernul, de data aceasta, al României. A rezolvat cu măiestrie problema secularizării, secondându-l apoi pe Alexandru Ioan Cuza în delicata operațiune a reformei agrare, când a fost necesară de a se face lovitura de stat, deoarece reglementările electorale impuse de puterile garante n-ar fi îngăduit altfel să se ajungă la soluția care se impunea. După un șir de reforme prin care noul stat a fost consolidat, s-a ajuns la începutul anului 1865 și la momentul despărțirii. Kogălniceanu n-a mai fost prim-ministru și a asistat doar la încheierea unei domnii în care se ilustrase.

După 11 februarie 1866, deși adversarii căutau a-i împiedica revenirea pe primul plan, a dat o dârză luptă și și-a recâștigat locul printre conducătorii țării. Ales succesiv și repetat deputat, a reintrat, în anii 1868–1870, în arcul guvernamental ca ministru de Interne în guvernul Dimitrie Ghica. De asemenea, în 1868 a fost ales membru al Societății Academice Române și a fost unanim acceptat în vechiul său rol de fruntaș liberal.

Din mai și până în august 1876 a fost ministrul de Externe al coaliției de la Mazar Pașa, pentru a reveni în aceeași funcție la 3 aprilie 1877 în guvernul Brătianu. Alături și împreună cu Ion C. Brătianu avea să dea o altă bătălie hotărâtoare pentru România. Fusese în primele rânduri ale unioniștilor,

fusese apoi unul dintre cei mai de seamă constructori ai statului modern și înfăptuitor al reformelor fundamentale, iar de data aceasta se punea problema schimbării statutului internațional al țării.

Kogălniceanu nu putea lipsi de la sarcinile istorice pe care și le asumase. Reintrat în guvern, a semnat convenția de trecere a armatei ruse, din 4 aprilie 1877, angajându-se în noua acțiune de afirmare a țării sale. Lui i-a revenit, la 9 mai 1877, să anunțe românilor și lumii întregi că România întemeiată pe propriile puteri era un stat independent și apoi el a fost acela care a acționat pentru complicata obținere a recunoașterii acestei noi stări de fapt de către ansamblul marilor puteri.

În Congresul de la Berlin, din nou împreună cu Brătianu, a dat o simbolică luptă pentru drepturile încălcate ale țării de către marile puteri, luând însă act totodată cu legitimă satisfacție interioară de faptul că, după ce fusese unul dintre artizanii principali ai Unirii, de data aceasta repurtase biruința recunoașterii neatârării României și a recunoașterii locului ei independent în familia statelor europene.

Începea ultima etapă a încercatei sale vieți. A fost ministru de Externe până în noiembrie 1878, pentru a reveni apoi în guvern din iulie 1879 și până în aprilie 1880 ca ministru de Interne. A reprezentat apoi România ca ministru plenipotențiar la Paris și revenit în țară a continuat o activitate neobosită și în Parlament. A luat poziție în problema Dunării, a relațiilor economice cu Austro-Ungaria, pledând totodată pentru o politică economică externă în avantajul – nu în dezavantajul – țării; neîncetat a venit cu aprecierile și judecățile sale asupra perioa-

dei în care viețuise și în care nu fusese doar un martor, ci în care se implicase cu știința, inteligența și dăruirea sa, rămânând pentru totdeauna unul dintre marii și adevărații făuritori ai României.

Kogălniceanu a fost ales membru al Academiei noastre la 16 septembrie 1868. În 1891 a fost ales președinte al Secției istorice, între 5 aprilie 1886 și 27 martie 1887 a fost vicepreședinte, iar între 28 martie 1897 și 27 martie 1890 președinte al Academiei Române.

La 1/13 aprilie 1891, Mihail Kogălniceanu a rostit la Academia Română ultimul său discurs, care a reprezentat o evocare a unui veac și o prețioasă mărturie autobiografică. La 20 iunie/2 iulie 1891 a încetat din viață pe masa de operație. Succesorul său a fost A.D. Xenopol, admirator al marelui său înaintaș, în scaunul academic.

Kogălniceanu rămâne, la două veacuri de la nașterea sa, unul dintre marii constructori ai României. Avea deplină dreptate Alexandru D. Xenopol, succesorul său în scaunul academic, patru ani după încetarea din viață a predecesorului său, când spunea că acesta „*a umplut cu înalta lui personalitate mai bine de 50 de ani din istoria neamului românesc*”, adăugând că cel dispărut „*ar fi trebuit să se nască în sânul unei mari împărății și să conducă destinele ei*”.

La două veacuri de la venirea sa pe lume, să ne întoarcem gândurile către cel care, prin însușirile și silințele sale, prin dragostea nețărmurită față de o Românie, la edificarea căreia a contribuit atât de mult, rămâne în memoria națiunii ca o personalitate de excepție, ca un neîntrecut făuritor al unei României unitare, neatârinate și moderne.

Un spirit mesianic care recomandă moderația și chibzuința. Moralistul Kogălniceanu. Un pedagog al nației*

Acad. Eugen Simion

Dintre multele judecăți de valoare despre Mihail Kogălniceanu și opera lui, s-o cităm și pe aceea dată de Nicolae Iorga: „Un om genial, cel mai mare conducător cultural și politic pe care l-au avut românii în epoca modernă” (*Oameni care au fost*, IV).

G. Călinescu laudă, lângă spiritul mesianic al istoricului, spiritul critic: „Darul de căpetenie al lui Kogălniceanu e de a fi avut spirit critic, atunci când lumea nu-l avea; și de a-l fi avut în formă constructivă, ardentă, fără sarcasm steril.” Conducătorul „Daciei literare” ar fi, dar, un *mesianic pozitiv*, spre deosebire de Heliade Rădulescu care este un *mesianic cețos și egotist*... Formule norocoase, dintre acelea care definesc pentru multă vreme un spirit și însoțesc, adesea, un destin în posteritatea lui culturală. Trebuie spus însă că mesianicul pozitiv recomandă în mai toate împrejurările moderația și acțiunea practică în viața socială și în cultură. Critica bună, critica sănătoasă nu se poate închipui decât în „hotarele moderației”.

Istoria nu se poate scrie în afara adevărului și adevărul despre nația ta nu poate fi cunoscut fără o anumită *modestie* pe care Kogălniceanu, filosof al bunului simț, spirit cumpănit, o numește o *datorie*: „Să ne ferim, domnilor mei, de această manie [este vorba de romanomania contemporanilor săi] care trage asupra noastră râsul străinilor. În poziția noastră de față, cea întâi datorie, cea întâi însușire trebuie să ne fie modestia; almintrelea, am putea

Acad. Eugen Simion

merita ceea ce zice d. Eliad, că numai națiile bancrute vorbesc neconținut de strămoșii lor, bunăoară ca și evgheniștii scăpătați. Să ne scoborâm din Ercul, dacă vom fi mișei, lumea tot mișei ne va ținea și, dimpotrivă, dacă izgonind demoralizația și neunirea obștească, ce ne darmă spre pieire, ne vom sili cu un pas mai sigur a ne îndrepta pe calea frăției, a patriotismului, a unei civilizații sănătoase și nu superficială, cum o avem, atunce vom fi

*Alocuțiune susținută la sesiunea de comunicări dedicate împlinirii a 200 de ani de la nașterea lui Mihail Kogălniceanu (6 septembrie 2017, Aula Academiei Române)

respectați de Europa, chiar dacă ne-am trage din hoardele lui Gengis-Han”.

Moderat, lucid, „bărbat de bine”, deloc auster, interesat de toate – de la gastronomie la politică –, Mihail Kogălniceanu face parte, să mai spunem o dată, dintr-o generație de spirite întemeietoare. Unii sunt profeți și martiri, ca Bălcescu, alții sunt sceptici fini și abili oameni politici, ca Ion Ghica, poeți exaltați, cuprinși de un *sfânt nesățiu*, ca Heliade, spirite sintetizatoare, solare, ca Alecsandri... O generație superbă de *logotheti* (creatori de limbaj) care își asumă sarcina de a schimba istoria și de a construi o cultură sincronică.

Unind arta de a iubi cu arta de a scrie, poeții inventează o retorică, oamenii de teatru înființează, la propriu, teatrul ca instituție și compun piese cu subiecte românești pentru a face față traducerilor și abuzului de imitații și pentru a ajuta scena românească să treacă de la *păpușerie* la o artă veritabilă; prozatorii încearcă toate formulele, de la memorialul de călătorie la roman, istoricii inventează o disciplină (istoria), pe măsură ce descoperă și publică letopisețele și alte documente despre trecutul unei națiuni pe care ei o consideră veche și glorioasă... Fac toate acestea repede, cu o iubire aproape mistică pentru „duhul național”: amestecă stilurile, retoricile, pun pe Boileau alături de Lamartine, jeluiesc în fața ruinelor în felul preromanticilor și întocmesc, în același timp, sarcasticele „fiziologii”, silind, în toate cazurile, limba română să primească nuanțele gândului liric și complexitatea conceptelor. Au reușit. Limba română arată altfel când generația aceasta părește, spre sfârșitul veacului, scena istoriei. Altfel arată și cultura română. Apăruse între timp o nouă generație de creatori. Între ei, un mare poet, Eminescu, și un critic, Maiorescu, care introduce în literatură autonomia esteticului și prin ea filtrul judecății de valoare...

Locul și rolul lui Mihail Kogălniceanu în cultura română sunt cunoscute. Rol, se spune adesea, de îndrumător cultural și, dacă formula n-ar fi atât de compromisă, ar trebui s-o acceptăm. Fiul agăi Elie Kogălniceanu a fost, cu adevărat, un dascăl de conștiință națională și un spirit îndrumător în cultură: a înființat reviste, a scris articole de direcție, a întocmit programe, culegeri de documente și dicționare, a ținut cursuri universitare și, când activitatea lui politică i-a permis, a scris articole de critică literară și chiar opere de ficțiune. În spiritul epocii, are disponibilitate pentru toate genurile. Nu-și

duce proiectele până la capăt, nici aici, nici în alte domenii în afară, poate, de politică.

Kogălniceanu este și el, ca mulți scriitori din generația sa, un om al fragmentului, când este vorba de opera literară propriu-zisă, dar are o *viziune* generală asupra evoluției culturii și un program de *propășire*, după cum se va vedea mai bine, când vom discuta proza lui istorică și politică. Compune versuri, traduce și adaptează piese de teatru, notează în carnetele sale impresii de călătorie, face câteva biografii (cea despre poetul Hrisoverghi este, pentru timpul ei, remarcabilă), încearcă, în fine, să introducă spiritul critic în literatură și fundamentează o literatură istorică. Când se dedică, aproape în exclusivitate, politicii și ajunge ministru și prim-ministru, ține discursuri. Unele sunt celebre. Spiritul moderat știe să fie și tăios, ironic, elocvent și chiar mesianic... Este în felul lui ordonat, documentat, meticulos, totdeauna elocvent, cu moderație retorică și cu multă stăpânire de sine, unul dintre marii oratori politici ai vremii.

Vorbind de *scriitorul Kogălniceanu* trebuie să ținem seama și de aceste scrieri neliterare, în care omul cultivat și spiritul disociator se întâlnesc cu un fin creator de limbaj și un excepțional moralist. Aș zice chiar că Mihail Kogălniceanu este un scriitor de prim ordin în generația lui, mai ales în scrierile istorice, morale și politice. Versurile lui, puține și neesențiale (prelucrări după Schiller), atestă o anumită îndemânare prozodică, dar nu mai mult decât atât; fragmentele epice dovedesc spirit de observație și un portretist fin; discursurile, introducerile și însemnările cu caracter ideologic și moral arată însă un spirit al amplitudinii și, cu adevărat, un vizionar dublat de un spirit de salon, când malițios, când sfătos, digresiv, ardent, fără excese. Este greu să-l fixezi, fără ezitare, într-una din cele două categorii care se confruntă în epocă: *bonjuriștii* și *ruginiții*, cei care vor să scoată pe români din inerția răsăriteană și cei care vor să-i țină în vechea și dreapta rânduială. Fiul agăi Elie este, indiscutabil, un spirit înnoitor, un om care vrea să schimbe ticăloasele obiceiuri; se amestecă prudent, dar se amestecă, totuși, în toate actele politice importante ale epocii. Ține discursuri răsunătoare în parlament și inițiază reforme care vor schimba structura societății românești.

Kogălniceanu este, fără dubiu, mintea cea mai clarvăzătoare a epocii și omul care, putem spune, a gândit mai bine, cu un spirit practic mai drept și mai eficace decât alte spirite profetice (și nu sunt puține)

ale timpului, structura statului român modern. Dar el nu-i un necondiționat al înnoirii. El vrea reforme „blânde și graduale”, recomandă, în toate împrejurările, temperanța și toleranța, schimbările să fie supravegheate de „moral și (de) buna orânduială”. Când discută moravurile din saloanele moldovene, nu uită să spună că fiul sau fiica trebuie, înainte de a face pasul hotărâtor, să ceară „părinteasca iertăciune”...

Ca nație, trebuie „să ne ținem mai ales de cele trecute, ele pot să ne scape de pieire; să ne ținem de obiceiurile strămoșești – atât cât nu sunt împotriva dreptei cugetări –, să ne ținem de limba, de istoria noastră, cum se ține un om, în primejdie de a se îneca, de prăjina ce i se aruncă spre scăpare”...

Acestea sunt, în fond, și ideile reformistului Kogălniceanu în cultură. El a lepădat *straietele asiaticăști*, pe care le purta în adolescență, a combătut *aristocrația nașterii* și a susținut *aristocrația meritului*, a devenit el însuși proprietar de fabrică de postavuri și proprietarul unei flote (formate, e drept, din două șleपुरi), a susținut introducerea tiparului și a vaporului, dar, când este vorba de duhul național, Kogălniceanu apără tradițiile, vechea spiritualitate, „cultul țării noastre”, într-un cuvânt, „consolidarea naționalității române”. Faptul se vede bine în articolele sale de direcție. Sunt cunoscute *Introducția* [lui] la „Dacia literară” din 1840, *Introducția la Arhiva românească*, cuvântul preliminar la *Cursul de istorie națională* (1843), prefața la *Letopisețele Țării Moldovei* și celelalte scrieri și discursuri în care vorbește de necesitatea unei culturi animate de *duhul național* și vegheată de un spirit critic drept. Au devenit, de un secol și jumătate, bunuri de manual școlar.

Moralistul Kogălniceanu. Pedagog al nației

Am amintit mai sus de talentul de moralist al lui Kogălniceanu într-o generație interesată, în genere, de acest gen. Moralist sau moralizator? Dacă acceptăm că diferența dintre un *moralist* și un *spirit moralizator* este aceea că cel dintâi nu face decât să pună în discuție *regulele* morale și să facă o literatură a comportamentului moral, atunci putem zice că cel de-al doilea vrea să facă legi morale și să impună un cod moral în societate. Cel dintâi (moralistul) se ocupă cu precădere de morala omului sub aspect filosofic și psihologic, cel de-al doilea vede individul social și vrea să corecteze morala societății, având ca puncte de reper fie o morală deja existentă, acceptată (morală colectivă, înțelepciunea

veche), fie un nou model moral (morală civilizației occidentale în cazul pe care-l discutăm) ce se confruntă cu o bună parte din morala tradițională. Avem și în acest domeniu, la 1840–1860, tradiționaliștii și progresiștii noștri.

Kogălniceanu este un progresist (un modernist) care vrea să împace tradiția bună, sănătoasă, *înțeleaptă*, cu noutatea utilă, respingând extremele. Lubește, admite, altfel spus, tradiția ce ne reprezintă ca nație și respinge constant, după cum s-a putut constata, poziția reacționară față de tradiție și față de progres, după cum, primind cu moderație *formele* civilizației moderne, respinge categoric, ca personajul Stihescu din fiziologia provincialului, excesele, dezmațul civilizației occidentale. Este, nu încapă îndoială, un spirit moralizator, un pedagog social și aspiră să fie – prin programele succesive pe care le elaborează – un pedagog, un educator al națiunii sale. Filosoful Noica i-ar fi zis *un antrenor moral și spiritual*.

Mă uit pe un eseu dedicat secolului moralistilor¹ și deduc că termenul de moralist nu exista pe vremea lui Montaigne, Pascal, La Rochefoucauld. În 1690 este admis cu un sens strict normativ „*autor care învață să conducă viața și acțiunile sale*”. Mai târziu, în 1792, în *Dicționarul Academiei*, moralistul este definit ca un scriitor care „*traité des moeurs*”. Este limpede că, în primul caz, moralistul este identificat ca *moralizatorul*, pedagogul, cel care spune ce-i bine și ce-i rău, iar în al doilea, scriitorul care reflectează asupra moravurilor este numit cum trebuie și cu înțelesul pe care l-a preluat modernitatea.

În cultura română, moralistii sunt, mai toți (de la Miron Costin la Kogălniceanu, trecând prin Cantemir – primul și, cu adevărat, marele nostru scriitor moralist!) spirite moralizatoare și, numai în parte, în momentele lor de grație, moralști, spirite speculative, observatori fini ai moravurilor. Spiritul românesc are vocație în acest sens așa încât, într-o istorie a literaturii, trebuie să rezervăm un capitol special acestor autori, unii vestiți, alții mai puțin cunoscuți, care examinează moravurile românești și reflectează asupra lor. *Spiritul de cârtire*, specific românilor, ascunde, în fapt, în realitatea lui profundă, talentul nostru de moralști.

Vocația principală a lui Kogălniceanu este aceea de pedagog, sfătuitor, îndrumător al nației, adică de moralizator. Un moralizator care vrea să reformeze societatea și moravurile ei, dar nu în chip radical și cu mare grabă, pentru a nu strica tradițiile sănătoase,

temeinice și, de bună seamă, pentru a nu sminti omul românesc. Este, vom constata, un reformist moderat și în privința moralei individuale și colective. El predică *iscusința* și ceartă *neiscusința*, cum face în polemica lui cu G. Sion. Când vorbește de jurnalismul din epoca sa (1855), cere ca el să cultive „natura morală”, „nobilele credințe”, sentimentul „onestului”. Omul *onest, chibzuit, echilibrat, cu tact, omul de bine* – pe scurt – este idealul lui uman. Pe acesta vrea să-l educe și să-l formeze ca bun cetățean al nației. În 1845 scrie în *Calendar despre poporul românesc* despre civilizație și o definește ca „*adunarea împreună a izbânzilor științifice și a izbânzilor politice*”. Este, se înțelege, de partea civilizației, dorește ca ea să se întindă pe pământul românesc, dar nu uită să atragă atenția asupra „*prisosului de civilizație*”, adică asupra exceselor ei. Civilizația se bazează, așadar, pe dreptate și scopul ei este să formeze un *cetățean responsabil, cu drituri*, dar și cu datorii. Moralistul moldovean, trecut prin școlile europene, vrea să armonizeze și pe acest teren legile propășirii cu legile pământului:

„*Din aceasta, cea întâi consecuenție ce urmează este că, oricare să fie propășirile omului în arte, în științe, în industrie, dacă el nu-și izbândește driturile sale, ca un cetățean, civilizația nu este deplină; a doua consecuenție este că, cu cât se mărește numărul cetățenilor chemați la împărțea comună a driturilor sociale, cu atâta se lărgeste cercul civilizației. Se poate deci încredința, cu toată siguranța, că ideea civilizatrii care domnește pe toate celelalte este ideea care cheamă pre toți oamenii să vie să ieie loc în marea obștime socială, în alte cuvinte, ideea că toți trebuie să fie deopotrivă. Nu ne va fi, dar, greu de a răspinge acea zicere banală că staturile pier prin exces, adecă prisos de civilizație. Pentru acei care nu văd în civilizație decât luxul și vițuriile luxului, acest paradox poate să aibă ceva logică, numai că greșesc nevroid a cunoaște principul civilizației și prin aceasta se înșeală și asupra urmărilor ei. Precum am înțeles-o și am arătat-o, civilizația se razimă pe dreptate; niciodată însă statele n-au pierit prin prisos de dreptate. Pururea, dimpotrivă, căderea imperiilor a fost precedată de vreo mare strâmbătate, care de mai înainte dezvinovăția pre Pronie și făcea neapărată o cumplită pedeapsă.*”

Tot atunci și tot acolo (*Calendarul pentru poporul românesc, 1845–1846*), apoi în *Album*

istoric și literar, prelucrează, după Balzac, câteva pagini din *Fiziologia căsătoriei* și dă la urmă *Catihisul căsătoriei*, din care lectorul moldav, om din răsăritul Europei, află: „...*căsătoria este o știință*” și că el nu se poate însura „*înainte de a învăța anatomia și a diseca cel puțin o femeie*”. Primește și alte sfaturi, mai fine, cum ar fi acela că „*femeia cea mai virtuoasă poate să fie și cea mai voluptoasă*” sau că „*femeia cea mai virtuoasă poate să fie nerușinoasă (indecentă) fără să știe*”. Chiar dacă este doar un *prelucrător*, nu un autor original, admiratorul lui Balzac (îl numește „*un bărbat de geniu*”, „*omul cel mai gras din Franța*”) se folosește de o scriere celebră din Occident pentru a transmite cititorilor săi propriile vederi asupra femeii și a instituției căsătoriei.

Heliade vede în familie un templu sacru, un simbol ceresc, Kogălniceanu – cu opera lui Balzac în față – socotește căsătoria, s-a văzut, o știință. Voise, dar, să ofere un manual de inițiere și un bun comportament în această știință, vorbește despre *amorezi* și despre femeia ce trebuie ținută, scrie el în argumentul ce precede textul din *Calendar*, „*cât se poate mai multă vreme depărtată de acest dușman al odihnii gospodărești*”. Prima regulă este, să nu uităm, că „*a vorbi de amor este a face amor*” și că „*un amarez învață unei femei tot ce bărbatul ei i-au ascuns*”.

Kogălniceanu nu este interesat, evident, numai de amor și fiziologia căsătoriei. Cineva a strâns într-o carte cugetările, reflecțiile sale² și le-a grupat tematic. Când le citim la rând, se confirmă ceea ce observam mai înainte: Kogălniceanu este interesat de toate domeniile – de la proprietate, agricultură și industrie la adevăr și progresul spiritului. Ca natură interioară și stil de a merita este, să mai precizez o dată, un *moralizator* evadat, din când în când, în reveriile și finețile speculative ale unui *moralist* cultivat și măsurat în toate.

Un înțelept, în felul său, care vine de departe, din vechime și încearcă să se adapteze, fără complexe și fără să se grăbească, timpului său. Adresându-se lui Cuza, la ridicarea acestuia pe tronul Moldovei, îl sfătuiește în limbajul cronicarilor să țină urechea „*deschisă la adevăr și închisă la minciună și lingușire*”. Prețuiește amorul, considerându-l, într-un rând, „*cea mai nobilă din toate pasiunile*” pentru că „*însuflețește omul și geniu*” și „*dă idei de cinste și slavă*”.

Pentru că românii se vaită des și au obiceiul prost să cultive disperarea, Kogălniceanu vine și le

spune că românii au fost deseori biruiți în războaie, dar niciodată n-au fost puși la pământ, adică zdrobiți. Ei vor trăi, ca oameni civilizați, „numai având oameni luminați, numai când [vor] deveni o Atenă”.

În plan social, vede stabilitatea nației prin „stabilitatea obștelor sătești”. Acceptă dreptul creștinului de a critica guvernul și crede că „cea dintâi dorință a fiecărui popor este dreptul de a fi”, apoi:

– „societatea nu are dreptul a lua aceea ce nu poate lua”;

– „când sabia e trasă, drepturile se dau deo parte”;

– „existența statului român depinde în parte de școlile noastre”.

Din toate aceste însemnări și din altele pe care nu le-am reprodus aici, se observă ușor că spiritul moralizator constructiv, practic, legat de nevoile nației și atent la întâmplările, cauzalitățile istoriei, nu are timp sau, poate, nu simte nevoia să facă

speculații asupra moravurilor, ceea ce vrea să spună că este mai puțin moralist.

Reflecțiile cele mai fine despre moravuri sunt acelea consacrate și adaptate după Balzac, despre căsătorie și psihologia amorului în diverse situații. Aici se vede mai bine, repet, finețea spiritului său dissociativ. Îi place să facă clasificări, mai ales în ordinea socială. Omul minții și al imaginației sale se îndreaptă cu precădere spre clasele sociale și, din ce remarcă acolo, spiritul scoate un îndreptar de urmat. Pe scurt, moralistul se pune, fără complexe, în slujba moralizatorului ce-și asumă rostul de a fi îndrumătorul nației sale.

Note

¹ Bérengère Parmentier, *Le siècle de moralistes*, Éditions du Seuil, 2000.

² Mihail Kogălniceanu, *Reflecții*, antologie de D.D. Pîrvulescu, Ed. Albatros, 1988.

Posteritatea lui Kogălniceanu

Acad. Alexandru Zub

Oamenii de seamă au în genere un drept imprescriptibil la memorie. Urmașii se arată cu atât mai demni de legatele respective cu cât izbutesc să prefacă în acte, pe linia unei continuități fecunde, ideile marilor predecesori. Ca „scriitor și făptuitor de istorie”¹, M. Kogălniceanu și-a dobândit de timpuriu, neîndoielnic, un asemenea drept. Hasdeu îl socotea „părinte literar”, recomandându-i entuziast personalitatea în planul ideilor și deopotrivă în acela al realității social-politice. Iosif Vulcan îl plasa chiar în „panteonul român”, considerându-l însă și „un mare european”². Pe acest dublu plan va fi valorizată moștenirea sa, una cu care mulți contemporani se mândreau, chiar și atunci când se aflau în dezacord de opinii³.

Am avut ocazia să constat mai demult că „pe măsură ce pasiunile stârnite în timpul vieții s-au stins, figura lui Kogălniceanu s-a luminat progresiv, până la conturarea monumentală din vremea noastră. Ideile pentru care a militat și care au stârnit în epocă adversități ireductibile aveau să devină parte integrantă a catehismului societății contemporane. Un studiu minuțios al raporturilor cu colegii de generație și al destinului său postum ar fi, cu siguranță, unul dintre cele mai interesante și mai instructive. S-ar înțelege astfel mai profund, plecând de la realități, sensul conflictelor iscate în timpul vieții și deopotrivă proclamarea contemporaneității lui permanente”⁴.

Este tocmai sensul în care, evocându-l la Academia Română, ca succesori, în 1895, A.D. Xenopol înțelegea să-i creioneze figura, plasând-o în contextul epocii și în perspectivă istorică: „*Literator distins, istoric fruntaș, mare orator și încă mai mare om de stat, Mihail Kogălniceanu a fost una din acele naturi alese ce greu încap câte două alătura în un veac; pentru care timpul cât l-a trăit a fost prea scurt și spațiul în care i-a fost învoit să se miște prea neîncăpător spre a dezvolta uriașa putere a concepțiilor, cugetărilor și năzuințelor lui*”⁵. Dacă extensiv, aceasta era situația, intensiv Kogălniceanu a dispus

de un mediu sociocultural asupra căruia și-a revărsat generos marile-i calități. Când se împlinea un demisecol de activitate publică, parlamentul a ținut să-i acorde, solemn, tocmai de aceea, o „recompensă națională”⁶, semn că rezultatele acelei activități se impuneau oarecum de la sine.

Documente privitoare la viața și activitatea lui M. Kogălniceanu au publicat, în timp, V.A. Urechia, A.D. Xenopol, P.V. Haneș, G. Ghibănescu, N. Iorga etc.⁷, ultimul fiind și unul dintre cei mai avizați analiști ai operei⁸, alături de Radu Dragnea, N. Cartoian, D. Popovici, D.C. Amzăr, Virgil Ionescu, Paul Cornea ș.a.

Centenarul nașterii lui Kogălniceanu a impus gesturi adecvate în numeroase instituții, dar mai ales la Academia Română, unde N. Iorga și D. Onciul au știut să-i pună în lumină marile merite pe tărâm cultural și sociopolitic. Ultimul se socotea în drept să observe că „o ediție completă a scrierilor, discursurilor, scrisorilor și actelor politice și diplomatice care ar pune în lumină întreaga luminoasă figură a scriitorului, oratorului, omului de stat, ne lipsește încă. Fie ca această lipsă să fie înlăturată cât mai curând, ridicându-se astfel cel mai vrednic monument aceluia care a fost Mihail Kogălniceanu”⁹. Se indica astfel o direcție ce reclama eforturi considerabile, una neîncheiată încă deplin.

Contribuții semnificative au adus, în perioada interbelică, P.V. Haneș, Radu Dragnea, N. Cartoian, ultimul urmărind chiar a sistematiza monografic întreaga documentație. În pofida motivării inițial didactice, demersurile în cauză au reușit să traseze un cadru pentru viitoarea ediție de *Opere*¹⁰, rămasă mult timp un pios deziderat.

La Ateneul Român, sub egida Cercului Ieșenilor din București, s-a organizat în 1935 o suită de conferințe despre M. Kogălniceanu, la care au luat parte Al. O. Teodoreanu, M. Eliade, Gr. T. Popa ș.a.¹¹ Situându-l pe linia spiritelor enciclopedice, Eliade sublinia atunci eforturile lui Kogălniceanu „pentru o justă cunoaștere a românilor în Apus”, căci era

încrăzător „în destinele neamului său, nu s-a temut de cultura străină, nu a fugit de ea și nu s-a sfiit să mărturisească, de mai multe ori, cât îi datorește. În această sinteză robustă și personală dintre cultura europeană și iubirea de neam stă geniul lui Kogălniceanu”¹². E o concluzie perfect actuală.

Un alt ciclu de conferințe avea loc aproape sincron la Radio, organizate de Fundația Culturală „Mihail Kogălniceanu”, între evocatori numărându-se N. Cartoian, G.G. Mironescu, C. Moisil, N. Lupu, N. Petrașcu, R. Dragnea ș.a. N. Iorga a evidențiat, cu acel prilej, ideea de „naționalism cultural activ”, pus în operă sistematic și cu un deplin echilibru: „El e în adevăr actual și contemporan. Îl simțim nu numai în noi, prin ce am luat de la dânsul, dar alături de noi, mergând pe același drum, spre o țință care este și aceea a vremii noastre”¹³. Tot acolo, la Radio, a vorbit Octavian Goga despre luptătorul unionist, închipuindu-l ca pe un „bloc formidabil de stâncă”, plasat de-a curmezișul veacului XIX, dominând autoritar epoca și impunându-se ca o figură ilustră chiar dincolo de aceasta¹⁴. De opera istorică s-a ocupat, în același context, G.I. Brătianu¹⁵, care a republicat apoi, la un secol după prima ediție, faimosul *Cuvânt introductiv la cursul de istorie națională*, ca un mijloc de a-i stimula pe contemporani pe linia unui civism activ, întemeiat pe o bună cunoaștere a trecutului. Solicitând sprijin pentru așezământul cultural „Mihail Kogălniceanu”, nepotul omonim al marelui cărturar găsea, la rândul său, expresia convenită unei gratitudini naționale¹⁶.

În plin război, Kogălniceanu a fost evocat pe larg la Academia Română¹⁷ și în alte instituții, ca un simbol de tărie, de civism, de speranță.

G. Călinescu, inspirat ca întotdeauna, l-a pus sub semnul unui „mesianism pozitiv”, alături de mai tânărul Bălcescu, spre a-l deosebi de un „mesianic cețos și egotist” ca Heliade¹⁸. Darul său de căpetenie, în aceeași viziune, „e de a fi avut spirit critic, atunci când lumea nu-l avea și de a-l fi avut în formă constructivă, ardentă, fără sarcasm steril”¹⁹. Rezultau de aici claritate în program și fermitate polemică, însușiri la fel de rare în epocă.

Din sânul familiei, câteva demersuri recuperatoare se cuvin de asemenea menționate. Vasile Kogălniceanu a scos mai multe volume cu caracter documentar, în ideea de a sprijini eforturile istoriografiei, în primii ani după moartea ilustrului său părinte. Mai departe va merge nepotul acestuia, Mihail I. Kogălniceanu, care a creat, în același scop,

o fundație *ad-hoc* și a editat noua serie a *Arhivei românești*. Preocupări consonante, stimulative, a avut apoi Ilie Kogălniceanu, strănepot, ca și I. Kogălniceanu, care s-a ocupat, între altele, de „senectutea” ilustrului bărbat.

Marele gest de restituție editorială modernă a fost făcut, însă nu și dus până la capăt, de Fundația Regală pentru Literatură și Artă, poate din inițiativa lui Al. Rosetti, personalitate lesne de recunoscut la originea multor inițiative similare. În acest cadru, i s-a cerut profesorului Andrei Oțetea să gestioneze o ediție de *Opere*, din care el însuși a scos un prim volum cuprinzând *scrierile istorice*²⁰. De al doilea, destinat scrierilor literare, trebuia să se ocupe N. Cartoian, însă moartea acestuia a făcut ca sarcina să cadă în seama lui Dan Simonescu. Împrejurările n-au mai îngăduit însă ca acest volum să apară, cu atât mai mult celelalte trei, menite să pună în circulație scrierile politice, discursurile, corespondența diplomatică, scrisorile²¹.

Comentariile lui Andrei Oțetea la volumul din 1946 sunt demne de tot interesul și astăzi, fiindcă ele trasează ferm, în linii „clasice”, personalitatea multilaterală și fecundă a lui Kogălniceanu, obligând orice nouă exegeză la un nivel interpretativ analog. Nimic esențial nu i-a scăpat, când e vorba de istoric, a cărui așezare în perspectiva domeniului o trata monografic, cu date precise și formulări pregnante. El s-a ocupat mai întâi de geneza *Istoriei* lui Kogălniceanu, de structura acesteia, de gândirea istorică a autorului, de substratul ei politic, de interpretarea faptelor, de editarea de documente, de micile sinteze complementare, publicate aproape concomitent cu *Histoire de la Valachie* sau cu ocazia unui secol de la *Răpirea Bucovinei*. În ansamblu, deși avea unele curențe, inerente epocii, sinteza lui Kogălniceanu se vădea o lucrare solidă, punând bazele discursului modern asupra trecutului românesc, discurs ce folosea istoria, în spiritul epocii, ca instrument al construcției naționale. Concluzia că, „după o sută de ani de cercetări și de critică, datele esențiale ale istoriei lui Kogălniceanu rămân în picioare”²² se cuvine a fi subliniată, nu numai ca motivație a gestului editorial, dar și ca element stimulatив pentru studiile istoriografice care i-au urmat.

Lovită de proletcultism și de politica deznaționalizării, pusă la lucru de noul regim, ediția începută după război s-a oprit la primul volum. Abia peste aproape trei decenii, în 1974, a fost reluat proiectul, acum sub egida Academiei, dar

păstrându-se *grosso modo* schema inițială. Coordonarea ansamblului i-a revenit profesorului Dan Simonescu, un destoinic discipol al lui N. Cartoian și colaborator bibliologic al lui I. Bianu. El a și scos primul volum, unde a avut grijă să treacă în revistă, minuțios, încercările de restituție consumate între timp. Din noua serie s-au tipărit: scrierile literare, culturale și sociale (I), prin grija coordonatorului ediției; scrierile istorice (II), avându-l ca îngrijitor pe subsemnatul; oratoric (III), două volume editate de Dan Berindei și Vladimir Diculescu; oratoric (IV-V), însumând încă șapte tomuri, îngrijite de Georgeta Penelea (-Filitti). Au rămas netipărite discursurile parlamentare, câte există, din ultimii doi ani de viață, la care se adaugă scrisorile și eventual un volum pentru *addenda*, pe care Dan Simonescu îl intitulase, în trecut, *Varia*.

Firește, marea ediție, cu toate avatarurile ei, trebuie dusă până la capăt. Rândurile de față nu au alt rost decât să atragă luarea-aminte, dacă mai era nevoie, asupra urgenței. Concluzia lui Andrei Oțetea, formulată cu atâtea decenii în urmă, e încă deplin valabilă: „*Opera istorică, politică și literară a lui Kogălniceanu, legată de întreaga dezvoltare a României moderne, se va integra astfel în patrimoniul cultural al poporului român și va contribui la formarea intelectuală a noilor generații*”²³. Numai un corpus complet, editat critic, poate împlini acest deziderat.

Forme complementare de restituție se recomandă, apoi, pentru un public cât mai divers și pentru stimularea unui spirit consonant cu opera lui Kogălniceanu. Marile creații obligă. Chestiunea care s-ar pune numai decît este unde se pot găsi devotamentele și competențele cerute de „cauză”?

Note

¹ I. Lupaș, *Scriitor și făptuitor de istorie*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, Cluj, VI, 1931–1935, p. 520.

² I. Vulcan, *Panteonul român*, I, Pesta, 1868, p. 33–38.

³ Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu istoric*, Iași, 1974, p. 19–35.

⁴ *Ibidem*, p. 22.

⁵ *Discursuri de recepție la Academia Română*, ed. Octav Păun și Antoaneta Tănăsescu, București, 1980, p. 17.

⁶ M. Kogălniceanu, *Opere*, V, *Oratoric III*₄, ed. Georgeta Penelea-Filitti, București, 2003, p. 3.

⁷ Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu – biobibliografie*, București, 1971, *passim*.

⁸ N. Iorga, *Mihail Kogălniceanu: scriitorul, omul politic și românul*, București, 1918 etc.

⁹ *Analele Academiei Române*, s. II, t. XII, 1920/1921, p. 217.

¹⁰ G. Pienescu, *Colecțiile școlare*, în „România literară”, XXXIX, 31 (10 august 2007), p. 3.

¹¹ L. Papuc, *Mihail Kogălniceanu – 190 de ani de la naștere*, în „Lumina”, 6 septembrie 2007, p. 3.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Mihail Kogălniceanu*, ciclul de conferințe, București, 1936, p. 7.

¹⁴ *Ibidem*, p. 37.

¹⁵ *Ibidem*, p. 53–58.

¹⁶ *Ibidem*, p. 91–94.

¹⁷ A. Rădulescu, *Mihail Kogălniceanu*, în *Memoriile Secțiunii Istorice*, s. III, t. 24, 1941, p. 341–390.

¹⁸ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Madrid etc., 1980, p. 167–176.

¹⁹ *Ibidem*, p. 172.

²⁰ M. Kogălniceanu, *Opere*, tomul I, *Scrieri istorice*, ediție critică adnotată cu o introducere și note de Andrei Oțetea, București, FRLA, 1946, 711 p.

²¹ *Prefața* lui Andrei Oțetea la vol. citat, p. 6.

²² A. Oțetea, *Introducere*, în *Opere*, I, p. 42.

²³ *Ibidem*, p. 6.

„Convorbiri literare”, CXLI, 9(141), septembrie 2007, p. 17–19; *Zargidava*, Bacău, XVI, 2017, p. 226–231.

Mihail Kogălniceanu și „școala critică” moldovenească*

*Paul Cernat***

În finalul *Spiritului critic în cultura românească* (1909), G. Ibrăileanu îi face mai mult decât o reverență lui Mihail Kogălniceanu, punându-și întreaga lucrare (și direcție) sub semnul moderației acestuia, cu regretul că „a treia cale” a sa n-a fost urmată:

„Căci, dacă limba literară a fost ferită de marile primejdii și urmează a se fixa pe încetul, poate prea pe încetul; dacă literatura românească a devenit autonomă de «politică» și urmează a se naționaliza, apoi urmează că starea politico-socială e atât de rea, încât nu este nimeni care să n-o constate cu durere.

Și suntem siguri că, dacă spiritul novator ar fi mers alături cu spiritul critic, ca în vremea, ca în persoana lui Kogălniceanu – spiritul novator îmbărbătând spiritul critic, timid prin firea sa, spiritul critic moderând spiritul novator, temerar prin firea sa – suntem siguri că țara noastră ar avea astăzi alt aspect.

Dar s-a întâmplat altfel. Se vede că așa a fost să fie...”

E limpede că Ibrăileanu recunoaște, aici, victoria școlii maioresciene (fixarea limbii literare, autonomizarea literaturii față de politic). Nemulțumirea sa vizează starea social-politică a țării, unde moștenirea lui Kogălniceanu n-a fost (din câte înțelegem) suficient urmată. Însă prezența lui Kogălniceanu în paginile „Spiritului critic...” are o pondere modestă, mult inferioară, oricum, celei a colegilor săi scriitori de la „Dacia literară” și „Propășirea”.

Paul Cernat

„Pașoptiști junimiști” precum Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri sau Alecu Russo beneficiază de mult mai multă atenție. Deși cu un caracter marcat sociologizant, lucrarea criticului ieșean e dedicată preponderent literaturii și scriitorilor români din secolul XIX, cu o apologie vizibilă a „spiritului critic” moldovean. Prin spirit critic înțelegându-se, desigur, *filtrul* aplicat modernizării (*y compris* occidentalizării), pentru a o face compatibilă cu tradițiile și mentalitățile locale.

*Alocuțiune susținută la sesiunea de comunicări dedicate împlinirii a 200 de ani de la nașterea lui Mihail Kogălniceanu (6 septembrie 2017, Aula Academiei Române)

** Conferențiar universitar, dr., Universitatea București

Dincolo, nu și dincoace de aspectul strict socio-politic, Mihail Kogălniceanu a fost însă un precursor al școlii critice junimiste a lui Maiorescu & Co, un element de legătură (și un girant) fiind Vasile Alecsandri, ulterior – și Ion Ghica. Din motive politice sau de altă natură, el n-a fost revendicat, după cum se știe, de ideologiei Junimii. Totuși, „direcția nouă” ilustrată de revistele romantice „Dacia literară” (1840) și „Propășirea” (1844) prefigurează, în destule privințe – unele esențiale – linia „Convorbirilor literare”.

Între Costache Negruzzi și fiul său Iacob există o certă continuitate ideologică, și nu-i lipsit de relevanță faptul că bătrânul scriitor a fost cel care i-a recomandat fiului său să se apropie de Titu Maiorescu, ale cărui prelecțiuni populare îl entuziasmaseră. Critic literar, Kogălniceanu n-a fost, e drept, niciodată. Nici măcar atunci când a scris despre viața poetului Al. Hrisoverghi, despre teatrul românesc incipient sau despre cronicarii moldoveni, pe care i-a editat, primul, într-un mod cu adevărat profesionist.

Îndrumător literar și cultural a fost însă, din plin. Când, în *Introducția* la „Dacia literară” afirmă că „*«Dacia», afară de compunerile originale ale redacției și ale conlucrătorilor săi (...) va fi un repertoriu general al literaturii românești, în carele, ca într-o oglindă, se vor vede scriitorii moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni, bucovineni, fieștecare cu ideile sale, cu limba sa, cu chipul său*”, el susține unitatea în diversitate a literaturii scrise de români. Când precizează: „*Critica noastră va fi nepărtinitoare: vom critica cartea, iar nu persoana*”, el pledează nu pentru „autonomia esteticului” (nu e cazul, deocamdată), ci pentru necesara separare a judecării autorului de judecarea operei, chestiune *sine qua non*. Iar când susține că „*Literatura are trebuință de unire, nu de dizbinare (...) țălul nostru este realizarea dorinți care românii să aibă o limbă și o literatură pentru toți*”, se situează pe poziții similare celor junimiste de mai târziu. În fine, să reamintim faimoasele sale cuvinte: „*Dorul imitației s-a făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul național. Această manie este mai ales covârșitoare în literatură. (...) Traducțiile însă nu fac o literatură. Noi vom prigoni cât vom pute această manie ucigătoare a gustului original (...) Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sunt destule de mari, obi-*

ceiurile noastre sunt destule de pitorești și poetice, pentru ca să putem găsi și la noi subiecturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuință să împrumutăm de la alte nații”. Protecționism literar? Poate, în măsura în care contextul intern dicta o asemenea urgență. Sau, mai bine zis, o asemenea ordine a priorităților producerii de „literatură originală” (grav deficitară în acel moment, atât cantitativ, cât și calitativ) în detrimentul „traducțiilor” (inflaționare, la acea dată).

Tânărul Kogălniceanu este, în fond, un strateg și un constructor de instituții, cu un proiect (emancipator) de țară deja bine definit. El are în plan, printre altele, și scrierea unei istorii a literaturii românești, de care nici Hasdeu (în *Mișcarea literelor în Iași*, 1863), nici Maiorescu (în *O cercetare critică...*, 1867) nu se vor dovedi capabili, două decenii și jumătate mai târziu. Are în vedere și construirea unui public, *începând de la nivelul elitelor politice*, chestiune asupra căreia nu pot insista suficient. „Traducțiile” nu le refuză *de plano* (ar fi o stupiditate să credem asta), ci doar în paginile „Daciei literare”, al cărei program este unul de coagulare și afirmare a valorilor literare naționale. Este limpede că, aici, Kogălniceanu nu se află pe teritoriul viitoarelor „forme fără fond” maioresciene, ci anticipează dezbaterea despre „specificul național” în literatură, amorșată de Ibrăileanu și Stere la „Viața Românească” după 1906. Mai mult, are în vedere promovarea sistematică *în țară* a tuturor ecourilor literaturii și culturii române *în afară*. O spune explicit și programatic în articolul *A. Demidoff în Banat, Valahia și Moldavia – introducere*: „*Când în Introducția «Daciei literare» noi am zis că vom publica traducții cât se poate mai rar, prin aceasta n-am înțeles că vom trece sub tăcere și acele scrieri streine ce se ating de noi. Noi am vrut numai să zicem că tot ce nu va fi românesc și pentru români nu va intra în coloanele foii noastre și că nu vom da niciodată traducții a căroră subiecturi să ne fie streine și prin urmare să n-aibă un interes național. Scrierile însă cari vorbesc de noi, de istoria noastră, de obiceiurile noastre, deși scrise în alte limbi, se cuvin cu dreptate «Daciei literare»*”. Și, tot aici, deplânge lipsa de interes a cârmuitorilor pentru literatură, opunându-le situația din vremea cronicarilor, când nu numai demnitarii, ci și domnitorii se îndeletniceau cu

scrisul: „În vremele cele dintâi a culturii românești, cei mai însemnați dintre boierii pământeni au așezat temelii literaturii noastre. În Moldavia, logofătul Grigori Ureche, logofătul Eustratie, mitropolitul Dosoftei, logofătul Miron Costin, vornicul Neculai Costin, hatmanul Ioan Neculce; în Valahia, logofătul Radul Greceanu, logofătul Radul Popescu, au fost tot bărbați însemnați (...). Însă mulți domni nu s-au rușinat a se îndeletnici cu literatura sau de a fi ei înșiși autori. Vasilie Vodă, Duca Vodă, Dimitrie Cantemir, Neagu Vodă, Matei Vodă, Neculai Mavrocordat îmi slujesc de pildă. Care este evghenistul care ar catadicsi să se îndeletnicească cu literatura nației sale? Care este măcar acela care ar citi o gazetă sau scriere românească? Mulți au biblioteci de două-trei mii de tomuri; dar într-însele nu se găsește măcar o carte scrisă în limba patriei”.

* * *

Educat la Lunéville și Berlin în spiritul ideilor înnoitoare occidentale, adept al ideilor lui Herder, Savigny, Humboldt, Hegel și Ranke, mereu preocupat de arhivarea tradiției și identității autohtone în vederea emancipării acestora prin comparații instructive cu starea altor popoare, Kogălniceanu e un adversar vehement al „xenomaniei” care „ne-a stricat sistemul național, sistemul politic, sistemul morală. Acum ne amenință spre pieire și sistemul literar, care, slabă, tânără, abia începe a se ivi și pe la noi”. Un idealist pragmatic, foarte departe de imaginea „tradiționalistului” pe care i-au construit-o, retrospectiv, liberali de tip E. Lovinescu sau naționaliști ultraconservatori de tip N. Iorga sau Nae Ionescu.

Exemple repulsive, cum ar fi cel al boierului care ar fi afirmat, într-o „adunare strălucită”, insanități de tipul: „Când aș ști că în trupul meu este o singură picătură de sânge român, mi-aș tăia brațul ca să scap de dânsa”, nu constituie nici pe departe un refuz al străinătății, ci un refuz al urii de sine, toxice și contraproductive, sinucigașe chiar pentru un popor cu „suprastructură” identitară incertă.

Editor al letopisețelor cronicarilor moldoveni în 1852, dar și al contemporanilor Grigore Alexandrescu, Costache Caragiali, Hrisoverghi, codirector al Teatrului Național din Iași alături de Alecsandri și Negruzzi, creator de reviste literare

influențe, deși efemere (de la „Alăuta românească” la „Dacia literară” și de la „Propășirea” la „Steaua Dunării”), scriitor el însuși, în proiectele de roman *Tainele inimei și Iluzii pierdute. Un întâi amor* (cu titlu și incipit balzacian), în *Soirées dansantes/Adunări dănțuitoare* și *Un nou chip de a face curte*, autor al unei *Fiziologii a provincialului în Iași* în tandem cu același Negruzzi, „specificistul” Kogălniceanu nu s-a sfiit să adapteze/autohtonizeze texte străine, ca *Împăratul și brahminul. Poveste după Burger* și piesa de moravuri *Două femei împotriva unui bărbat* după Philippe Dumanoir și L. Brunswick, ba chiar și să traducă din franceză (*Orbul fericit*). *Note de călătorie în Spania* (1846) este doar una dintre nenumăratele probe ale comparatismului său istoric îndrăzneț, cu detentă moral-politică și culturală, interesat de genealogia istorică a tradițiilor și mentalităților (deosebit de interesantă e apropierea pe care-o identifică, până la un punct, între țărani spanioli și cei români pe filiera tradiției orientale comune, fie pe cea a „morilor – maurilor – ca în Spania, fie pe cea otomană, ca în Moldo-Valahia, ca și observațiile referitoare la lipsa de urme culte ale invadatorilor musulmani din Europa, cu excepția Spaniei. Iar *Adunările dănțuitoare* conține reflecții asupra feminității aproape... feministe). Pretutindeni, Kogălniceanu caută modele, puncte și zone de întâlnire, compatibilități utile agendei sale reformator-naționale. Un partizanat discret în favoarea Moldovei ca provincie-pilot a reformelor poate fi uneori detectat. Dar acesta e mereu benign, neexclusivist, mereu dublat de un umor specific, relativizant și fin, menit să atenueze asperitățile și să dezamorseze tensiunile.

Făcător, nu doar scriitor de istorie, Kogălniceanu a pus întotdeauna istoria și literatura în slujba politicului, înțeles ca proiect statal major. Putem regreta, firește, faptul că autorul *Tinelor inimei* nu s-a luat în serios ca prozator. Talent literar avea din plin. Doar că pentru el proza era mai degrabă un pretext, o tactică de seducție politică, un auxiliar (poate și un exemplu personal pentru stimularea scriitorilor autohtoni). De fiecare dată, naratorul kogălnicean abandonează concretul descriției, al intrigii și al personajelor pentru ample digresiuni eseistice – morale, politice, ideologice – de observator detașat, ironic. Centrul de greutate al textelor cade, aproape

de fiecare dată, asupra lor. Această perspectivă „meta”, de un rafinament tehnic și intelectual incontestabil, este cea care-i va fi atras pe prozatorii post-moderni ai generației '80; estetica receptării se bazează, uneori, și pe asemenea confuzii sau pe decontextualizări...

Dar Kogălniceanu și Negruzzi nu au avut doar un proiect de reformare și emancipare a gustului literar, ci și a gustului pur și simplu (gastronomic, în speță).

În 1841, cei doi vor publica prima carte de bucate autohtonă, *200 de rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești*, care va cunoaște, foarte rapid, câteva ediții. Prefigurată deja în scrisorile trimise „babacii” și surorilor, căroră le solicită rețete culinare de tot felul, ea apare consemnată, cu explicațiile de rigoare, și în *Iluzii pierdute*: „...acum de curând am mai publicat – împreună cu d. C.N., un alt Prometeu manqué ca și mine, – o carte care, răsturnând toate puterile așezate, călcând în picioare toate pravilele priimate de adunare și de obiceiul pământului, are să facă o revoluție strașnică în toată Moldova – întru chipul de a face frigănele și găluște, vreau să vorbesc de o colecție de 200 de rețete de feluri de bucate, care are să ne facă cea mai mare reputație – între bucătărițe, și viitorimea recunoscătoare ne va da negreșit frumosul nume de: introducătorii artei culinare în Moldova. Suntem mulțumiți și cu asta”. Avem de-a face, însă, mai curând cu o reformă decât cu o revoluție – una, am zice, în stilul „Daciei literare”: nu o schimbare a bucatelor tradiționale moldovenești cu cele occidentale, ci o sinteză între cele două bucătării, cu păstrarea specificului autohton, dar (cum sagace a observat G. Călinescu într-un articol din „Lumea”, nr. 17, 20 ianuarie 1945) și cu eliminarea alimentelor „prea comune în Moldova” (cum ar fi borșurile, de care celor doi „li se acrise”, sau dulceturile, banale și deci „neinteresante” pentru gospodinele care le știau oricum prepara). Un *juste milieu*, așadar, între ceea ce prisosește (și poate fi lăsat la o parte) și ceea ce lipsește, util fiind (drept pentru care trebuie aclimatizat). Sau, în termeni actuali, o formă de *soft power* culinar autohton, o modalitate, încă una, a construirii unei identități – naționale, orientale și occidentale în același timp – prin intermediul rețetelor culinare, al gastronomiei.

Prometei ratați sunt, într-adevăr, și Kogălniceanu, și Negruzzi: prea lucizi și rezonabili, adică, pentru revoluții, dar numai buni ca reformatori rafinați și avizați. Și familiar-ironici, în spiritul unei pedagogii clasice a lui *docere* și *delectare*, cu o eficiență garantată a seducției. Reformele – și satira terapeutică – vizează, la Kogălniceanu, ca la un semiotician activ al vieții publice, toate aspectele umanului: în *Filosofia vistului* (1838), tânărul istoric atacă moravurile claselor „de sus” pornind de la implicațiile jocului de cărți, cu o detentă comparatistă spre Orient care ne pune pe gânduri.

În primul capitol din *Iluzii pierdute*, pornind de la cofetăria lui Felix Barla, scrutează occidentalizarea incipientă a Iașului prin intermediul dulciurilor apusene și a sociabilităților aferente; în *Adunări dănțuitoare* ne întâmpină, printre rânduri, o semiotică geopolitică al dansului – un dans între Orient și Occident, deducem... –, după cum în *Un nou chip de a face curte* avem de-a face cu expunerea unei semiotici a erosului, în care „autenticitatea” populară a iubirii din păturile țărănești sau pastorale autohtone e contrapusă (în cel mai pur stil romantic) erosului „civilizat”, burghez, *ergo* contrafăcut.

Lexicul personajelor, cu amestecul său de grecisme, turcisme, franțuzisme și chiar englezisme, îi reține mereu atenția ironistului și, din nou, semioticianului politic, interesat de tectonica în mișcare a mentalităților. Schimbând ce e de schimbat, așa va proceda Kogălniceanu și în politica propriu-zisă: ca un reformist eficient, nu ca un revoluționar exaltat. Nu-l întâlnim, spre exemplu, în prim-planul revoluției pașoptiste din Iași, preferând să rămână în umbră, ca ideolog al „partidei naționale” și eminentă cenușie (deși va fi reprimat și constrâns la un exil comun cu cel al revoluționarilor de primă linie). Îl întâlnim, în schimb, pretutindeni unde apare urgența reformelor, a unirii și a afirmării naționale (încă din 1838, domnitorul Mihail Sturdza îl însărcinase cu elaborarea unui proiect de „uniune vamală” între Moldova și Valahia).

Epicureu faimos, mare cuceritor de femei și consumator de bucate alese, el și-a educat, prin intermediul gustului hedonist, simțul concretului și spiritul de finețe – calități „estetice” care, inteligent utilizate în politică, pot duce la rezultate remarcabile. Iar Kogălniceanu a fost, într-adevăr, un mare

om politic și un mare om de stat. Probabil, cel mai valoros din istoria modernă a României. Gândirea sa a stat, oricum, într-o măsură decisivă, la baza construcției statalității românești moderne. Dezrobirea țăganilor, secularizarea reformelor mănăstirești, prima împrumutarea a țăranilor, Unirea de la 1859, Independența de la 1878, forjarea disciplinei istorice autohtone, arhivarea și editarea profesionistă a istoriografiei moldovenești premoderne, prima „cadastrare” romantică a literaturii naționale (inclusiv a teatrului și a criticii literare, a *spiritului critic* în sens larg) – sunt de neconceput în absența lui.

Totdeauna, omul politic Mihail Kogălniceanu a vizat soluțiile de echilibru ale progresului pragmatic și moderat (progres totuși; gradualismul său „conservator” are ținte democratice și liberale precise, subordonate întăririi coeziunii și suveranității naționale, iar la nevoie omul de acțiune știe să accelereze timpul).

Foarte important e, în acest sens, felul în care manevrează pentru a-și asigura suveranitatea deciziei, lovind întotdeauna decisiv la momentul potrivit. Faptul se vede și în felul în care, după Războiul Crimeii și Congresul de la Paris, a speculat oportunitatea geopolitică în favoarea „*dorințelor partidei naționale din Moldova*”, forțând mâna divanurilor ad-hoc în perspectiva Unirii din 24 ianuarie 1859 (al cărei artizan decisiv a fost); sau – în ultima realizare politică majoră – când, ca proaspăt ministru liberal de Externe, prin alianța cu Rusia în contra Imperiului otoman, a forțat mâna puterilor gerante occidentale (Franța, în primul rând) în perspectiva declarării independenței de stat (demers în care va fi susținut și de simpatia țăranilor împrumutați de el și Al.I. Cuza, prin reforma agrară din august 1864).

Dezrobirea țăganilor – obținută finalmente prin decizia domnitorului Grigore Ghica, în Moldova – a fost pregătită și „implementată” de el, în calitate de principal teoretician, reprimat și cenzurat în primă instanță.

În articolul *Dezrobirea țăganilor* din „Propășirea” (1844), urmat, câțiva ani mai târziu, de *O ochire asupra sclaviei*, prefață la traducerea romanului *Coliba lui moș Toma sau viața negrilor din sudul Statelor Unite ale Americii* de Hariett Beecher-Stowe (Beșer-Stove), reluat sub titlul *Sclavie, vecinătate și boieresc*, întreprind nu numai

o critică drastică a sclaviei americane, ci și a colonialismului european și a echivalentului său intern – sclavia țăganilor.

Secularizarea averilor mănăstirești, reforma electorală și, mai ales, reforma agrară (înțeleasă ca liant social pentru proiectul național) vor fi obținute, de asemenea, printr-un abil joc de strategie, speculând conjuncturile favorabile și acționând hotărât și persuasiv în cel mai prielnic moment, prin intervenții memorabile. Înaintea lui Maiorescu și Carp, a fost primul nostru model în materie de retorică parlamentară; discursurile sale și corespondența, adeseori savuroasă, sunt o operă în sine, superioară celei literare și întru totul comparabilă celei istorice propriu-zise.

Pentru a înțelege mai bine resorturile gândirii politice a lui Kogălniceanu, e (probabil) util să o privim dinspre capătul ei final.

Într-un discurs cu valoare de credo testamentar rostit în Aula Academiei Române (instituție pe care a condus-o destui ani) pe 1/13 aprilie 1891, cu doar câteva săptămâni înaintea morții sale, în urma unei operații riscante într-un spital din Paris, fostul politician, ministru și premier al lui Al.I. Cuza își rememorează parcursul politico-biografic în fața reprezentanților Casei Regale. Textul, bine-cunoscut, se intitulează simplu *Dezrobirea țăganilor. Ștergerea privilegiilor boierești. Emanciparea țăranilor* și are un ton diplomatic, dar ferm. Bătrânul om de stat își afirmă ideile și își expune modelele într-un mod subtil-pedagogic, ca lecție pentru viitor.

Mă voi opri asupra unei evocări din studenția berlineză petrecută în Germania wilhelmină, o Germanie, *nota bene*, reformatoare, mult diferită față de conservatorismul și naționalismul celei din vremea studiilor lui Eminescu, de pildă. Mă voi opri, mai exact, asupra evocării profesorului Wilibald Alexis, cu un rol decisiv în formarea politică a lui Kogălniceanu: „*Wilibald Alexis, în plimbările noastre, mă iniția la marea lucrare ce se opera pe atunci în Germania, atât în privința unității politice, cât și în privința aspirațiilor și eforturilor burghezimei de a intra în viața politică, ce până atunci aparținea nobilimii. El mai întâi îmi da amănunțimi asupra marelui reforme care se făcuse în Prusia, adică emanciparea și împrumutarea țăranilor prusieni, operată în timpul lui Frederic Wilhelm III (...), reformă care a însuflețit și*

îmbărbătat națiunea prusiană pentru a scutura jugul francez care, după bătălia de la Iena (1806), apăsa grumazii poporului german. Pastorul Ionas completează învățătura mea în privința marelui reforme; el puse în mâinile mele înseși actele marilor legiuiri, proclamațiilor și reformelor (...) desființând claca și oricare alte servicii către stăpânii de moșii și prefăcând în proprietate absolută în mâna țăranilor ogoarele țărănești, cu despăgubire în bani o dată răspunși, sau prin rentă perpetuă, ori prin înapoierea unei părți de pământ. Pastorul Ionas mă făcu cunoscut și cu memoriul compus de principele Hardenberg, la Riga, în 1812. Prin acest act important, marele ministru arăta regelui necesitatea prefacerii din temelii a organizației de atunci a statului prusian, pentru a-i da o nouă viață prin înlăturarea a tot ce era slab în el și prin deșteptarea de puteri nouă”.

Ultima frază este capitală. Kogălniceanu elogiază, via Ionas și Hardenberg, rolul catalizator al modernității democratice pentru forța statului

național, și denunță caracterul frânat, contra-productiv al moștenirii privilegiilor feudale. Este – încă o dată – concepția unui reformist pragmatic, care a înțeles că dacă reformele modernizatoare nu sunt făcute la timp de stat, în favoarea cetățenilor de la „bază”, va câștiga teren spiritul revoluționar destructiv.

Iată un fragment din discursul lui Hardenberg, ilustrativ în cel mai înalt grad pentru gândirea lui Kogălniceanu însuși și livrat, persuasiv, auditoriului regal din 1891: „Gândirea nebunească că chipul cel mai bun de a combate revoluțiunea ar fi de a se ține de cele vechi și de a prigoni cu toată asprimea principiile și ideile izvorâte din ea, n-a avut alt rezultat decât că a dezvoltat revoluțiunea și i-a dat o întindere din ce în ce mai mare. O revoluțiune în bunul-simț, o revoluțiune care ar avea ca scop marea civilizare a omenirii, făcută prin înțelepciunea guvernului și nu prin impulsuni violente, cu atât mai mult ar trebui să fie privită ca țintă și ca principii povățuitoare”.

Sesiunea dedicată împlinirii a 200 de ani de la nașterea lui Mihail Kogălniceanu, Aula Academiei Române

Biblioteca Academiei Române – tezaur de cultură românească*

Acad. Alexandru Surdu

Vicepreședinte al Academiei Române

La început mă gândisem să vorbesc despre Biblioteca Academiei Române ca tezaur național de cultură românească. Dar s-au spus destule aici și ne-am făcut o părere despre ceea ce înseamnă această bibliotecă. Aș vrea totuși să mai adaug ceva. Noi tot vorbim despre patrimoniul Academiei Române și ne gândim la proprietățile pe care încercăm să le obținem cu procese – este vorba de clădiri, de terenuri agricole, de păduri –, dar adevărata comoară se găsește aici, la Biblioteca Academiei. Aici am avut ocazia să văd bogăția de monede – prezentate și pe ecranele din fața noastră –, care valorează imens, aici se găsesc gravuri și desene, fotografii rare, se găsesc manuscrisele cele mai importante care au valoare imensă pentru cultura română și pentru nația română. Desigur, cele 5,3 milioane de cărți reprezintă și ele o valoare și cele șapte milioane de publicații periodice. Dar valoarea lor constă în informația pe care o aduc, căci această Bibliotecă este cea mai bogată din toate punctele de vedere; este tezaurul nostru informațional. În ce mă privește, ca intelectual și cercetător, eu m-am născut la această bibliotecă. Aici am fost și botezat și cu apă, și cu bere, și cu vin.

Întâmplarea a făcut să am un prilej cu totul deosebit. De regulă, cititorii care ajung la Biblioteca Academiei intră în sălile de lectură, după ce consultă fișierele, fac niște comenzi, așteaptă un timp, mai mult sau mai puțin îndelungat, până le sosesc cărțile sau revistele, le citesc, le dau înapoi și pleacă. La asta se rezumă, făcând abstracție de pasul primar când iarna își mai lasă o parte din haine la garderobă. Pe vremuri nu făceau acest pas, ci dimpotrivă, se îmbrăcau cât mai gros ca să reziste la frigurile

Acad. Alexandru Surdu

care domneau în sălile de lectură. Dar foarte puțini, poate că niciunul dintre cititorii Bibliotecii Academiei Române nu a trecut dincolo de ușile pe care scrie „Intrarea interzisă”, nu a cunoscut fața nevăzută a bibliotecii, căci fiecare bibliotecă are o față ascunsă, pe care numai bibliotecarii o văd și conducătorii bibliotecii, care calcă însă rar pe acolo.

Întâmplările vieții m-au obligat să fiu, la un moment dat, bibliotecar. Sunt mândru de lucrul acesta și îl spun cu mare plăcere. Bibliotecar a fost și Constantin Noica, filosoful pe care îl iubesc cel mai mult. A trăit și el printre cărți în împărăția nevăzută a bibliotecii. Când am intrat pentru prima dată într-un depozit de cărți, lucram la o bibliografie a Războiului de Independență și trebuia să foiletez un

**Alocuțiune susținută la sesiunea festivă aniversară „Biblioteca Academiei Române – 150 de ani de la înființare” (13 septembrie 2017, Aula Academiei Române)*

număr de pagini din reviste, ca să extrag date asupra celor care au scris despre Războiul din 1877 în presa vremii: dinaintea și din timpul războiului și de după război. Aveam o normă destul de mare, pe care, dacă ai fi fost sârguincios, o puteai face stând aproximativ șase ore și răsfoind ziarele. Numai că mecanismul de aducere a periodicelor prin comenzi la sală era greoi. Le răsfoiai, între timp făceai alt bon, le dădeai înapoi și trebuia să le iei pe celelalte. Dacă mai aveai și altceva de făcut, riscai să nu-ți îndeplinești norma pentru ziua respectivă. Având în vedere că eu cunoșteam mulți bibliotecari de la Biblioteca Academiei, care mi-au fost colegi, unii chiar prieteni, am intervenit pe lângă ei – conducerea bibliotecii era foarte severă pe vremea aceea – și am pătruns dincolo de bariera ușilor cu intrări interzise. Atunci am văzut pentru prima dată cum arată biblioteca pe dinăuntru. Am văzut bulevardele care trec printre rafturile de cărți și de reviste. Fiecare bulevard are o mulțime de ramificații. Te poți pierde, dacă nu cunoști toponimia locului. Este vorba, firește, despre depozitele vechi ale bibliotecii.

Lucram și la o carte personală despre Șcheii Brașovului și, având ocazia să merg la raft, găseam toată bibliografia, toate revistele de la primul până la ultimul număr, mai ales pe cele care dispăuseră de mult. Te bucura, dar te și speria această imensitate de cărți. Fiecare are pe la casa lui 1000–2000 de cărți, dar nu are sute de mii, nu are o pădure de cărți, nu are un castel – ca să zicem așa – de cărți și nu este copleșit de ele. Este o senzație cu totul deosebită. Și am avut ocazia să parcurg sute și sute de colecții de reviste; datorită prietenilor mei, bibliotecarii, dar și datorită bibliotecăreselor, ca să le zicem așa, care, unele dintre ele, erau foarte frumoase, ca să o spunem deschis. Te întâmpinau încă de la garderobă în costumațiile lor frumoase. Pe vremea aceea, biblioteca avea și un fel de bufet (restaurant). Lumea era veselă la bibliotecă, dar se și înveselea, căci mai bea câte o cafea și cu câte un cocâț întăritor, mai discret, firește, la fiecare pauză pe care o făcea. Și era bine să faci pauză, fiindcă amorțeau pe scaun. Numai după vreo 50 de ani, în zilele noastre, îmi dau seama că n-am făcut în tinerețe destule pauze de la citit și resimt acest lucru, în modul în care încerc să mă mai deplasez de ici, colo.

Am avut ocazia, de exemplu, să intru și la sala de manuscrise. Aici se pătrunde mai greu. Prima dată am mers de mână cu filosoful Constantin Noica. El m-a condus la sala de manuscrise. Noica fusese închis și condamnat la 25 de ani, dar a stat

numai opt, și, în perioada finală, securiștii de serviciu discutau cu fiecare dintre arestați, care trebuiau să expună un fel de prezentare a ceea ce au de gând să facă după ce ies din închisoare. Constantin Noica a scris în raportul acela că vrea să publice traducerea lui Mihai Eminescu din *Critica rațiunii pure* a lui Immanuel Kant. Și securitatea a fost de acord. După ce a ieșit din închisoare a venit la Biblioteca Academiei să consulte manuscrisele lui Eminescu, însă i-a fost interzis. Atunci i s-a adresat unui general de securitate, care i-a dat aprobarea către directorul Ștrempel de pe vremea aceea, dar Noica a spus că are nevoie și de un ajutor și m-a trecut și pe mine. A sosit hârtia oficială la domnul director, care ne-a permis accesul la sala de manuscrise.

Așa am reușit să văd pentru prima dată manuscrisele lui Mihai Eminescu, lucru care m-a impresionat. Trebuie să vă spun că astăzi nimeni nu le mai vede. Ele au fost de mult, ca să zicem așa, sechestrate de către același domn director Ștrempel, care spunea că locul manuscriselor lui Eminescu este în niște dulapuri de fier, ca să nu mai pună nimeni mâna pe ele. Și am avut ocazia, să văd în fiecare zi câte un caiet din cele 49 ale lui Eminescu, care astăzi, prin strădania domnului academician Eugen Simion, la cerințele îndelungate ale lui Constantin Noica, au fost editate și, astfel, le poate avea cine vrea, chiar la el în casă, dacă dispune de fondurile necesare, pentru a cumpăra toată colecția, dar poate să încerce și pe internet. Trebuie să vă spun însă că este cu totul altceva când ai în mână un caiet al lui Eminescu, decât dacă îl vezi oricât de reușit, oricât de bine ar fi scanat.

Am să vă spun o întâmplare deosebită în care am greșit foarte mult, dar nu îmi pare rău. Era într-o iarnă, când stăteam în sala de manuscrise cu paltoanele pe noi. Șerban Cioculescu era la locul lui. Fiecare avea locul lui: Dimitrie Vatamaniuc, Petru Crețea și eu, într-un colț mai retras. La un moment dat mă cheamă cineva pe hol. Era o profesoară de la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, care venise cu câțiva elevi în excursie la București și voia să vadă Academia Română și Biblioteca Academiei. Profesoara îmi spune conspirativ: „Nu ne lasă să intrăm în sala de manuscrise. Am vrea să vedem și noi un manuscris de-al lui Eminescu”. Nu aveam voie într-adevăr să intre, dar eu am comis atunci o faptă, despre care, dacă ar fi aflat domnul Ștrempel, m-ar fi pedepsit rău de tot. Am luat un caiet, în care mă uitam, îi zicea „Caiet de reporter”, al lui Mihai Eminescu, l-am băgat în haină și am ieșit pe hol.

Acolo am scos caietul și l-am arătat elevilor. De fapt, erau mai mult eleve, ceea ce m-a surprins, eu terminând pe vremea când erau la liceul nostru numai băieți. Țineam manuscrisele în mână și le arătam, așa cum se face, fără să pui mâna, câte o filă, tot uitându-mă să nu mă vadă cineva. La un moment dat, una dintre eleve mă întreabă: „Am voie să pun mâna pe caiet?” Zic: „Da. Puțin”. Țin minte că avea o mână albă-trandafirie. Eram foarte atent. A mângâiat foaia, după care am închis caietul, l-am băgat în sân, am intrat în sală și am lăsat caietul. Am ieșit apoi să discut cu elevii, dar pleaseră deja. Au trecut mulți ani de atunci. Odată primesc un telefon, o voce de femeie: „Bună ziua, vă rog să mă scuzați, știți, eu sunt eleva aceea pe care ați lăsat-o să mângâie caietul lui Eminescu.” Mă gândeam, acum cine știe ce o mai vrea. Și zic: „Dar, ce doriți de la mine?” Zice: „Am vrut numai să vă spun că nu o să uit lucrul acesta niciodată”. Și a închis telefonul. M-a impresionat foarte mult. Și acum sunt impresionat când vă vorbesc.

Manuscrisele lui Eminescu au ceva sfânt în ele, au ceva care te cutremură, ceva care te face să nu uiți niciodată dacă le-ai avut în mână.

Fiindcă lucram cu filosoful Constantin Noica, unul dintre noi avea dactilograma, iar celălalt se uita să verifice textul traducerii lui Mihai Eminescu din *Critica rațiunii pure* a lui Kant. Cititorii de la manuscrise s-au plâns că noi facem gălăgie, pentru că unul citea și celălalt se uita pe manuscris. A venit domnul Ștrempel și ne-a interzis să mai vorbim. Or, nu mai puteam să lucrăm, pentru că în aceasta consta treaba noastră: unul trebuia să citească și celălalt trebuia să verifice pe manuscris. S-a plâns Constantin Noica și, până la urmă, domnul Ștrempel ne-a dat voie să ieșim cu manuscrisele, dar nu afară. Zice: „*Mergeți pe scările alea care duc spre depozit*”. Acolo era o ladă cu nisip. Pe lada aceea cu nisip stăteam lângă Noica, la un bec slab, din acela de veghe. Noica, pentru că avea niște dureri dorsale, ca să zic așa, avea un colac pe care îl umfla și se așeza pe el. Zice: „*Nu știu ce o să pățești mata, pentru că stai direct pe lada de nisip*”. Nu am pățit mare lucru pe vremea aceea.

La un moment dat, ne-a căutat Constantin Floru, care era un fost student al lui Nae Ionescu, prieten bun cu Noica, și care găsisse traduceri ale lui Titu Maiorescu, tot din *Critica rațiunii pure*, pe care acesta le dădea, le citea – nu se știe precis – studenților la curs. Venise cu ele ca să facem și verificarea lor. Era foarte frig, cum era de obicei. Con-

stantin Noica zice: „*Nu mai pot să stau. Mi-au amorțit picioarele. M-aș așeza undeva*”. Zic: „*Stați pe marginea asta de marmură*”. „*Dar asta e rece, ca gheața*”, zice Noica.

Aveam dosarul în mână cu dactilograma traducerii lui Mihai Eminescu și zic: „*Stați pe dosarul acesta*”. Se răstește Noica la mine: „*Cum să mă așez pe scrierea lui Mihai Eminescu? Nu ți-e rușine?*” Într-adevăr, mi-a fost rușine, după aceea. Dar atunci i-am spus că în dosar nu e scrisul lui Eminescu, sunt niște foi de la dactilografa noastră pe care eu am plătit-o.

Constantin Noica avea pentru Mihai Eminescu un cult aparte.

Pătrunzând pe culoarele acelea – le-aș zice bulevarde sau șosele ale Bibliotecii Academiei –, am avut ocazia să cunosc câte ceva și din viața bibliotecarului, din viața custodelui, care de regulă ia cărțile, le încarcă pe căruț și ți le aduce. Cel puțin, așa se proceda pe vremuri. Nu știu ce automatizări s-au făcut în zilele noastre (sau nu s-au făcut!). Aceștia sunt și au fost adevărații bibliotecari, cei care întrețin „traficul”, ca să spun așa, pe bulevardele bibliotecilor. De multe ori, când aveam răgazul, ne întindeam la câte un pahar de vorbă, de regulă la câte un capăt de culoar cu cărți, unde exista câte o fereastră deschisă. Fiindcă geamurile erau din multe segmente, câte unul, de sus, câteodată se deschidea, pe unde puteai să dai fumul de țigară, să nu miroasă în sală. Pe podea era o cutie de conserve, care folosea drept scrumieră.

Era o zi ploioasă. Toamna se întâmplă să mai și plouă. Aveam o sticlă de cocârt, de votcă „Săniuța”, și o treceam din gură în gură. Unul dintre participanți, Grigore Goanță, despre care se spunea că are stilul smuls, la un moment dat, supărându-se, a luat sticla și a băut-o până la fund. Un alt participant a sărit pe el să-l strângă de gât, cred că era Marius Petrescu, care pe vremea aceea purta o barbă mare, neagră. Astăzi, probabil arată ca Moș Crăciun, dacă nu și-a tuns barba. I-am despărțit cu greu și stăteam triști și ne uitam cum plouă. Pe mine, stând în picioare mă stropeau pe față picăturile de ploaie. La un moment dat s-a auzit un tunet teribil, o bubuitură nemaipomenită și Grigore Goanță a strigat: „*Dați-mi ceva de scris!*” Și se apucă și scrie o poezie, pe care îmi permit să v-o citesc:

„*Soră clepsidră, soră clepsidră,
Adună, adună nisip.
Soră clepsidră, soră clepsidră,
Adună-l pe omul ce tună*”

*Și-nchide-l în nor.
Soră clepsidră, soră clepsidră,
Afară cad lacrimi din capul în nor
Și spală tălpile silabelor
Ce intră-n cuvânt.”*

Ne-a citit poezia, ne-a plăcut, bineînțeles, și a scris pe pagina din dreapta sus „*Prietenului Sandu*”, apoi a tăiat Sandu și a scris „*Prietenului Al. Surdu, 20 august 1986*”. Dumnezeu să-l ierte, că a murit demult.

Am citit mulți ani la Biblioteca Academiei Române. I-am cunoscut toate cotloanele. Cred că îi știam pe din afară toate rafturile și toate colecțiile de cărți și de reviste.

După 1990 m-am dus mai rar la Biblioteca Academiei, iar după ce am fost primit la Academie am avut posibilitatea să împrumut cărțile, fără să mă mai duc la fața locului, dar în afară de cărți, am fost pe la toate serviciile. Întâmplător am găsit niște monede vechi și am avut de-a face cu cei de la monetăria Academiei. Am avut de-a face cu Emanuel Bădescu de la stampe, de foarte multe ori, când

aveam nevoie de niște tablouri pentru a le prezenta prin cărțile noastre.

Aș avea încă multe amintiri despre Biblioteca Academiei Române și despre colegii mei bibliotecari. Dar mă rezum la acestea și aș vrea să considerați că buchetul acesta de amintiri înlocuiește buchetul de flori pe care nu am avut răgazul să-l aduc aici, pentru bibliotecarii de ieri și pentru bibliotecarii de astăzi. Pentru cei care stau dincolo de fața nevăzută a bibliotecii, dar care au fost și sunt sufletul viu al acesteia, căci Biblioteca Academiei Române nu este numai o clădire, nu este numai un tezaur, ci este, atâta timp cât vor mai exista cărți, însăși viața noastră spirituală, cea de pe urmă, unde vom ajunge cu toții. Și pe mine, de exemplu, mă veți găsi căutându-mi numele la fișier în raftul cărților pe care le-am scris la cotele respective. Până atunci însă, vorba poetului:

*„Soră clepsidră, soră clepsidră,
Mai lasa-mă să spăl o vreme
Cu lacrimile mele
Tălpile silabelor ce intră-n cuvinte.”*

De 60 de ani cititor în Sala „Bianu”*

Acad. Răzvan Theodorescu

Sunt exact 60 de ani – parcă era ieri – de când, student în anul II al Facultății bucureștene de Istorie, pregătind o lucrare de seminar de medievistică, primeam învoire temporară de a citi o carte care se găsea doar la Biblioteca Academiei (era monografia din 1894 a lui Siméon Luce despre Jaqueria franceză). Atunci, în primăvara lui 1957, pășeam în actuala Sală „Ioan Bianu” și prima impresie a echivalat cu un șoc. Printre cititori, nu departe de locul pe care îl promisem, se afla unul dintre iluștrii, ba chiar temușii, mei profesori. Mi-a răspuns zâmbitor la salut; cititor el, cititor eu, spațiul sălii de bibliotecă – dominat, în spiritul vremii, de celebra frază leninistă „Învățați, învățați, învățați!” – abolind aievea uriașa distanță dintre dascăl și învățăcel.

Ajuns în anul final de facultate – după trei ani de absență nu doar din Sala „Bianu”, ci și din Universitate, fiind trimis să mă reeduc pe șantierele patriei pentru culpe politice –, am revenit aici spre a-mi pregăti licența. Prezent zilnic aproape, dimineța și după-amiaza – cu pauza de prânz la excelentul bufet de care îmi amintesc nostalgic –, bunăvoința doamnelor de la catedră mi-a îngăduit să pendulez, ca un „abonat” între locurile 85 și 90 ale ultimului rând de mese, lângă volumele de documente și enciclopedia (de ani buni, „feudalizându-ne”, Ion Cristoiu citește la o extremă, iar eu la cealaltă). Tot aici mi-am pregătit examenele de doctorantură, ba chiar și parte din teză. Erau tot atâtea prilejuri zilnice de a constata amabilitatea fără falie, pregătirea fără cusur a custozilor asistați de mânători, a bibliotecarilor și bibliografilor de la sala de referințe – pe atunci, fără computere –, destoinici cărturari care, să nu uităm,

Acad. Răzvan Theodorescu

pe la 1900, când își începeau cariera, erau numiți simplu „scriitori”.

Ne treceau prin față teancuri de cărți și de reviste – cele străine tot mai greu obținute, dar obținute de conducerea Bibliotecii (și vreau să spun că adesea, domeniul meu cel puțin era ilustrat printr-o bibliografie, a cărei stăpânire de către noi făcea adeseori furori în străinătate, după 1990, și aceasta grație instituției azi sărbătorite). Și totul se făcea cu prietenie, cu zâmbete, cu întâmpinare colegială.

Sâmbăta după-amiaza și duminica erau zile de lucru – devin din nou nostalgic –, colegii și prietenii

*Alocuțiune susținută la sesiunea festivă aniversară „Biblioteca Academiei Române – 150 de ani de la înființare” (13 septembrie 2017, Aula Academiei Române)

se adunau la șuete intelectuale și îl văd parcă pe directorul general – era cărturarul Șerban Cioculescu – plimbându-se pedagogic printre mese pentru a observa și corecta eventual ținuta cititorilor în raport cu cartea care nu trebuia maltrată.

Pentru mine spațiul Sălii „Bianu” rămâne, fără doar și poate, al doilea meu domiciliu de-a lungul primilor 50 de ani de cercetare (martori oculari pot să depună mărturie și pentru momentele în care ocupam demnități publice ministeriale sau parlamentare, neuitând că sunt cititor al „BAR”, cum fiica mea denumea locul). Prelungirea sălii era, nu o dată, câte o sală de specialitate de la etaj unde ne întâmpinau mereu colegi într-o meserie.

La Cabinetul de manuscrise, condus azi de Gaby Dumitrescu, ajungeam, de pildă, atunci când în Sala „Bianu”, cercetând cărțile ce au aparținut la un moment dat lui Odobescu, găseam într-un „Handbuch” de la 1880 al lui Karl Bernhard Stark, la o pagină subliniată cu cerneală violet, paginile de caiet de matematică scrise cu aceeași cerneală și împăturite, acolo uitate de cel puțin o sută de ani de incomparabilul autor al *Istoriei arheologiei* și conținând sumarul unui curs neștiut până atunci.

La Cabinetul de stampe, păstorit azi de doctora mea Cătălina Macovei, – unde te întâmpină mereu un grup avizat de cercetătoare și cercetători – găseam, atunci când publicam cinci file germane ale lui Eminescu despre arte și credințe din manuscrisul 2286, planșe, litografii și desene folosite acum mai

mult de un secol și jumătate, la Cursul de egiptologie al lui Carl Richard Lepsius, curs pe care tânărul student al Universității din Berlin le vedea în timpul prelegerilor la care face aluzie.

La Cabinetul numismatic – condus pe atunci de învățatul Octavian Iliescu – primeam învoirea să studiez și să public, în colaborare, în 1966, vechile podoabe de aur din Colecția Orghidan.

În fine, îmi trec prin minte zecile de expoziții pline de substanță organizate de Cabinetul de stampe și de cel de manuscrise și la care am fost invitat să vorbesc. Zilnic văd în vitrine volumele produse prin acribia savantă a celor din această Bibliotecă și închei cu un gând: în parcul Academiei, acolo unde în bătrânele case Cesianu-Zaleski se afla cândva ceea ce Nicolae Iorga numise „binefăcătorul așezământ”, trecut în atât de moderna clădire din 1937 concepută de academicianul Duiliu Marcu și mărită de colegul meu de secție Romeo Belea, membru corespondent, cultura românilor este slujită cu asupră de măsură și cu har, de colegi care sunt demni de cei 150 de ani de istorie bibliotecărească, într-o adevărată instituție națională ce are drept obiect cele mai frumoase produse ale minții.

Lor, adică dumneavoastră, doamnelor și domnilor colegi din Biblioteca Academiei, un vechi cititor care a profitat de dumneavoastră și de predecesorii dumneavoastră, timp de 60 de ani, le face și vă face o adâncă și binemeritată reverență.

Biblioteca Academiei Române – scurt istoric

*Maria Carmen Nadia Petre**

Biblioteca Academiei Române a fost înființată la data de 6 august 1867, la un an după fondarea Societății Academice Române. Încă de la început a avut misiunea de a aduna și conserva în colecțiile sale fondul național de manuscrise și tipărituri, ilustrând istoria și cultura românească. Se avea în vedere „transformarea în timp a bibliotecii într-un puternic centru de documentare științifică pentru toți cei chemați să studieze viața trecută și prezentă a poporului român în toate manifestările ei”.

Biblioteca Academiei Române este bibliotecă de tip enciclopedic, având ca model Bibliothèque Nationale de France. Este beneficiară a Legii Depozitului legal din anul 1885, iar din anul 1901 are statut de bibliotecă națională. Din anul 1954 are statut de centru de cercetare, reatestat în anul 2007. În prezent, patrimoniul bibliotecii conține peste 13 milioane de unități de bibliotecă, fiind una dintre cele mai vechi, mai valoroase și vaste biblioteci din țara noastră.¹

Manifestări aniversare

În perioada 13–15 septembrie 2017 s-au desfășurat manifestările dedicate sărbătoririi aniversării a 150 de ani de la înființarea Bibliotecii Academiei Române.

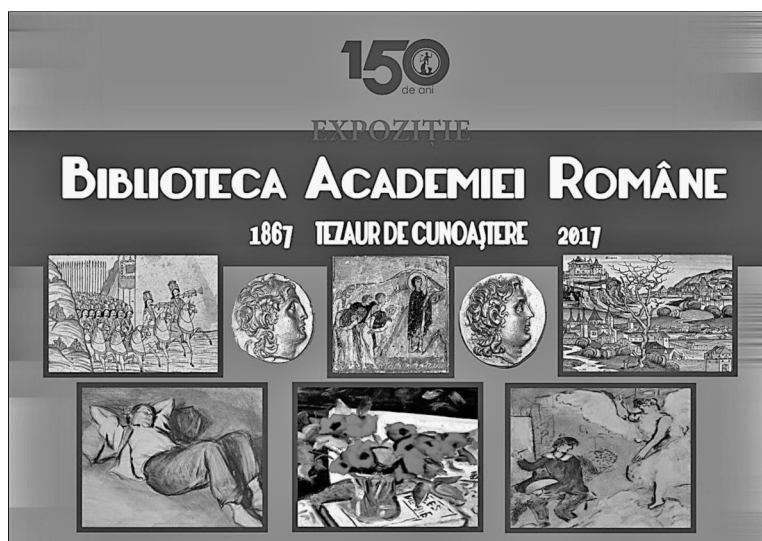
Sesiunea dedicată aniversării a 150 de ani de la înființarea Bibliotecii Academiei Române s-a desfășurat în cursul zilei de 13 septembrie, în Aula Academiei Române. Sesiunea a fost onorată de prezența ministrului Educației Naționale, precum și a altor personalități ale vieții culturale. Mesajele acestora au reiterat importanța, valoarea și mai ales utilitatea Bibliotecii Academiei Române, fiind adresate totodată cele mai alese urări de felicitare la ceas aniversar.

În continuare a urmat alocuțiunea domnului academician Florin Gheorghe Filip, director general al Bibliotecii Academiei Române, care a susținut comunicarea cu tema *Biblioteca Academiei Române în societatea cunoașterii*. Cercetarea Domniei Sale a

*Afiș sesiune aniversar – Aula Academiei Române.²
Sursa: site-ul Academiei Române*

*Bibliograf, dr., Biblioteca Academiei Române, București

Afiș expoziția Biblioteca Academiei Române: Tezaur de cunoaștere³

evidențiat importanța majoră a instituției, încă de la crearea sa, aducând în prim-plan cele mai noi proiecte, care facilitează accesul la valoroasele colecții pe care le deține.

Despre principalele momente ale evoluției importantei instituții de cultură au vorbit domnul academician Ionel-Valentin Vlad, președintele Academiei Române, și domnul academician Alexandru Surdu, vicepreședinte al Academiei Române, acesta din urmă prezentând comunicarea *Biblioteca Academiei Române – tezaur de cultură românească*. Domnul academician Eugen Simion, președintele Secției de filologie și literatură, a vorbit despre *Biblioteca Academiei Române sub trei directori: D. Panaitescu-Perpessicius, Tudor Vianu și Șerban Cioculescu*.

Un moment apreciat a fost reprezentat de intervenția domnului academician Răzvan Theodorescu, președintele Secției de arte, arhitectură și audiovizual, care a relatat câteva amintiri ale Domniei Sale în calitate de cititor al Bibliotecii, în comunicarea *De 60 de ani cititor în Sala „Ioan Bianu”*.

Sesiunea a fost continuată de vernisajul expoziției „Biblioteca Academiei Române: Tezaur de cunoaștere”, desfășurat în Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii, unde au fost expuse lucrări din colecțiile Cabinetului de Stampe și din patrimoniul Bibliotecii Academiei Române.

Simpozionul științific

Lucrările simpozionului științific cu tema „Valori patrimoniale ale Bibliotecii Academiei Române” s-au desfășurat în Amfiteatrul „Ion Heliade

Rădulescu” al Bibliotecii. Tema aleasă reamintește societății culturale române că oricând, oriunde se poate vorbi despre valoroasele colecții ale Bibliotecii Academiei, dar mai ales când instituția își serbează cei 150 de ani de existență!

Scopul simpozionului științific a fost crearea mediului adecvat pentru reunirea mai multor specialiști din domeniul biblioteconomic și nu numai, atât din București, cât și din întreaga țară, care să prezinte în lucrările lor aspecte legate de evoluția în timp și rolul Bibliotecii Academiei Române și valoroaselor ei colecții.

Desfășurarea simpozionului

Simpozionul s-a desfășurat în zilele de 14 și 15 septembrie. Au fost invitați să prezinte lucrări specialiști ai domeniului biblioteconomic și nu numai, din București (14) și din întreaga țară (trei din Timișoara, doi din Iași, unu din Constanța, unu din Brașov, unu din Sinaia) și unu din Republica Moldova. La simpozion au participat cadre didactice din învățământul biblioteconomic, colegi din Biblioteca Academiei Române și de la filialele Bibliotecii Academiei Române din Cluj, Timișoara și Iași, precum și reprezentanți ai altor biblioteci din țară. Numărul participanților în prima zi a fost de circa 180.

Domnul academician Florin Gheorghe Filip, directorul general al Bibliotecii Academiei Române, a deschis lucrările simpozionului științific, adresând cuvinte de bun venit invitaților și tuturor participanților.

Apel pentru comunicări⁴

În contextul aniversării a 150 de ani de activitate neîntreruptă a Bibliotecii Academiei Române acesta a adresat felicitări angajaților.

În prima zi, 14 septembrie, lucrările simpozionului au fost împărțite în patru secțiuni.

Secțiunea I a avut ca moderatori pe domnul academician Florin Gheorghe Filip, directorul general al Bibliotecii Academiei Române, și doamna prof. univ. dr. Angela Repanovici, din cadrul Universității Transilvania din Brașov.

Domnul prof. univ. dr. Mircea Regneală, de la Universitatea București, a deschis sesiunea de comunicări științifice prezentând lucrarea *Biblioteca Academiei și biblioteconomia românească*. În continuare au fost prezentate următoarele comunicări:

– Domnul prof. univ. dr. Sorin Crișan, directorul Bibliotecii Academiei Române Filiala Cluj, a vorbit despre *Biblioteca Academiei Române din Cluj-Napoca – istoric și valori*.

– Doamna prof. univ. dr. Angela Repanovici, de la Universitatea Transilvania din Brașov, a prezentat *Analiza cercetării academice din domeniul patrimoniului folosind metode scientometrice*.

– Domnul conf. dr. Ioan David, directorul Bibliotecii Filialei Timișoara a Academiei Române, a relatat despre *Patrimoniul spiritualității bănățene – vector de cultură, educație și cercetare științifică în cadrul Bibliotecii Filialei Timișoara a Academiei Române*.

– Doamna dr. Corina Apostoleanu, directoarea Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman” din Constanța, a vorbit despre importanța Bibliotecii Academiei, în comunicarea *Biblioteca Academiei, sursă de cercetare și documentare, de interes național: mari scriitori români interbelici în reviste literare dobrogene*.

Secțiunea a II-a a fost moderată de domnul dr. Cornel Lepădatu, director adjunct al Bibliotecii Academiei Române, și doamna dr.d. Claudia Lungu de la Biblioteca Națională a României. În cadrul acestei secțiuni au fost prezentate următoarele comunicări:

– Doamna prof. univ. dr. Niculina Iacob, de la Facultatea de Litere și Științe ale Comunicării Universitatea din Suceava și Biblioteca Academiei Române din Cluj-Napoca, a prezentat comunicarea *Cartea românească veche din Imperiul Habsburgic (1691–1830). Recuperarea unei identități culturale și Integrala antologică a Școlii Ardelene*.

– Doamna dr.d. Claudia Lungu, de la Biblioteca Națională a României, a prezentat *Biblioteca Academiei Române în context memorialistic, în comunicarea Jurnal în fărâme: Biblioteca Academiei în pagini de memorialistică*.

– Doamna lector univ. dr. Maria Micle, de la Universitatea de Vest din Timișoara, a evidențiat importanța lecturii în secolul trecut, în prezentarea sa intitulată *Perspective asupra lecturii. Întoarcere în viitor: secolul al XIX-lea*.

Program simpozion „Valori patrimoniale ale Bibliotecii Academiei Române”⁵

– Doamna dr. Elena Chiaburu, de la Biblioteca Facultății de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, a vorbit despre cenzura cărților în regimul comunist, în comunicarea *Cărți „interzise” din patrimoniul Bibliotecii Academiei Române*.

– Doamna dr. Dorina Măgărin, de la Biblioteca Centrală Universitară „Eugen Todoran” din Timișoara, a prezentat comunicarea *Valențele patrimoniale ale publicațiilor periodice – studiu de caz „Biblioteca românească”, Buda*.

– Doamna Elena Cojuhari, de la Biblioteca Națională a României, a relatat câteva aspecte din activitatea academicianului Vasile Stroescu, în comunicarea *Secvențe din activitatea academicianului Vasile Stroescu*.

A urmat un moment muzical susținut de Florentina Popescu de la Biblioteca Academiei Române și Casandra Lamandi de la Filarmonica din Pitești, care au interpretat *Duet K. 156 No. 1* de W.A. Mozart.

Secțiunea a III-a „Prietenii Bibliotecii Academiei Române” I, a fost moderată de domnul academician Florin Gheorghe Filip, directorul general al Bibliotecii Academiei Române, și domnul dr. Narcis Dorin Ion, directorul Muzeului Național Peleş din Sinaia. Secțiunea a debutat cu un recital de poezie susținut de actrița Manuela Goleșcu.

– Doamna Nora Rebreanu, fost senator, a vorbit despre *Dragostea de carte*.

– Doamna dr. Cristina Mocanu, de la Carpatia Group, a prezentat comunicarea *Microbinomul uman și cele 12 învățături*.

Secțiunea a IV-a „Prietenii Bibliotecii Academiei Române” II, a fost moderată de domnul academician Florin Gheorghe Filip, directorul general al Bibliotecii Academiei Române, și domnul dr. Narcis Dorin Ion, directorul Muzeului Național Peleş din Sinaia. Au fost prezentate lucrările:

– Domnul prof. univ. dr. Adrian Silvan Ionescu, directorul Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu” al Academiei Române, a povestit câteva amintiri din postura de cititor al Bibliotecii: *Din amintirile unui studios al Bibliotecii*.

– Domnul Policarp Chițulescu, directorul Bibliotecii Sf. Sinod, a prezentat comunicarea *Colecțiile Bibliotecii Academiei Române – surse continue de inedit: Completări și îndreptări la Bibliografia Românească Veche*.

– Domnul dr. Narcis Dorin Ion, directorul Muzeului Național Peleş, a vorbit despre importanța parteneriatului dintre cele două instituții în comunicarea *Biblioteca Academiei Române, partener al Muzeului Național Peleş în organizarea expozițiilor dedicate Reginei Elisabeta și Regelui Ferdinand I al României*.

Secțiunea „Prietenii Bibliotecii Academiei Române” a avut în vedere cititorii fideli ai Bibliotecii,

unii dintre ei fiind invitați la acest moment aniversar să rostească câteva cuvinte.

A doua zi, 15 septembrie, lucrările simpozionului au fost împărțite în două secțiuni. Au prezentat comunicarea 15 colegi din Biblioteca Academiei Române, iar numărul participanților a fost de aproximativ 140.

Secțiunea a V-a, „Biblioteca Academiei Române – realizări și perspective” I a fost moderată de domnul dr. Cornel Lepădatu, directorul adjunct al Bibliotecii Academiei Române, și doamna Maria Rafailă, de la Biblioteca Academiei Române.

Secțiunea a VI-a, „Biblioteca Academiei Române-realizări și perspective” II a avut ca moderatori pe domnul academician Florin Gheorghe Filip, directorul general al Bibliotecii Academiei Române, doamna dr. Nadia Petre și doamna Daniela Stanciu, de la Biblioteca Academiei Române.

Secțiunea „Biblioteca Academiei Române – realizări și perspective” a reprezentat un moment de bilanț, întocmit cu ocazia sărbătoririi a 150 de ani de existență. Colegii noștri, șefi de departamente, au expus activitatea lor din bibliotecă alături de câteva mărturisiri inedite pe care le-au trăit în decursul a multor ani petrecuți în cadrul Bibliotecii Academiei Române.

Pe parcursul evenimentului a fost prezentată lucrarea *150 de ani de existență a Bibliotecii Academiei Române. O bibliografie deschisă*.

La finalul celor două zile, domnul academician Florin Gheorghe Filip a mulțumit tuturor participan-

ților. Concluzia desprinsă a fost că Biblioteca Academiei Române deține unul dintre cele mai bogate patrimonii culturale, iar colecțiile sale trebuie făcute cunoscute mai mult publicului larg.

Atmosfera acestor zile a fost una de sărbătoare și a cuprins întreaga asistență: invitați, vorbitori, angajați și organizatori. Aceștia au adresat cuvinte de felicitare și au urat Bibliotecii Academiei Române: La mulți ani!

Note

¹F.G. Filip, Biblioteca Academiei Române în societatea cunoașterii, Disponibil la: http://www.biblacad.ro/publicatii_proprii/2017%20F.G.%20Filip%20-%20Biblioteca%20Academiei%20Romane%20in%20Societatea%20cu%20n%20oasterii.pdf, Accesat: 26 septembrie 2017.

²Afiș sesiune aniversară Aula Academiei Române. Disponibil la: http://www.academiaromana.ro/com2017/-pag_com17_0913.htm, Accesat: 26 septembrie 2017.

³Afiș expoziția „Biblioteca Academiei Române: Tezaur de cunoaștere”. Disponibil la: <http://www.academiaromana.ro/com2017/img0913BAR150/d0913-BAR150-vernissaj.jpg>. Accesat: 26 septembrie 2017.

⁴Apel pentru comunicări. Disponibil la: <http://www.biblacad.ro/manifbar150-apel.html>. Accesat: 26 septembrie 2017

⁵Program simpozion „Valori patrimoniale ale Bibliotecii Academiei Române”. Disponibil la: <http://www.biblacad.ro/program%20simpozion.pdf>. Accesat: 26 septembrie 2017.

Biblioteca Academiei Române a împlinit un secol și jumătate de existență

Acad. Dan Berindei

Biblioteca Academiei Române a împlinit un secol și jumătate de existență și ea reprezintă pe multe planuri forul nostru academic creator, fiind totodată o instituție dintre cele mai însemnate ale țării și ale națiunii și o instituție culturală a umanității.

Prin devenirea, conținutul și patrimoniul ei ea este a Academiei noastre, dar și a națiunii. Prin colecțiile ei Biblioteca este un puternic reflex al culturii și artei noastre, însumând una dintre laturile cele mai importante de afirmare a unui popor. Destinul a vrut ca această bibliotecă să se găsească în inima orașului, ca realizarea ei să fi fost făcută cu multă dăruire într-un spațiu generos. Ea reflectă domeniile de vârf ale creativității și creației spirituale ale românilor, reușind, în același timp, să strângă și să conserve cele mai de seamă mărturii culturale realizate de-a lungul secolelor în acest spațiu al lumii, la care s-au adăugat numeroase și valoroase mărturii ale culturii și artei universale.

Slujind secțiile Academiei, de la limbă și istorie, neconținut dezvoltate apoi prin secțiile consacrate variatelor domenii ale științelor exacte, această bibliotecă a oferit temei de cunoaștere și informare unor generații succesive de intelectuali, fiind unul dintre polii de seamă ai dezvoltării și construcției României moderne și contemporane și, în același timp, o poartă deschisă spre universalitate.

Intelectualii români și în primul rând o bună parte dintre viitorii membri ai înaltului nostru for academic au petrecut multe ore în spațiile ei de lucru și îi datorează, în bună măsură, propria formare. Biblioteca reprezintă și „o carte de vizită” pentru vizitatorii străini de seamă, înfățișându-le, prin con-

ținutul său, nivelul reprezentativ al creativității și culturii noastre și, de asemenea, măsura includerii poporului nostru în universal, prin colecții și mai ales prin preocupări.

Lumea evoluează cu o viteză uneori amețitoare. Biblioteca Academiei s-a dovedit conștientă și capabilă de a se adapta, cu fondurile relativ reduse disponibile, la aceste neconținute schimbări. Este însă neapărat necesar ca în niciun moment să nu se uite pentru ce s-a întemeiat Academia Română – inițial, Societatea Academică Română – pentru slujirea ideii de unitate națională și cea a contribuției și afirmării națiunii noastre printre popoarele lumii.

Este un imperativ ca Biblioteca ei să primească tot sprijinul material necesar ca să-și poată urma și chiar dezvolta preocuparea de bază a colecțiilor de publicații, oglindă a aportului spiritual dat de fiecare națiune umanității.

De asemenea, Biblioteca rămâne neconținut datoare față de domeniile ei inițiale de cultură, față de literatură și istorie și mai ales datoare să le sprijine activitatea deosebit de importantă pentru definirea ființării noastre ca români, pentru menținerea identității și pentru neconținuta afirmare a creativității și spiritualității noastre.

Urăm acestei vechi instituții mulți ani înainte și realizări care să ne reprezinte Academia, dar, înainte de toate, puterea spirituală a națiunii noastre, ca și constanta ei încadrare în procesele universale ale lumii. Urăm Bibliotecii Academiei Române și slujitorilor ei direcți să desfășoare aceeași activitate sânguinoasă, neobosită și creatoare în vremurile noi care, cu toate greutățile, se afirmă în omenire.

Mult succes!

De ce prețuiesc cercetătorii străini limba română?*

Gabriela Pană Dindelegan

Membru corespondent al Academiei Române

Cu ocazia zilei festive a limbii române, vreau să atrag atenția asupra unui fapt mai puțin cunoscut, dar plin de semnificații, și anume:

În străinătate, româna se bucură de o considerație specială, de un interes științific cu totul special. Este suficient să dau exemplul recent al Angliei, unde, în centrele universitare Oxford și Cambridge, se propun numeroase sesiuni științifice destinate limbii române; se țin cursuri de limba română; se propun teze de doctorat și teme de cercetare destinate studiului românei; se editează cărți, de largi dimensiuni, destinate descrierii limbii române, elaborate de cercetători români (vezi *The Grammar of Romanian*, OUP, 2013, 700 p., *The Syntax of Old Romanian*, OUP, 2016, 700 p., *The Oxford History of Romanian Morphology*, OUP, 2017, în curs de finalizare, 600 p.); se publică volume tematice destinate limbii române (*Diachronic Variation in Romanian*, Cambridge Scholars Publishing, 2015; *Romance Syntax Comparative and diachronic perspectives*, Cambridge Scholars Publishing, 2017, sub tipar); se redactează capitole consistente asupra limbii române și a dialectelor ei sud-dunărene în marile sinteze științifice romanice ale momentului (vezi Martin Maiden, *Romanian, Istro-Romanian, Megleno-Romanian, and Aromanian*, în Ledgeway, Maiden, 2016, p. 91–125) etc.

De unde vine acest interes special pentru studiul limbii române?

Dincolo de poziția politică, economică, diplomatică, strategică pe care România o ocupă în ansamblul Europei și care nu este străină de aceste

consecințe, este vorba și despre altceva: despre interesul (chiar, mai mult), despre fascinația pe care româna o exercită asupra cercetătorilor lingviști, romaniști și neromaniști. Există trăsături speciale ale românei care îi asigură, în rândul cercetătorilor, o poziție privilegiată, iar, sub unele aspecte, o poziție științifică unică.

Mari romaniști ai perioadei actuale, precum Adam Ledgeway (rector și șeful romanisticii de la Cambridge) și Martin Maiden (șeful romanisticii de la Oxford), vorbesc, primul, de „minunile limbii române” (Ledgeway, 2016a, b), iar al doilea de româna „un bulgăre de aur”, metaforă utilizată adesea pentru caracterizarea românei.

Dar nu sunt singurii lingviști străini fascinați de română (sunt cei mai recentii!). În cartea cercetătorilor Mioara Avram și Marius Sala, *Faceți cunoștință cu limba română* (Avram, Sala 2001), sunt adunate toate caracterizările speciale ale limbii române venite din partea cercetătorilor străini, din care epitete, precum „miraculos”, „extraordinar”, „special”, „fascinant”, „exotic”, sunt locuri comune.

Reiau o caracterizare a românei venind din partea romanistului și românistului Alf Lombard (Lombard, 1954): „Orice cercetare comparativă care nu ține seama de latinitatea din est (a românei) [...] te face să te gândești la o masă căreia meșterul s-ar fi mulțumit să-i pună trei picioare în loc de patru – gândiți-vă la cele trei principale limbi surori: franceza, spaniola și italiana –, lăsând al patrulea colț al mesei fără sprijin, într-un echilibru puțin sigur”.

*Alocuțiune susținută la dezbaterea cu tema „Renașterea și reînnoirea limbii române în diaspora” (31 august 2017, Clubul Academicienilor)

„Niciun cercetător serios al limbilor romanice (spune Adam Ledgeway, în Prefața la cartea *De la latină la limbile romanice* (Ledgeway, 2017)) nu-și poate permite să ignore relevanța datelor din dacoromână, astfel că familiarizarea profundă cu datele relevante din română se dovedește o condiție sine qua non pentru realizarea unui studiu comparativ serios asupra familiei de limbi romanice. [...] Mi-am dat seama, spune romanistul, cât de semnificative pot fi datele românești: datele din română nu numai că forțază lingvistul să reevalueze dimensiunea variației tipologice din limbile romanice, ci îl fac adesea să ridice semne de întrebare, să reinterpreteze sau să rafineze ipotezele și teoriile în virtutea datelor din alte varietăți romanice sau limbi neromanice. Ele au un rol central în formularea și testarea teoriilor actuale despre structura limbilor, despre variație și schimbările lingvistice, nu doar în cadrul limbilor romanice, ci și dintr-o perspectivă lingvistică mult mai largă”.

„Fenomene de limbă vechi românești, ca și fenomene continuate în zone dialectale conservatoare, sunt în măsură să lumineze faze vechi ale limbilor romanice și, implicit, să ofere soluții pentru fenomene încă neexplicate la nivel general romanic”.

Aduc în discuție și caracterizarea recentă a profesorului Martin Maiden (Maiden, 2016): „Româna este cu certitudine o limbă romanică și aparține ferm acestei familii. Sub acest sens, este **familiară și accesibilă**. Totuși, ea a dezvoltat caracteristici cu totul speciale, care ne pot conduce la presupuneri esențiale despre teoria limbii, despre structura limbajului. Pentru lingviști, atracția constă tocmai în **juxtapunerea specială dintre familiar și special / straniu / exotic**”.

Cum exemplifică profesorul Maiden această juxtapunere? Este, de exemplu, „familiar” (spune Martin Maiden) faptul că pluralul substantivelor se manifestă desinențial, cu desinențele vocalice *-e* și *-i* moștenite din latină (care nu apar în aria vestică a României, dar apar în italiană), dar este „special” că româna prezintă o mare impredictibilitate a formelor de plural, existând, în aceleași condiții de gen și de finală a radicalului, posibilitatea alegerii între *-e* și *-i*, la pluralul feminin, și între *-e* și *-uri*, la pluralul neutru: *căpșune / căpșuni, cireșe / cireși, coarde / corzi, coperti / coperte, râpe / râpi, școale / școli, remarce / remarci, tinde / tinzi, țărance / țărănci* etc.

albe / albumuri, amalgame / amalgamuri, antete / anteturi, aragaze / aragazuri, cerdace / cerdacuri, chibrite / chibrituri, hamace / hamacuri, chipie / chipiuri, debușee / debușeuri, esofage / esofaguri, maratoane / maratonuri, mieloame / mielomuri, modeme / modemuri, nivele / niveluri, slogane / sloganuri etc.

Este „familiar” că pluralul se manifestă desinențial, dar este „special” că intervin atât de frecvent variații alomorfe ale radicalului (alternanțe fonetice), alternanțe cu multe aspecte predictibile, dar și multe impredictibile. De ce alternanța */a/ ~ /ă/* apare la substantiv (*mare – mări*), dar nu apare la adjectiv (*mare – mari; camere mari*); în schimb, */ă/ ~ /e/* apare și la substantiv, și la adjectiv (*măr – meri, vânăț – vineți*)?

Este „familiar” că genitivul și dativul se pot exprima și sintetic, desinențial (ca în latină), și analitic, prepozițional (ca în limbile romanice) (*casa fetei*, alături de *casa a trei fete*). Dar este „special/straniu” că româna și-a creat mărci proclitice variate, prezentând, ca și alte limbi romanice, mărci analitic-prepoziționale, dar, suplimentar, și mărci proclitice de tip special (vezi genitivul cu „al” și gen.-dat. cu „lui”: *al elevului, al lui Ion*). Este „straniu” că, în ansamblul romanic, româna este și cea mai conservatoare (distinge, de exemplu, o formă desinențială pentru gen.-dat. la feminin singular), dar și cea mai inovatoare (inovează prin tipul nou de mărci proclitice și prin inventarul mai mare de prepoziții cu rol causal).

În afară de aceste trăsături de structură, există și alte **caracteristici generale ale românei**, neregășibile în celelalte limbi romanice, care o fac cu totul „specială”, explicând și o **dinamică aparte** a acestei limbi. Dintre ele mă voi opri la trei, care, într-un fel sau altul, sunt legate între ele. Și anume:

(a) Româna a fost caracterizată drept „**un limbaj în libertate**” (Leo Spitzer; Niculescu, 1999, p. 294), trăsătură derivând din **permisivitatea excesivă** a unui sistem lipsit până târziu de constrângerile limbii scrise și de constrângerile instrumentelor normative.

(b) Româna este caracterizată printr-o **mare ospitalitate** (Avram, 2001), ceea ce înseamnă capacitatea și facilitatea limbii române de a prelua, integra și adapta în sistemul și în uzul limbii elemente non-românești, dar este vorba, în același timp, de o

ospitalitate constrânsă, caracterizare care atrage atenția asupra forței românei de a autohtoniza împrumuturile, atașându-le „haine morfologice” vechi românești. Încă în Prefața la *Gramatica*, 1828, Ion Heliade Rădulescu spunea : „*Vorbele străine trebuie să se înfățișeze în haine românești și cu mască de rumân*” (Heliade, 1828).

De exemplu, româna a acceptat, în toată perioada ei modernă, împrumuturi neologice de origine **franceză**, dar le-a integrat, atașându-le o desinență de plural specific românească „-uri”: *airbusuri, alibiuri, ambienturi, acquis-uri, atuuri, buticuri, clou-uri, consommé-uri, degradeuri, expozeuri, grisaille-uri, halouri, parti-pris-uri, racursiuri, rateuri, tabuuri, tête-à-tête-uri* etc.

Româna a acceptat și acceptă, în continuare, împrumuturi de origine **engleză**, dar și acestea sunt constrânse să primească același tipar flexionar în „-uri”: *body-uri, bonusuri, boarduri, branduri, briefinguri, brunch-uri, by-passuri, carduri, copyrighturi, derby-uri, dressinguri, dumpinguri, e-mailuri, exit-polluri, fast-fooduri, garden-party-uri, grilluri, granturi, hand-outuri, happy-enduri, harduri, hituri, hobby-uri, inserturi, knockouturi, livinguri, love-story-uri, minimarketuri, openuri, passing-shoturi, puzzle-uri, ratinguri, remake-uri, talk-show-uri* etc.

Româna a acceptat și acceptă, în continuare, multe verbe neologice, pe care însă le integrează, atașându-le terminații (sufixe și desinențe) autohtone, în special „-ează”: *antamează, bricolează, kidnapează, smeciază, upgradează, body-gardează, clickează, downladează, fowardează* etc.

(c) A treia trăsătură specială a românei are în vedere **gradul înalt de sinonimie**, altfel spus, capacitatea românei de a accepta forme paralele, cu explicații adesea istorice, forme regăsite în diverse compartimente ale limbii (în lexic, în formarea cuvintelor, în gramatică). Prezența sinonimiei dă o mare bogăție acestei limbi, asigurând vorbitorilor, pe de o parte, posibilitatea alegerii cu funcție stilistică și pragmatică dintre mai multe variante, iar, pe de altă parte, posibilitatea nuanțării lexicale a formelor sinonimice. Iată câteva exemple din domeniul diferite:

• Româna a păstrat și varianta neologică în „-țiune”, și varianta în „-ție”, într-un raport de variație liberă (*abstracție / abstracțiune, aducție / aduc-*

țiune, dicție / dicțiune, direcție / direcțiune, funcție / funcțiune, glaciație / glaciațiune), dar și într-un raport de concurență, impunându-se, în final, fie „-țiune”, fie „-ție” (astăzi, s-au impus numai *acțiune, infracțiune, joncțiune, mențiune, națiune* sau, dimpotrivă, s-au impus *conotație, detenție, evoluție, lustrație, situație* etc. (Pană Dindelegan, 2008)).

• Româna are și sufixe lexicale abstracte, ca și celelalte limbi romanice, dar și forme gramaticale specializate pentru nominalizări abstracte (infinitiv lung, alături de supin substantivizat (Metzeltin, 2016), adesea într-un raport de variație liberă sau cu ușoare distincții lexicale, precum *alergare – alergat, coborâre – coborât, plângere – plânsoare – plâns, strângere – strânsoare – strâns* etc.).

• Româna are și viitor cu auxiliarul „a vrea” (*vrea + infinitiv*), dar și altul cu auxiliarul „a avea” (*a avea + conjunctiv*) sau cu particula invariabilă „o” (*voi cânta – am să cânt – o să cânt*).

• Româna are și vocative în „e”, și vocative în „-ule”, și forme de vocativ omonime cu nominativul (*Prietene! Prietenule! Prieten drag!*) etc.

Și sunt multe alte exemple de forme paralele sinonimice, ca să nu mai vorbim de paralelismul / sinonimia posibilă între cuvinte aparținând stratului lexical moștenit, celui slav și slavon, celui greco-turcesc, celui neologic francez sau englez, cu manifestări multiple ale acestor paralelisme: sinonimie totală *versus* parțială, cu diferențieri stilistice, pragmatice și lexicale.

Examinând numai acest din urmă fenomen, natura „specială” a românei este dată de modul de manifestare și efectul fenomenelor lingvistice de contact (manifestate, de exemplu, prin prezența în mare măsură a sinonimiei); în română, fenomenele sinonimice apar într-o lumină mult mai complexă și mai diversificată decât în alte limbi romanice.

Concluzii

În această zi de sărbătoare a limbii române, merită să ne întoarcem atenția asupra farmecului și a bogăției limbii române, a „minunilor” ei, așa cum sunt relevate de străini și cum cărțile noastre de lingvistică le evidențiază la fiecare nouă apariție.

În final, țin să amintesc câteva aspecte de bucurie, de „izbândă” (și nu sunt vorbe mari) ale cercetării lingvistice românești, care a elaborat, în ultimii ani, lucrări fundamentale destinate limbii române

(scrise în română și în limbă străină). În locul unor lucrări vechi, de peste 50 de ani, depășite ca metodă, ca terminologie și ca descriere (vezi GA, 1963, 1966), sau în locul unor domenii și probleme neacoperite până acum, s-au scris lucrări fundamentale, aduse, teoretic și metodologic, la zi, în pas cu preocupările și cu cercetarea lingvistică a altor limbi ale lumii.

„Ieșirea” noastră și dincolo de granițele țării, prin publicarea de cărți reprezentative la mari edituri europene, a făcut accesibilă intrarea românei în aria de interes a cercetătorilor străini, relevând acestora o limbă plină de „miracole” (ca să folosim termenii străinilor) și de surprize științifice.

Cărțile destinate limbii române (pentru diversele ei compartimente: gramatici, dicționare, atlase) sunt, printre alte manifestări, forma noastră de respect și de prețuire a limbii române.

Bibliografie selectivă

Avram 2001 – Mioara Avram, *Ospitalitatea limbii române*, în Marius Sala (coord.), *Enciclopedia limbii române*, Ed. Univers Enciclopedic, p. 406–407.

Avram, Sala 2001–Mioara Avram, Marius Sala, *Faceți cunoștință cu limba română*, Ed. Echinoc, Cluj.

GA 1963 – Al. Graur, Mioara Avram, Laura Vasiliu (coord.), *Gramatica limbii române*, I–II, ed. I, 1963, ed. a II-a, 1966, București, Ed. Academiei.

Heliade Rădulescu, 1828 – Ion Heliade Rădulescu, *Gramatică românească*, Sibiu, [fără editură] în *Gramatică românească* de Ion Heliade Rădulescu. Ediție și studiu de Valeria Guțu Romalo, București, Ed. Eminescu.

Ledgeway 2016a – Alain Ledgeway, *Minunile limbii române*, comunicare prezentată la Facultatea de Litere din București, ianuarie 2016.

Ledgeway 2016b – Alain Ledgeway, *Limitele teoriei și*

variației lingvistice: cazul limbii române, în *Analele Universității din București. Limba și literatura română*, vol. LXV, p. 33–60.

Ledgeway 2017 – Adam Ledgeway, *De la latină la limbile romanice. Schimbare morfosintactică și tipologică*, București, Ed. Univers Enciclopedic Gold.

Ledgeway, Maiden, 2016 – Alain Ledgeway, Martin Maiden (eds), *The Oxford Guide to the Romance Languages*, Oxford University Press, 1100 p.

Lombard 1954 – Alf Lombard, *Le verbe roumain. Étude morphologique*, Lund, C.W.K. Gleerup.

Maiden 2016 – Martin Maiden, *De ce am devenit lingvist*, comunicare prezentată la Facultatea de Litere din București, ianuarie 2016.

Maiden 2018 – Martin Maiden (ed.), *The Oxford History of Romanian Morphology*, Oxford University Press (în curs de apariție).

Metzeltin 2016 – Michael Metzeltin, *Româna în contrast. O cercetare tipologică*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.

Niculescu – Alexandru Niculescu 1999, *Individualitatea limbii române între limbile romanice. 3. Noi contribuții*, Cluj-Napoca, Ed. Clusium.

Pană Dindelegan 2008 – Gabriela Pană Dindelegan, „Concurența -(Ț)IUNE ~ -(Ț)IE. Stadiul actual al fenomenului”, în *Studii și cercetări lingvistice*, LIX, 2008, 2, p. 489–501.

Pană Dindelegan 2013 – Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *The Grammar of Romanian*, Oxford University Press.

Pană Dindelegan 2016 – Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *The Syntax of Old Romanian*, Oxford University Press.

Pană Dindelegan, Zafiu, Dragomirescu, Nicula, Nicolae, Esher 2015 – Gabriela Pană Dindelegan, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Irina Nicula, Alexandru Nicolae, Louise Esher (eds), *Diachronic Variation in Romanian*, Cambridge Scholars Publishing.

Pană Dindelegan, Dragomirescu, Nicula, Nicolae, 2017 – Gabriela Pană Dindelegan, Adina Dragomirescu, Irina Nicula, Alexandru Nicolae (eds), *Romance Syntax Comparative and diachronic perspectives*, Cambridge Scholars Publishing, 2017 (sub tipar).

Despre limba română, dinspre România de la Argeș*

Acad. Gheorghe Păun

Titlul acestor rânduri încearcă să-și ia două precauții: „despre” sugerează că urmează o discuție nu foarte sistematică, altceva decât un eseu propriu-zis, iar ușor disonantul „dinspre” indică o anume localizare a punctelor de vedere, exemplelor, argumentelor. De fapt, frumoasa sintagmă „România de la Argeș” a lui Nicolae Iorga îmi dă prilejul să fac o afirmație pe care am mai susținut-o și altădată, înțeles și iertat fie-mi patriotismul local: *Argeșul de sus este locul cel mai românesc din România*, argumente stând bănuita reședință a lui Burebista, de undeva din apropiere, Basarabii ziditori de țară, Posada primei independențe a Valahiei, Biserica Sfântul Nicolae Domnesc, cu pictura ei, comoară de secol XIV, și cu mormintele încă „nedescifrate” complet, prima Mitropolie a Țării Românești, *Balada Meșterului Manole*, de asociat, poate, cu chiar această Biserică Domnească, dar în mod curent legată de atât de speciala ctitorie a Sfântului Voievod Neogoe Basarab, care și-a sărbătorit la jumătatea lunii august quinentenarul, *Învățăturile Sfântului Voievod către fiul său, Theodosie, Sfânta Filofteia, cea alintată, ocrotitor, Sfântulița, tocmai de cei pe care-i ocrotește, spre munte, „Cetatea lui Vlad Țepeș”, mai către vremurile noastre, Barajul Vidraru și Transfăgărășanul, unice și spectaculoase – iar peste toate, limba română, curată și fără particularități de pronunție, regionalisme, influențe exterioare. E adevărat, prin toți Subcarpații Munteniei găsim urme ale Basarabilor, ctitorii, și peste tot se vorbește o limbă română curată, efect cumulat al multor factori, printre cei mai importanți fiind cărțile bisericești folosite în multele așezăminte ortodoxe din zonă, ieșite din cam aceleași, puține, tiparnițe din veac, și transhu-*

manța extrem de activă în preajma munților. Poate și substratul dacic.

Acum șapte ani, am inițiat la Curtea de Argeș o revistă culturală, lunară, numită chiar „Curtea de la Argeș”, tipărită, dar și disponibilă pe internet. Încă de la început, mai în glumă, mai în serios, am comis un „decalog” al revistei, care începe cu „porunca” de a scrie strict în limba română normată de Academie. Când primesc articole scrise altfel fac modificările de rigoare fără să negociez cu autorul. Cenzură carevasăzică... Mai sunt în acest „decalog” și alte prevederi oarecum polemice în raport cu obiceiurile publicisticii culturale (numită astfel, dar, mai degrabă, literare) din România, nu sunt relevante aici, dar aceasta, minimală și insignifiantă la prima vedere, privind limba, mi s-a părut cea mai importantă.

În general, respectarea regulilor de scriere și vorbire în limba română – oricare ar fi acestea, de la ortografie la semantică – mi se pare un lucru elementar-obligatoriu și cu mare impact. Nu este vorba numai despre splendida unitate a limbii române, pe care atât de mult o prețuim (obișnuiesc să spun că, atâta timp cât de o parte și de alta a Prutului vorbim aceeași limbă, România Mare culturală este un fapt, în ciuda separării politico-administrative, inevitabil vremelnice dacă unirea „în cuget și simțiri” există-persistă), unitate a limbii într-un anume sens subminată de refuzul puștesc de a scrie, de exemplu, „cu â din a”, acolo unde este cazul, conform normei. Este vorba și despre alte lucruri, practice și profunde în același timp.

Respectarea regulilor – și legilor – este temeiul oricărei societăți funcționale, este o banalitate acest lucru, prea mult ignorată (sabotată?) în ultima

*Alocuțiune susținută la dezbateră cu tema „Renașterea și reînnoirea limbii române în diaspora” (31 august 2017, Clubul Academicienilor)

vreme, iar regulile limbii nu numai că sunt cel mai simplu de respectat, dar sunt și primele învățate, iar, de la Wilhelm von Humboldt („*Limba este organul formator al gândului, este cadrul care susține imaginea lumii*”) la Chomsky și de la acesta la Solomon Marcus (care pleda, de pildă, pentru sloganul „*lingvistica matematică – știință-pilot*”) se știe că limba maternă, gramatica acesteia, competența lingvistică în general se suprapun peste celelalte competențe ale creierului uman, sunt un model/prototip pentru acestea. Cadrul lărgit este cel al *învățărilor* (se vorbește despre învățare și la nivel individual, dar și la nivelul societății – a se vedea, de exemplu, raportul din 1979 către Clubul de la Roma, *No Limits to Learning*, coordonat de acad. Mircea Malița), al conlucrării dintre *înnăscut* și *dobândit*, dintre *competență* și *performanță*, dintre *gramatica universală*, intrinsecă minții umane, și *actualizările* acesteia sub forma multiplelor competențe puse în lucru de-a lungul unei zile.

Ne comportăm așa cum gândim, gândim așa cum vorbim – simplific drastic, punând însă alături alte două citate celebre, unul semnat de Eminescu – „*Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba este stăpâna noastră*”, celălalt de Heidegger – „*Limba este un mod de a locui în lume*”.

La nivel „terestru”, constatările sunt și mai convingătoare. Limbile extrem-orientale, de tipul chinezei, solicită, deci dezvoltă în mod egal cele două emisfere ale creierului, pentru că pun simultan la lucru și competența (mai) analitică a emisferei stângi, și pe cea (mai) artistică-holistică a emisferei drepte. Limba germană, cu restricțiile ei privind topica (locul obligatoriu al verbului în *hauptsatz* și *nebensatz* – reminiscență a lecțiilor pe care le-am luat în 1991 într-un Goethe-Institut din Berlin...), sugerează, într-adevăr, rigoare „inginerească”, la fel cum lipsa salutului „*Bună dimineața*” din limbile greacă, italiană, spaniolă și portugheză indică un program zilnic ceva mai *sudic*...

Cum ne *educă* limba română, lingviștii și psihosociologii să ne spună, eu mă rezum aici la a menționa un test infailibil pentru demascarea vorbitorilor nenativi de română, anume, acordul încrucișat de tipul „*vorbitorul a cărui eroare*”, cu douăsprezece variante posibile: *al, a, ai, ale* (patru alternative) versus *cărui, cărei, căror* (de înmulțit cu – trei alternative)... Plus alte subtilități care se *simt*, dar sunt mai greu de învățat cu... emisfera stângă...

Suntem români (și) pentru că vorbim românește! Și rămânem români, oriunde ne-am afla, câtă vreme vorbim, gândim și tăcem în românește.

Poate de aceea, *românii și-au apărât mai mult limba decât viața*, după cum consemna, cu vreun sfert de veac înainte de domnia lui Neagoe Basarab, umanistul italian (cu tată valah) Anton Bonfini.

Revenind, respectarea regulilor limbii este un prim pas, cel mai simplu, spre o lume organizată, spre diminuarea entropiei sociale. (Nu pledez, Doamne ferește, pentru „înghețarea” societății, în particular a limbii, pentru eliminarea entropiei, ci doar pentru prevenirea creșterii acesteia, necontrolate sau controlate de „factori” interesați în așa ceva.)

Vorbeam despre psihologie puștească (iluzia de personalitate prin negarea unei reguli banale) în cazul refuzului de a respecta ortografia „oficială” a limbii române. Posibil să mai existe o explicație, sugerată și de discuția anterioară: neputința de a mai învăța, cu verbul înțeles în sensul mai adânc, de *learning*. Indică același diagnostic ca simptomul dificultății de a trece de la „milion” la suta de lei, după trecerea de la „leul vechi” la „leul nou”. (Am întâlnit asta și în alte țări: mulți ani după adoptarea monedei euro, bonurile de casă emise în magazinele din Spania indicau prețul și în euro și în *pesetas*.)

Mai este, cu siguranță, vorba și de lene. Este explicația evidentă a freneziei *cășuirii* limbii române! Personal, *ca și* ascultător al unor emisiuni TV, dar și *ca și* cititor al unor publicații, am o veritabilă alergie la acest fenomen. Îi implor pe lingviștii care numără *greșelile*, numindu-le mai întâi *abateri*, trecându-le apoi la *abateri acceptate*, în cele din urmă la *norme*, să lase *cășuirea* la greșeli, fără a o promova...

Dincolo de gluma-neglumă: personal, mi-ar plăcea ca lingviștii, evident, începând cu cei din Academia Română, să fie ceva mai conservatori, *mai ales cu regulile*; cuvintele au viața lor, intră (pentru că se simte nevoia sau din snobism) și ies (dacă nu era nevoie de ele) din limbă, își schimbă sensul, sunt uitate, înlocuite de alte cuvinte „la modă”, regulile sunt însă de durată, trebuie să fie astfel. Revin la psihologia – individuală sau socială: *continuitatea* este extrem de importantă, de productivă, din toate punctele de vedere, este ceea ce în

mare măsură asigura, până la Al Doilea Război Mondial, *aristocrația*, boierii de neam și elitele de orice fel, este ceea ce a asigurat dintotdeauna și trebuie să asigure în continuare instituțiile identitare fundamentale ale României, Biserica și Academia. A schimba mereu, a face periodic *tabula rasa*, cum se face de obicei după „revoluții”, din ceva care e presupus și dorit a avea durată, eventual din ceva de valoare, este derutant și păgubos – e un mod de a reaminti „blestemul manolic”: ce se zidește ziua, se surpă noaptea (într-o „noapte a minții”, aș prelua o sintagmă curentă).

Pentru că am revenit pe Argeș în Sus, folosesc prilejul pentru a menționa că la Ziua revistei „Curtea de la Argeș”, organizată pe 12 august, s-a prezentat în premieră un bust al lui Eminescu, realizat de sculptorul Adrian Radu. Un „chip de bronz”, unul „interpretat”, modern, activ-implicat, în mișcare (parcă ilustrând versurile lui Nichita Stănescu, „*Atâta să nu uitați:/ că el a fost un om viu,/ viu,/ pipăibil cu mâna*”), care se va instala curând pe un soclu în fața Centrului de Cultură și Arte din Curtea de Argeș.

Un Eminescu viu și dur (ca material și alură), „*în care să-și rupă dinții toți patapicii care vor mai îndrăzni să-l conteste-denigreze-demistifice*”, am spus la Ziua Revistei, propunând explicit acest substantiv inedit, „patapici”, substantiv (care ar trebui să fie) defectiv de plural, din sonoritate și din „defectul” de a nu avea o formă diferită la plural venind sugestia de lucru mic, bicsnic, ușor imund... Încerc să-i fac loc acestui barbaro-neologism în dicționarul apocrif-vremelnic al limbii române, cu speranța/dorința de a descuraja patapicismul...

Închei cu un citat din Mircea Eliade (*Deasupra tuturor generațiilor*, 1939): „*Un singur lucru nu se mai poate întâmpla: dispariția poemelor lui Eminescu. Și cât timp va exista, undeva prin lume, un singur exemplar din poeziile lui Eminescu, identitatea neamului nostru este salvată.*”

Și, implicit, este salvată și limba română, pentru că Eminescu „*e pretutindeni unde e un vorbitor de limba-i*” (Nicolae Dabija, *Pe urmele lui Orfeu*, Editura Detectiv Literar, București, 2016, p. 246).

Cea de a 40-a ediție a Conferinței Anuale de Semiconductori

Acad. Dan Dascălu

Lucrurile bine concepute au șansa de a rezista în timp.

Conferința Anuală de Semiconductori (CAS), organizată de către Institutul de Cercetări pentru Componente Electronice (ICCE) în 1978 și desfășurată după bunele practici existente în lume și-a dovedit vitalitatea și după ce România a ieșit din izolare (în 1990). Evenimentul își sărbătorește a 40-a ediție (Sinaia, 11–14 octombrie 2017). *Site-ul* conferinței (www.imt.ro/CAS) plasează această manifestare sub egida Academiei Române. Înțelegerea rolului pe care l-au jucat în timp membrii Academiei Române poate pleca de la *o primă fotografie*, făcută cu ocazia celei de-a 20-a ediții a conferinței (octombrie 1997), care îl prezintă pe dr. Constantin Bulucea (în prezent membru de onoare al Acade-

miei Române), director fondator al CAS, revenit în țară după un deceniu, salutându-l pe academicianul Mihai Drăgănescu (stânga), fondatorul școlii românești de dispozitive semiconductoare. În acel moment de bilanț, academicianul Radu Grigorovici era președintele de onoare al CAS.

În al doilea deceniu de existență al CAS, academicianul Alexandru Timotin și academicianul Andrei Țugulea au prezentat la CAS lucrări invitate, alături de alți profesori remarcabili ai Politehnicii bucureștene. Alți doi membri ai Academiei, regretatul prof. Adrian Rusu și autorul acestor rânduri, au participat constant cu comunicări. Dr. Andrei Silard și dr. Mihai Mihăilă, membri corespondenți, s-au remarcat și ei printre participanți. Ulterior, un alt membru de onoare al Academiei Române, savantul

*Dr. Constantin Bulucea, membru de onoare al Academiei Române,
și acad. Mihai Drăgănescu*

de origine română Mihail Roco (National Science Foundation), „părintele” Inițiativei Naționale de Nanotehnologie (faimoasa *National Nanotechnology Initiative*, SUA, ianuarie 2000) a fost oaspetele de onoare al Conferinței Anuale de Semiconductori.

Inițierea CAS de către Constantin Bulucea, ca o adevărată conferință științifică, bazată pe exigență și dorință reală de comunicare, dovedea maturitatea cercetării românești în domeniul componentelor electronice. Institutul de profil (ICCE) apăruse sub forma de centru de cercetare, cu aproximativ un deceniu în urmă, la inițiativa și sub conducerea inițială a academicianului Drăgănescu (care a avut un rol esențial și în modernizarea industriei de semiconductori din țară, prin trecerea de la tehnologia germaniului la cea a siliciului). Dar CAS nu a fost numai conferința institutului de profil, ci și o platformă de interacțiune a cercetătorilor cu cadrele didactice și doctoranzii din Institutul Politehnic București, precum și cu colegii din IPRS Băneasa, cărora li s-au alăturat ulterior cei din întreprinderea Microelectronica. Era o epocă a comunicării între educație-cercetare-producție (ceea ce am numi acum „triumful cunoașterii”) la care ne gândim cu nostalgie astăzi, când industria românească de semiconductori este o amintire. Perioada 1987–1989, când schimbările pluteau în aer, a fost una deosebită pentru această comunitate a celor care lucrau în domeniu¹.

Vitalitatea conferinței, cu un comitet de organizare competent și o tradiție solidă, s-a dovedit din plin după anul 1990, chiar dacă instituția care o patrona a trecut prin frământări profunde: din ICCE s-au desprins trei alte entități (firme) și institutul supraviețuitor a fost la un pas de a deveni și el societate comercială. Conferința a căpătat în 1991 statutul de conferință internațională, devenind „International Semiconductor Conference” (păstrând însă inițialele CAS). Din 1995, conferința a devenit „eveniment IEEE”, intrând sub patronajul celei mai mari organizații profesionale din lume (Institution of Electrical and Electronic Engineers, IEEE).

O tranziție lină

La sfârșitul anului 1996, ICCE a fuzionat cu Institutul de Microtehnologie (IMT), formând Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Microtehnologie (IMT București). Noul institut a „moștenit” de la ICCE și conferința CAS, cu comitetul său de organizare, experiența și contactele aferente. Deși noul institut avea o nouă conducere și un

nou obiect de activitate, ediția a 20-a (cu caracter aniversar) s-a desfășurat „ca mai înainte”. După 1997 funcția de președinte al conferinței a fost preluată de către directorul general al IMT (autorul articolului de față), dar conducerea Comitetului de program a fost asigurată de către Universitatea „Politehnica” București, prin prof. dr. ing. Adrian Rusu, membru corespondent al Academiei Române (președinte) și prof. dr. ing. Gh. Brezeanu (vicepreședinte). Profesorul Adrian Rusu (șeful Catedrei de specialitate din Politehnică), o personalitate remarcabilă în domeniul dispozitivelor semiconductoare, cu două monografii originale publicate în Editura Academiei, a fost un colaborator apropiat al lui Constantin Bulucea, fondatorul CAS și avea deja o experiență îndelungată în gestionarea activităților Comitetului de program. A fost fără întrerupere președintele Comitetului de program CAS până la dispariția sa prematură (de la care se împlinesc cinci ani în luna noiembrie a acestui an).

A doua fotografie ilustrează momentul premierii unui participant (dr. Cornel Cobianu) la ediția CAS 2003: profesorul Rusu este al doilea din stânga, iar profesorul Brezeanu, primul din dreapta. Diploma este înmănată câștigătorului de către autorul rândurilor de față.

Desigur, pentru supraviețuirea conferinței a fost importantă nu numai organizarea internă, ci și numărul participanților și calitatea lucrărilor. Deschiderea spre exterior a fost menționată deja anterior (eveniment internațional din 1991 și egida IEEE din 1995). Problema a fost aceea de a menține atractivitatea acestui eveniment desfășurat anual în același loc.

Efectul participării la proiectele europene

După anul 1997 s-au schimbat unele lucruri în desfășurarea Conferinței Anuale de Semiconductori. Profilul tematic al Conferinței a fost lărgit la cel de „micro- și nanotehnologii”, menținându-se direcțiile tradiționale de dispozitive semiconductoare și circuite integrate semiconductoare. Aceasta a corespuns profilului de activitate al noului institut, care ținea seama de noile tendințe apărute pe plan european. Realitatea este că ieșirea din circuitul productiv al întreprinderii Microelectronica S.A. la începutul anilor '90, ca și dificultățile cu care s-a confruntat IPRS (devenită Băneasa S.A.) în cei câțiva ani înainte de intrarea sa în faliment sau desprinderea

Acad. Dan Dascălu, prof. dr. ing. Adrian Rusu, dr. Cornel Cobianu, prof. dr. ing. Gh. Brezeanu

liniei de microproducție din ICCE au făcut ca, astfel, cercetarea experimentală din România legată de industria de semiconductori să devină fără obiect. Pe de altă parte, orientarea spre micro- și nanosisteme a permis participarea IMT la numeroase proiecte internaționale din programele europene PC6 și PC7: participanții la aceste proiecte, inclusiv din străinătate, au început să își comunice o parte dintre rezultate la CAS.

Venirea străinilor la conferința românească a fost stimulată și de organizarea unor *evenimente satelit* ale CAS, finanțate prin proiectele respective. Proiectele europene respective, în care a fost implicat IMT, au avut următoarele acronime: WAPITI (STREP), PATENT (NoE), 4M (NoE), AMICOM (NoE), INTEGRAPLUS (IP), MEMS-4-MMIC (STREP), SMARTPOWER (IP), MIMOMEMS (CSA), SOI-HITS (IP), NANOCOM (ENIAC)².

Precursorul acestui gen de activități a fost proiectul european MEMSWAVE, coordonat de către IMT (1998–2001), care a avut întâlnirea finală de proiect în paralel cu CAS 2001, ocazie cu care s-a bucurat de o apreciere deosebită din partea Comisiei Europene (reprezentate prin Dirk Beernaert, Head of unit). A fost unul dintre momentele cele mai semnificative din istoria CAS și a IMT, MEMSWAVE

devenind ulterior primul proiect european condus de o organizație din estul Europei, care a fost nominalizat la Premiul „Descartes” (propunerea a fost justificată prin dezvoltarea de noi tehnologii dedicate componentelor utilizate în comunicații de înaltă frecvență).

Proiectul MEMSWAVE, propus și derulat de către un colectiv de cercetare provenit din ICCE și condus de către dr. Al. Muller, a devenit emblematic pentru noua orientare a IMT, fiind continuat de alte proiecte în același domeniu (inclusiv MIMOMEMS, deja citat mai sus – primul centru de excelență finanțat de CE după intrarea României în Uniunea Europeană 2008–2011). Interesant este faptul că *workshop*-ul MEMSWAVE a devenit un eveniment itinerant de sine stătător, concurând CAS pe subdomeniul de componente de frecvențe foarte înalte (microunde și unde milimetrice). În 2016 (la a 17-a ediție) a revenit în România.

În categoria de *workshop*-uri tematice, ca evenimente satelit ale CAS, mai intră:

- În anul 2008: *IEEE EDS Mini-Colloquium NADE – Nanoelectronic Devices – Present and Perspectives* (organizat de IEEE EDS Romania Chapter).

• În anul 2010: *New trends in automotive electronics* (organizat de Infineon Technologies Romania).

Un alt detaliu: în 2016, Conferința Anuală de Semiconductori a organizat și un tutorial (un curs) pentru studenți (masteranzi, doctoranzi), lectorii fiind asigurați de către Honeywell România.

Modelul IEEE

În anul 2013, autorul prezentului articol a coordonat organizarea European Solid-State Device Research Conference (ESSDERC), o conferință al cărui profil științific coincide cu aproximație cu cel al CAS. Câteva explicații sunt necesare:

– ESSDERC a ajuns în 2017 la a 47-a ediție, dar una singură s-a desfășurat până acum în estul Europei, cea din anul 2013, la București.

– ESSDERC se organizează în paralel și în interacție cu ESSCIRC (European Solid-State Circuits Research Conference). Coordonarea ediției ESSCIRC de la București a revenit unui român din diasporă (Andrei Vladimirescu, University of California at Berkeley).

Nu este un secret faptul că un alt român (Sorin Cristoloveanu, ENSERG-IMEP, Grenoble) coordona la vremea respectivă Steering Committee al dublei conferințe ESSDERC/ESSCIRC. În România un neobosit promotor și sponsor al ediției de la București a fost Infineon Technologies România.

Conferința de mai sus a furnizat pentru CAS modelul după care s-a gestionat electronic evaluarea lucrărilor propuse și interacțiunea cu IEEE. Implementarea, la edițiile 2013–2016, s-a făcut cu ajutorul unei firme de specialitate din SUA, cu un plus de eficiență, inclusiv în indexarea lucrărilor prin IEEEExplore.

Ediția 2016 a conferinței a beneficiat și de publicarea *in extenso* a unor comunicări într-un număr

special al ROMJIST (Romanian Journal for Information Science and Technology) publicație ISI care este editată de către Academia Română, cu sponsorizarea IMT (a se vedea www.romjist.ro). Această practică va continua și în 2017.

Ediția 2017, al 40-lea eveniment anual, într-o derulare neîntreruptă, se bucură de un record de 18 comunicări invitate din Belgia, Canada, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Marea Britanie, Republica Moldova, România, Spania, Suedia.

Desigur, organizarea Conferinței de la Sinaia în deplină conformitate cu standardele IEEE nu este suficientă pentru a asigura și succesul acesteia: concurența cu alte evenimente este din ce în ce mai aprigă, iar un eveniment cu locație fixă este din ce în ce mai vulnerabil. Comitetul de program este conștient de faptul că organizarea în continuare a unei conferințe cu o participare internațională substanțială rămâne o provocare. Să îi urăm succes!

Note

¹ Numeroase detalii inedite privind primele două decenii ale CAS există într-o istorie a conferinței redactate de către dr. Marius Bâzu, dar încă nepublicată. Domnului Bâzu îi sunt recunoscător și pentru furnizarea celor două fotografii care ilustrează prezentul articol, parte a lucrării Marius Bâzu, *Evoluția de-a lungul a 37 de ani a Conferinței Anuale de Semiconductoare (CAS)*, Sesiunea de comunicări științifice a Diviziei de Istoria Tehnicii a CRIFST, Academia Română, București, 14 aprilie 2016.

² Deosebit de eficiente au fost proiectele cu număr mare de participanți: rețelele de excelență (NoE, Network of Excellence) și proiectele integrate (IP, Integrated Project).

Situația spirituală a timpului nostru. Însemnări

Acad. Alexandru Boboc

1. Sfârșitul secolului 20, marcat vizibil de un sentiment de insatisfacție, precum și de un exces de revoltă împotriva așezării de până atunci a lumii, puneau sub semnul întrebării, de pe pozițiile unui așa-numit „postmodern”, nu numai o latură sau alta a modernității, ci însuși stilul de gândire și de creație, configurările la nivel de *Weltanschauung* și forme de viață. Interogările vizau, atunci, ca și acum, adevărul, valorile și tehnica, într-o formă cât se poate de insolită, producând îngrijorare sau cel puțin uimire, pe alocuri blocaje de comunicare, survenite în principal dintr-o dezordine a limbajului, dar favorizând și licăriri ale unui sentiment de emancipare umană. Căci, așa cum spuneau cei din vechime: *Nondum omnium dierum occidisse* (Titus Livius, *Ad urbe condita*, 39, 36, 9: *Încă nu a apus soarele tuturor lucrurilor*), adică, istoria nu și-a spus încă ultimul cuvânt!

Pasul hotărâtor al înscrierii într-o nouă istorie fusese însă făcut! Devenea iminentă necesitatea redimensionării comportamentului uman, într-un nou orizont al vieții, situarea în conștiința valorilor perene ale culturii. Căpătau, parcă, rezonanțe profetice cuvintele unui mare filosof modern: „Omul trebuie să se cinstească pe sine și să se considere demn de ceea ce este mai înalt. Despre măreția și puterea spiritului el nu va putea avea niciodată să aibă gânduri destul de mari”¹.

Dar (spunea Hegel, în alt context) „cel mai ușor este să judeci ce are conținut și temeinicie, mai greu este să-l înțelegi, cel mai greu este, ceea ce le unește pe amândouă: să înfăptuieși expunerea lui”².

Aceasta s-ar potrivi și la încercările de a înțelege situația lumii de azi, lucru nu atât de ușor, cum se crede uneori! Căci „sesizarea situației are loc într-o asemenea modalitate încât, de îndată ce facilitează apelul la acțiune și comportament, ea se și schimbă. De aceea, a examina o situație constituie deja începutul stăpânirii ei”³.

Așadar, conceptul de situație implică o ambiguitate, întrucât, ne aflăm deja totdeauna într-o situație și, ca urmare, nu putem avea despre ea o cunoaștere exactă imediată, căci fenomenul aflării într-o situație este complex, el implicând nu numai diversitatea poziționării în situație, ci și raportul cu tradiția și cu orizonturile lumilor contemporane nouă.

2. Să nu uităm că noul orizont este și unul de așteptare, în care iese în relief fenomenul invers celui descris cândva de Max Weber în formula «*Entzauberung der Welt*» (dezvrăjirea lumii), anume: revrăjirea lumii, prezentă în formele diverse de pierdere a simțului valorilor, de alunecare în neautentic, ceea ce are ca urmare: degradarea limbajului discursului public, lipsa măsurii și a nuanței în apreciere, slaba preocupare pentru identitate, pentru ideal și permanente ale istoriei, «convingerea» unora că au fost «trași pe sfoară», că li s-a «confiscat» ceva și, în reacție, culpabilitatea (uneori în bloc) celorlalți.

Dar fenomenul cel mai îngrijorător este ceea ce s-a numit cândva (în tradiția eticii valorilor) «trezirea pe lângă ceva»: „Nenumărați oameni se întâlnesc cu alți oameni. Puțini sunt încă cei care «văd» cu adevărat, în sens valoric... Nu este chiar culmea absurdului, că fiecare știe care-i dorința celuiilalt, și totuși trece mai departe, fără să vadă că un om rămâne singur, cu durerea ascunsă a singurătății sale?”⁴

Autorul citat aici oferă o veritabilă radiografiere a ceea ce am numit prezența în situație: „Fiecare comunitate de interese își cunoaște numai țelurile ei proprii, trăiește numai pentru ele, țese în ele viața întregului, precum și pe cea a individului. La fel trăiește și individul în fața adevăratei vieți, a întregului; nu aceasta îi este sfânt, ci în exclusivitate viața grupului său, așa cum o găsește vârată cu forța în strâmtele formule ale vremii sale și ale înțelegerii

sale. Nimeni nu trăiește privind la marile conexiuni care alcătuiesc viața întregului, nimeni nu vede pulsul istoriei. Și totuși, fiecare se află în mijlocul acesteia, este la rândul său în centrul acțiunii și este chemat să vadă și să *co-modeleze* întregul. El trăiește mai departe în epoca lui, pe lângă valorile și sarcinile lui, pe lângă propria-i viață dată numai lui, contemporanului. Este de mirare că în perioada în care abundă adepții și conducătorii de partid se simte lipsa cetățenilor și a oamenilor de stat?”⁵

Dar această stare este latura pasivă, contemplativă de constatare, însoțită aici de o nostalgie ce ține de simțul istoric și de capacitatea creatoare a marilor personalități, de tragicul trăirii acestora într-o lume care, pe de o parte și-a pierdut sensul, pe de alta este în așteptare!

În acest spațiu, de așteptare și derută, nu lipsește latura activ-negativă, care ține de fenomenul revrăjirii lumii și al autoiluzionării, o situație marcată prin minciună și «rea credință» (mauvaise foi): „Vom accepta în voie – scria Sartre – că reaua credință este minciună față de sine, cu condiția de a distinge imediat minciuna față de sine de minciuna pur și simplu. Minciuna este o atitudine negativă, se va conveni. Dar această negație nu poartă asupra condiției însăși, ci ea vizează doar transcendentul ... Idealul minciunosului îl constituie conștiința cinică, afirmând în sine adevărul, negându-l în vorbele sale și negând pentru el-însuși această negație”⁶.

Este de observat că minciunosul are intenția (pe care nu o ascunde deloc) de a înșela, afirmându-se prin conduite secundare (ca jurăminte, asigurări că spune adevărul ș.a.). Spre deosebire de minciună, prin care „conștiința afirmă că ea există prin natură ca *ascunsă celuilalt*, utilizând în profilul ei dualitatea ontologică a eului meu și a eului celuilalt”, „reaua credință (la mauvaise foi)” este cumva „minciuna, *față de sine*”, structura minciunii păstrându-se doar în aparență: „ceea ce schimbă totul, este faptul că aici se maschează adevărul față de mine însumi, și astfel dualitatea celui care înșeală și a înșelatului nu mai există. Dimpotrivă, prin esența ei „reaua-credință implică unitatea *unei* conștiințe”⁷.

Întocmai ca în mitul lui Actaeon: vânătorul devine el-însuși prada pe care o urmărește. Situația celui de rea-credință nu este simplă: „Cel care e afectat de rea-credință trebuie să aibă conștiința propriei sale rele-credințe, deoarece ființa conștiinței este conștiința de a fi. Se pare deci că trebuie să fii de bună credință, cel puțin în faptul că ești conștient de propria rea-credință”⁸.

Pentru cel care trăiește în minciună și re-credință, consecințele sunt ruinătoare, ele producând devierea de la normalitate, falsitate, lipsa de autenticitate a trăirii. Poate și de aceea, asemenea stări nu sunt durabile, deși fenomenul este destul de frecvent (îndeosebi în perioadele de schimbare în condiție socială a comportamentului uman). Mai mult, stările de acest gen încep, prin forța lucrurilor, în câmpul de studiu psihoanalitic, pentru a explica dedublarea între viața conștientă și inconștient, ceea ce implică o mare dificultate (într-un fel, un paradox): „nu mă pot cunoaște decât prin intermediul altuia, ceea ce înseamnă că în raport cu acest *al meu* mă aflu, pe poziție de *altul*”; și astfel se ajunge la „ideea unei minciuni fără minciunos, adică ajung și înțeleg cum pot să nu mă mint, ci să fiu mințit”⁹.

Nu mai puțin semnificativ este comportamentul prin *resentiment*, o stare a trăirii efective care constituie, cum spunea Nietzsche (*Genealogia moralei*, I, 8), „izvorul multor prejudecăți morale”. Căci „punctul de plecare cel mai autentic al formării resentimentului îl constituie impulsul spre *răzbunare*”, un „impuls activ” care se manifestă „ca un atac sau o lezare a unei persoane”¹⁰.

Și iată descrierea: „Răzbunarea în sine este deja o trăire care se construiește pe trăirea unei neputințe, constituind totdeauna un indiciu de «slăbiciune»; resentimentului îi este structurală „înșelătoria valorică”, și se manifestă „prin iluzia sau falsul *valorilor* ca atare”, privește „relația fundamentală cu conștiința valorii”¹¹.

Mai agravant privit, resentimentul este „unul dintre izvoarele prăbușirii unei ordini eterne din conștiința umană”, este, cum remarca Nietzsche „o falsificare a tablei de valori”¹², conduce la un tip de comportament, la „omul resentimentului” care, în condiții de criză în starea de lucruri a unei lumi (fie în derută, fie în căutare), constituie un obstacol principal și în calea conviețuirii, și în calea afirmării personalității umane. Căci are loc aici întâlnirea cu superficialitatea trăirii în plan individual, unde „se aleargă după impresii, trăiri și senzații, unde ne uităm totdeauna după ceea ce este mai nou..., iar precedentul este uitat înainte de a fi examinat corect și de a fi înțeles. Trăim din senzație în senzație. Puterea de penetrabilitate se aplatizează, sentimentul valorii se tocește în goana după senzațional”¹³.

3. Comentariile ar fi de prisos! Și stările lumii de azi se pot examina în lumina acestor reflecții, formulate tot într-o perioadă de criză (anii '30–40 ai secolului 20). Se pot trage însă, mai întâi,

învățămintele: nevoia (morală, culturală în genere) înscrierii comportamentului uman în orizontul valorilor, al structurării acestora într-o tablă de valori aptă să ofere temeiul unor noi preferințe și idealuri, al situării într-o viață istoric autentică.

Nu în ultimul rând însă, legarea acestei regenerări morale de situarea în *adevăr*, care este mai mult decât o chestiune de cunoaștere. „În conștiință – sublinia Hegel – este un *pentru* altul, adică ea are în genere în ea determinarea momentului cunoașterii; în același timp, pentru conștiință acest altul nu este doar *pentru* ea, ci și în afara acestei relații, adică în sine: momentul *adevărului*. Deci, în ceea ce conștiința declară în interiorul ei ca fiind *însinele*, adică adevărul, avem criteriul pe care ea însăși îl stabilește pentru a măsura prin el cunoașterea sa”¹⁴.

De fapt, se produce aici o dedublare în conștiința de sine, prin care adevărul vine numai împreună cu efortul de a-l dobândi. „Nu adevărul, în a cărui stăpânire este sau intenționează să fie cineva, ci efortul intens pe care el l-a depus pentru a parveni dincolo de adevăr face valoarea omului. Căci nu prin posesie, ci prin cercetarea asiduă a adevărului se dezvoltă forțele sale, singurele în care se află desăvârșirea sa crescândă”¹⁵.

Cu aceasta, accentul cade pe modul de a fi al omului ca ființă istorică, a cărei structurare intențională (într-un orizont de cunoaștere și de situație) are loc în mod diferit, după contexte. De unde și nevoia de a situa adevărul în unitatea ființare-conștiință-adevăr, luate istoricește prin contextualizare, ceea ce ridică în primul plan problema comprehensiunii (a înțelegerii) și a „experienței de adevăr” (*Erfahrung von Wahrheit*). Căci „în științele spiritului se întâlnesc modalități de experiență în afara științei, cum sunt experiența filosofiei, experiența artei și experiența istoriei însăși. Acestea sunt tipuri de experiență în care se anunță un adevăr ce nu poate fi verificat cu mijloacele metodice ale științei”¹⁶.

Cu acest „demers hermeneutic” intervin aspecte noi în cercetarea adevărului, îndeosebi în urma înțelegerii adevărului prin „ceea ce este «adevărat»” în orice tip de experiență.

Comprehensiunea (înțelegerea), concept central al hermeneuticii, se realizează într-un „orizont istoric” în unitatea dintre tradiție și ființa prezentului, într-o „situație istorică” și este solidară cu un „comportament productiv”, în co-prezența: *expresie, creație, interpretare*. Comprehensiunea – preciza Gadamer – „nu este numai reproductivă, ci realizează

permanent și un comportament productiv. Probabil că tocmai datorită acestui moment productiv din comprehensiune, nici nu ar fi corect să vorbim de un «a înțelege mai bine» (*Besser-Verstehen*)... Este de ajuns să spunem că se înțelege *altfel*, dacă în genere se înțelege”¹⁷.

Ceea ce mărește dificultatea ține de poziția limbajului, ai cărui termeni funcționează și ca formă de revelare a sensului (a ființei adevărului) și ca ascundere, în măsura în care orice revelare este delimitare. Aceasta din urmă își asociază, inevitabil, limitarea, întrucât (în discurs) cel care vorbește trebuie să se situeze într-un raport la adevăr, punând în prezență într-un limbaj (al său) o unitate *sui-generis* dintre *limbă* și *gândire*, prin forța lucrurilor acționând aici principiul formulat de W. von Humboldt: „Limba este organul formator al gândului”¹⁸.

În virtutea esenței sale, limba furnizează individului cadrul ce îi susține „ imaginea lumii” (Humboldt), este un mod de a «locui» în lume (Heidegger). „Lumea omului este lume – împreună cu alții”¹⁹, adică o „co-prezență interumană”.

În alți termeni, „ființarea în lume” se fundează în *limbă*, propunându-se în forma „convorbirii” (a dialogului) în orizontul unui *limbaj*, care, dincolo de faptul de a media comunicare, creează și pericolul „pierderii ființei”, pierderii de sine și al unui blocaj de comunicare. Căci în jocul dintre cel care spune ceva și cel care ascultă, *cuvântul* devine deschidere și închidere *în același timp*, adică dezvăluie și ascunde, se manifestă ca purtător de mesaj și ca mască, mediator și frână în «con-vorbire».

Și aceasta chiar prin ceea ce de-a lungul discursului nu este «spus», întrucât în enunț «adevăr» apare numai împreună cu ceea ce enunțul în cauză exclude. În acest sens, poate, și rostul aforismelor lui Nietzsche: „Fiecare cuvânt este o prejudecată”; „Același text îngăduie nenumărate interpretări: nu există explicitare «corectă»”²⁰.

Fără a dezvolta aceste chestiuni ale comunicării (importante, cum vom vedea), menționăm încă o dificultate (un paradox): „dezvăluirea” unui „adevăr” se produce în sistemul de referință al celui care îl lansează în comunicare, dar adevărata comprehensiune depinde de cel care «înțelege». Poate de aceea se și consideră că „nu există comunicare umană perfectă”²¹.

Nici nu e de mirare, întrucât fenomenul interpretării (ceea ce s-a numit „artă a interpretării”) se confruntă cu o situație complexă: *discursul* este

desemnat ca «traducere» a «gândurilor» în cuvinte, a «faptelor» în nume, a «imaginilor» în semne.

Comunicarea *reală* are loc, de fapt, atunci când «ceva», spus de un vorbitor altuia, semnifică „ceva”. În limbaj kantian: cel care gândește că nu-i necesar să-și lase examenul al său „Führwahrhalten” (considerarea a ceva ca adevărat) și altuia, «rațiunii străine» altfel limitată, și să încerce comunicarea cu ea, acela nu-și cunoaște propria condiționare²².

4. Revenind la problematica situației spirituale în epoca noastră, în condițiile noastre, asociem totul cu orizontul și temporalitatea. Căci *problema* de bază este cea a prezentului și a adevărului acestui țesut din unitatea trecut-prezent-viitor, fixată prin conștiința de sine, care, spunea Hegel, „din aparența colorată a sensibilului dincoace și din noaptea goală a suprasensibilului, dincolo, ea pășește în ziua spirituală a prezentului²³”.

Prezentul, atât de solicitat în proiectele și teoriile filosofice, este, de fapt, actualitatea («acum»-ul) timpului și, prin situarea lui între ceea ce a trecut și ceea ce va să vină, implică destule dificultăți de înțelegere. De aceasta depinde și conceperea timpului (în știință, în metafizică, în artă) după modul în care omul-individ căutător și creator reușește să dezlege enigma căreia Schopenhauer i-a dat o expresie exemplară: „pentru ce acest *acum-aici*, al său prezent – este acum prezent, și nu a fost deja demult astfel?”²⁴

Analiza fenomenologică a „conștiinței timpului” a pus în atenție timpul trăit în interacțiunea dintre „actualizare” (Gegenwärtigung), care survine prin percepție, și „reactualizare” (Vergegenwärtigung), care este *re-prezentare*, act care nu prezintă un obiect, ci „îl reactualizează”, ca și cum acesta „s-ar prezenta în imagine, dar nu în modalitatea unei conștiințe a imaginii²⁵”.

Explicația (pe scurt) ar fi următoarea: primatul prezentului survine (nu este dat) contextual, în forma „prezenței” în timp și, ca timp, privește „actualizarea”, nu prezentul ca atare (ca mod al timpului cosmic). În modalitatea „raportării la lume”, preciza Husserl, „*percepția* face să apară, ca prezent și ca realitate, o realitate actuală; *amintirea* ne pune în față o realitate ieșită din prezență (...) nu ca actuală, totuși, ca realitate; *fanteziei* îi lipsește conștiința realității raportată la ceea ce este «imagineat»²⁶”.

Aceste explicații fenomenologice înlesnesc astfel o mai bună înțelegere a *prezentului* prin deosebirea între prezent ca «actual» și prezent ca

«actualizat». Poziția prezentului este una de centrare, este calea omului de acces la temporalitate. Modurile timpului constituie o unitate în intrarea lor în prezență ca «timp».

Primatul prezentului privește «actualizarea», nu prezentul ca atare, ceea ce înlesnește situarea în context a *discursului* care este, de fapt, poziționare activă a unui „autor” în timp printr-un «acum» ce marchează intrarea în timp a celui care se poziționează, ceea ce înseamnă „ceva” mai mult decât o afirmare prin «spunere». Căci, „poziționare” înseamnă înscriere în orizontul creației valorice, ceea ce dă valoare „clipei” (o formă a lui «acum») celui care, poziționându-se în timp, îi dă acesteia o semnificație, «dezvăluie» o înscriere sub semnul valorilor.

5. Toate acestea înlesnesc înțelegerea unei forme a «experienței de adevăr», în care „ceea ce se transformă reține atenția mai mult decât ceea ce rămâne”: experiența istoriei. Aici demersul hermeneutic este menit să releve particularitățile și calea către adevăr. Ceea ce nu-i deloc ușor, întrucât „perspectivele oferite de experiența transformărilor istorice se află permanent în pericolul de a fi contorsionări vane, căci nesocotesc prezența ascunsă a ceea ce se perpetuează. Trăim, se pare, într-o continuă stare de surexcitare a conștiinței noastre istorice²⁷”.

De aici și dificultatea sesizării momentului dobândirii adevărului. Căci, «prezența ascunsă» a «ceva» nu-i accesibilă oricum, ci numai unei viziuni interpretative și comprehensive asupra a ceea ce ființează istoricește, într-o *situație* dată, viziune menită să depășească cercul aflării într-o situație dintr-un alt orizont, anume: orizontul conștiinței istorice.

Aceasta vine însă la urmă, dacă nu, în unele perioade, prea târziu. Căci, „această conștiință nu ține pasul cu viața istorică. Ea se reconstituie abia ulterior din urmele vieții salvate și prezintă de la o depărtare epigonică un tablou palid a ceea ce deja nu mai este viața noastră. Vine prea târziu. Ea nu mai poate înlocui conștiința valorică participantă a contemporanilor. Îi lipsește nemijlocirea, entuziasmul coparticipării²⁸”.

De aici decurge nevoia de ceea ce s-a numit «istoria activă» prin care unitatea cu tradiția vine ca o prelungire a trăirii și a comprehensiunii istorice. Prin «istoria activă» învățăm să recunoaștem în comprehensiune „conștiința istoric-activă”, care

este, înainte de toate „conștiința situației”, într-o contextualizare determinată a lumilor prezente.

Poate că Hegel avea dreptate, îndemnând spre exemplul grecilor, care „și-au făcut din lumea lor o patrie proprie”, „și-au făcut din tot ce-au avut și au fost o istorie”; „însă ceea ce ne face să ne simțim la noi acasă atunci când e vorba de greci este faptul că ei și-au făcut din lumea lor o patrie proprie; ne leagă de ei spiritul comun al autohtoneității”²⁹.

Evident, nu e vorba de a deveni greci! Dar avem a învăța din istoria lor ce înseamnă să fii în stare să ai conștiința unei patrii și, implicit, a unei identități, și, mai ales, să ai încredere în puterea spiritului, să ai curajul adevărului. Să ne amintim aici și de îndemnul unui mare filosof contemporan, care a studiat cândva „criza existenței umane europene”, ajungând la o concluzie semnificativă: „Criza existenței umane europene are numai două căi de ieșire: sau declinul Europei în înstrăinare față de propriul sens rațional de viață, căderea în dușmănie față de spirit și în barbarie, sau renașterea Europei din spiritul filosofiei printr-un eroism al rațiunii”³⁰.

6. «Un eroism al rațiunii» mai încercă, sperăm, și vremea noastră, atât de bântuită de tot felul de crize, reductibile, în ultima analiză, la dezordine, la lipsa de orizont valoric, de ideal cultural bine determinat și susținut prin credința în puterea rațiunii. „Căci genul uman – spunea Fichte (într-un similar context al frământărilor și al căutărilor) – și-a orientat toate relațiile sale în funcție de libertate, pe care a situat-o ca scop al întregii vieți... Căci relațiile trebuie să fie orientate după rațiune este acum de resemnificat pe multiple planuri...”³¹.

În ceea ce ne privește, să ascultăm și sfatul unei mari personalități din istoria culturii noastre: „în străduința noastră teoretică hotărăște nu atât de unde purcedem, ci unde mergem, nu atât subiectul mijloc, cât obiectul scop. Puterea de creație a românismului își va revărsa binefacerile, nu prin tulburarea valorilor sau prin searbăda copiere a curentelor de aiurea ce întrețin confuzie, ci prin energetică și lucidă realizare a bunurilor de tot felul, prin luminare până în adâncuri a rătăcirilor care pot fi foarte vechi ca și foarte noi”³².

Desigur, considerațiile de mai sus schițează o analiză a temei, nu vor să fie o radiografiere multi-laterală a situației spirituale a timpului nostru. Pentru aceasta s-ar cere încă multe și diverse studii de psihologie socială, de antropologie filosofică, de

sociologie și economie mondială, a căror înțelegere într-un demers (mai mult descriptiv decât analitic) teoretico-metodologic (de fapt, filosofic) ar necesita încă multe dezvoltări teoretice, împreună însă cu analize de situații concrete.

În speranța că aceste însemnări pot constitui un îndemn la abordarea (pe multiple și diverse planuri) acestei teme, ne consolăm cu un gând venit din înțelepciunea celor vechi: «Non omnia possumus omnes» (Vergiliu, *Bucolica*, VIII, 63: *Nu toți le putem [face] pe toate*).

Putem însă încerca să facem cum trebuie ce trebuie făcut în noua deschidere și interacțiune a culturilor lumii. Într-o lume aflată în căutarea unui sens al vieții este loc și pentru cei ce sunt și pentru cei ce vor veni de-acum înainte. Poate că „pericolul cel mare” (de care vorbea Husserl) nu e oboseala, ci blocajul comunicării și mai ales al deschiderii spre noi orizonturi de resemnificare a omului și a valorilor umane. Poate că „cea mai bună dintre lumile posibile” (Leibniz) ar fi aceea în care să se instituie înțelegere și comunicare! *Potius sero quom nunquam* (Titus Livius, *Ab urbe condita*: mai bine mai târziu decât niciodată).

Note

¹ G.W.F. Hegel, *Cuvânt la deschiderea prelegerilor din Berlin, 22 octombrie 1818*, în: *Logica. Enciclopedia științelor filosofice* (București, Ed. Academiei), 1962, p. 36.

² *Idem, Fenomenologia Spiritului* (București, Ed. Academiei), 1965, p. 11.

³ K. Jaspers, *Die geistige Situation der Zeit* (1931), Berlin (de Gruyter 1968), p. 23–24. „Conceptul de situație (se spune în alt context) ține de cel de orizont, de cercul de viziune ce include tot ceea ce este vizibil în funcție de un punct central. Aplicând aceasta la conștiința cugetătoare, vorbim atunci de îngustimea orizontului, de lărgirea lui posibilă, de deschiderea de noi orizonturi etc.” (H.-G. Gadamer, *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*, Tübingen, Mohr, 1975, p. 286).

⁴ N. Hartmann, *Ethik* (Berlin, W. de Gruyter), 1935, p. 12–13. „Este neîndoielnic – se spune mai departe – că, pe lângă întreg egoismul natural, pe lângă teama omenească și falsa mândrie, există, înainte de toate, incapacitatea de «a vedea» moral (...) Bogăția etosului omenesc se îmbolnăvește și moare din cauza meschinăriei inculturii privirii etice, a privirilor acelorași oameni pentru același etos uman” (N. Hartmann, *Etica*. Introducere, în: *Vechea și noua ontologie și alte scrieri*, Ed. Paideia, 1997, p. 135).

- ⁵ *Ibidem*, p. 136.
- ⁶ J.-P. Sartre, *L'Être et le Néant. Essai d'ontologie phénoménologique*, Paris, Ed. Gallimard, 1943, p. 46.
- ⁷ *Ibidem*, p. 87.
- ⁸ *Ibidem*, p. 88.
- ⁹ *Ibidem*, p. 89, 90. Condițiile de „rea-credință” permit să se înțeleagă mai bine ce ar trebuie să fie omul în ființa sa, căci „dacă omul este ceea ce este, reaua-credință devine imposibilă”; opusul ar fi astfel „buna-credință” (la bonne foi), prin care se încearcă „fuga de dezagregarea ființei proprii” (*Ibidem*, p. 98, 111).
- ¹⁰ M. Scheler, *Das Resentiment im Aufbau der Moralen*, Frankfurt a.M., V. Klostermann, 1978, p. 4, 5.
- ¹¹ *Ibidem*, p. 15, 16.
- ¹² *Ibidem*, p. 29.
- ¹³ N. Hartmann, *Ethik*, p. 341.
- ¹⁴ G.W.F. Hegel, *Fenomenologia spiritului* (ed. 1965), p. 55.
- ¹⁵ G.E. Lessing, *Über die Wahrheit* (1778), în: *Ce este „Luminarea?”*. Teze, definiții și semnificații (ediție, traducere, note și postfață de Alexandru Boboc), București, Ed. Paideia, 2004, p. 48. Subliniind efortul căutării adevărului, Mircea Florian scria: „pot invoca un gând al lui Diderot: «mi se cere să caut adevărul, nu să-l gădesc»” (*Reconstrucție filosofică*, București, Casa Școalelor, 1944, p. 43).
- ¹⁶ H.-G. Gada.-G. Gadamermer, *Wahrheit und Methode*, p. XVIII.
- ¹⁷ *Ibidem*, p. 280.
- ¹⁸ W. von Humboldt, *Einleitung zum Kawi-Werk*, în: *Schriften zur Sprache*, Stuttgart, Reclam, 1973, p. 45.
- ¹⁹ M. Heidegger, *Sein und Zeit* (12. Aufl.), Tübingen, 1972, p. 18. În: *Erläuterung zu Hölderlins Dichtung* (Frankfurt a.M.), 1963, p. 35: „numai acolo unde este limbă, acolo este lume”.
- ²⁰ Fr. Nietzsche, *Die Nachgelassene Fragmente. Eine Auswahl*, Stuttgart, Reclam, 1996, p. 113, 116.
- ²¹ E. Tarasti, *Existential Semiotics*, Indiana Univ. Press, 2000, p. 6.
- ²² Imm. Kant, *Critica rațiunii pure*, București, Ed. Științifică, 1969, p. 612.
- ²³ G.W.F. Hegel, *Fenomenologia spiritului*, p. 107.
- ²⁴ A. Schopenhauer, *Lumea ca Voință și Reprezentare* (cartea IV, 5) (selecția textelor, traducere și note, postfață și bibliografie de Alexandru Boboc), cartea IV, 54, Ed. Grinta, 2014, p. 77. Căci „forma vieții sau a realității este propriu-zis numai prezentul, așadar nici trecutul, nici prezentul, care sunt numai în concept, n-au altă existență decât în contextul cunoașterii”; „timpul se aseamănă unui curent irezistibil, iar prezentul unei stânci, de care se izbește fiecare val, dar niciunul nu o clintește” (*Ibidem*, p. 76, 78).
- ²⁵ E. Husserl, *Zur Phänomenologie des inneren Zeitbewußtseins*, în: *Husserliana*, Bd. X, Den Haag, M. Nijhoff, 1966, p. 41.
- ²⁶ *Ibidem*, *Phantasie, Bildbewußtsein, Erinnerung. Zur Phänomenologie des anschaulichen Vergegenwärtigungen*, în: *Husserliana*, Bd. XVIII, 1980, p. 10.
- ²⁷ H.-D. Gadamer, *Wahrheit und Methode*, p. XIX–XX.
- ²⁸ N. Hartmann, *Ethik*, p. 340.
- ²⁹ G.W.F. Hegel, *Prelegeri de istorie a filosofiei*, Vol. I, București, Ed. Academiei, 1963, p. 138, 139.
- ³⁰ E. Husserl, *Criza umanității europene și filosofia* (1935), București, Ed. Paideia, 2003, p. 68.
- ³¹ Joh. G., Fichte, *Die Grundzüge des gegenwärtigen Zeitalters* (Berlin 1806), F. Meiner Verlag, Hamburg, 1978, p. 39. Accentul cade astfel pe rațiune, care „este legea de bază a vieții omenirii, ca și a întregii vieți spirituale (...) fără acțiunea acestei legi, genul uman nu putea nicicum să ajungă la propria-i ființare” (*Ibidem*, p. 12).
- ³² M. Florian, *Reconstrucție filosofică*, București, Casa Școalelor, 1944, p. 253–254.

Mintea captivă și servitutea voluntară în „societatea spectacolului”

*Anton Carpinski**

Spectacolul politic și publicitar face tot mai mult parte din viața noastră. În pofida impactului internetului – devenit el însuși un spectacol – și a altor mijloace moderne de comunicare și relaționare, riscăm să devenim din ce în ce mai pasivi și mai dependenți în societatea spectacolului generalizat. Din perspectiva teoriei critice și a anticonsumatorismului, Guy Debord denumea, la mijlocul secolului trecut, un asemenea tip de societate, „societatea spectacolului”¹. Considerat rezultatul și, totodată, proiectul unui mod de producție, spectacolul nu este recepționat ca un adaos la lumea reală, nici ca o podoabă de prisos a acesteia. „*Sub toate formele sale specifice, informație sau propagandă, publicitate sau consum nemijlocit de divertisment, spectacolul – sublinia Guy Debord – constituie modelul prezent al vieții socialmente dominante. El este omniprezenta afirmare a alegerii deja făcute în producție și în finalitatea ei: consumul*”². Trăind în lumea spectacolului epatant – a spectacolului cu orice preț, a spectacolului care ocultează și denaturează, adesea, adevăratele probleme și realități – trăim, de fapt, propria alienare în „*sufletul irealismului societății reale*”³. Spectacolul senzaționalului și derizoriului devine, astfel, somnul minții, drogul minții captive. Dar, ce este mintea captivă?

„Mintea captivă”, o metaforă-avertisment, o chemare dincolo de mintea captivă

În anul 1953, Czesław Miłosz – scriitor polonez în exil – publica la editura pariziană Gallimard o carte cu un titlu pe cât de atractiv, pe atât de ciudat: *La pensée captive. Essai sur les logocraties populaires*. Bucurându-se de succes, această carte a cunoscut o largă răspândire internațională. Adevărată parabolă pe tema convertirii la o ideologie ce promitea eliberarea de exploatare și înfăptuirea jus-

tiției sociale, cartea scriitorului polonez este mărturia unui intelectual captivat cândva de „*extinderea credinței mesianice și eshatologice în utopie*”⁴. *Mintea captivă* este, totodată, mărturisirea unui crez de gândire și simțire prin care Czesław Miłosz se înscrie – alături de George Orwell, Arthur Koestler, Leszek Kolakowski sau Panait Istrati – într-o familie spirituală pe cât de restrânsă, pe atât de aleasă. Este familia intelectualilor care – atrași de mesajul idealizat și antiplutocratic al unei stângi politice romantice și cosmopolite, dar decepționați de distorsionarea valorilor morale din timpul dictaturii staliniste – au avut curajul recunoașterii propriilor greșeli și amăgiri. Dar, *Mintea captivă* nu este numai o carte (...).

Mintea captivă nu este numai tulburătoarea mărturie a unui intelectual care, străduindu-se să își apere identitatea morală, refuză – după un profund examen de conștiință – abdicarea în fața „Noii Credințe” prorocite de Marx, impuse prin dictatură de Lenin, Stalin și ceilalți dictatori comuniști. *Mintea captivă* este o carte simptomatică nu doar pentru locuitorii estului Europei atât de greu încercat. Cartea scriitorului polonez este o superbă lecție de conștientizare și decodificare a mecanismelor de dominare și insecurizare, dezinformare și manipulare dintotdeauna și de pretutindeni. Și totuși, *Mintea captivă* nu este numai o carte! „Mintea captivă” este o metaforă-avertisment, o chemare *dincolo de mintea captivă* adresată tuturor celor care, resimțind gravitatea acestui fenomen, conștientizează pericolele neregăsirii de sine și insecurizării interpersonale. De altfel, fiecare dintre noi poate prezenta simptomele minții captive, perioade mai lungi sau mai scurte, uneori chiar toată viața. Ni se întâmplă, și nu rareori, să nu conștientizăm căderea minții

în captivitatea unor prejudecăți și erori, să nu putem scăpa de tentații și iluzii, să nu reușim eliberarea de dezinformări și manipulări. Oare de ce? Excluzând cazurile nefericite generate de forțe și conjuncturi care ne depășesc, putem constata că, nu de puține ori, de simptomul minții captive suntem direct răspunzători. Este ceva în noi, un amestec de comoditate, inerție și teamă care ne abate, uneori, de la spiritul critic și inovator, ceva denumit de unul dintre gânditorii începutului modernității, „servitutea voluntară”.

Étienne de la Boétie despre ravagiile „servituții voluntare”

Probabil, unul dintre primii gânditori care a sesizat, în zorii modernității, legăturile periculoase dintre avatarurile minții captive, servitutea consimțită și tirania politică a fost Étienne de la Boétie, autorul unui memorabil eseu despre *servitutea voluntară*. Referindu-se la natura umană, gânditorul francez sesiza diferența esențială dintre cele două sensuri ale acestuia: *etico-spiritual* și *instinctual-biologic*. „*Natura omului este de a fi liber și de a vrea să fie așa*” scria Étienne de la Boétie, apelând la sensul etico-spiritual al naturii umane.

Conștient de preeminența dimensiunii instinctual-biologice în natura umană, gânditorul francez adaugă, însă, imediat: omul, „*instinctiv urmează căile hranei ce i se dă. (...) primul motiv al servituții voluntare este obișnuința (...); primul motiv pentru care oamenii se supun de bună voie este pentru că se nasc servi și sunt crescuți astfel*”⁵. Cât de profunde și actuale sunt gândurile lui Étienne de la Boétie despre lenevia gândirii, pasivitatea minții și servitutea voluntară! De pildă, următorul pasaj: „*Este de necrezut cum un popor, odată îngenunchiat, cade atât de brusc într-o uitare completă a libertății, încât îi este imposibil să se trezească pentru a o recuceri, supunându-se atât de deschis și de doritor încât am spune, văzându-l, nu că și-a pierdut libertatea, ci că și-a câștigat servitutea*”⁶.

Din tristul tablou al servituții consimțite, nu putea lipsi, desigur, „nada servituții” folosite dintotdeauna de deținătorii puterii: spectacolul, ciroul, plăcerile ieftine de gust îndoielnic. „*Și oamenii, prostiți, au găsit aceste divertismente a fi frumoase, amuzați de plăcerea vană care le trecea sub ochi, și s-au obișnuit să se supună la fel de naiv, dar cu mult mai rău, decât copiii care învață să citească privind imaginile strălucitoare din cărțile colorate*”⁷. Scrise

parcă de un contemporan, cuvintele lui Étienne de la Boétie vorbeau, în zorii modernității, despre mintea captivă, fără a folosi această sintagmă.

În societatea contemporană a spectacolului generalizat, a propagandei manipulative și a publicității agresive, sindromul minții captive se instalează în indivizi și populații, inducând starea denumită de Étienne de la Boétie, „servitutea voluntară”, o servitute acceptată de bună voie care, la rândul său, favorizează și mărește fenomenul minții captive. Astfel, servitutea acceptată și mintea captivă întrețin, împreună, „cercul vicios” al insecurității, dominației și manipulării. În circumstanțele deficitului educațional menținut prin jocuri de interese și de putere la nivel local, regional, național, global, constatăm că „cercul vicios” al minții captive, servituții voluntare și insecurității umane ne poate cuprinde tot mai strâns.

Societatea spectacolului generalizat – percepută din perspectiva a ceea ce s-ar putea numi *realismul socio-critic* – se prezintă ca un câmp al raporturilor social-comunicaționale manipulative și manipulate, dominate prin gesturi și imagini bine direcționate și precis controlate de interesele „*elitei globale a puterii*”⁸. Această elită globală este, potrivit realismului socio-critic, lumea tentaculară a corporațiilor și a marilor afaceri, a politicienilor de anvergură, a ierarhilor religioși, a generalilor armatelor importante, a superstarurilor vieții culturale, altfel spus, este vorba despre elita globală cunoscută sub numele privilegiației și influenței *Superclass*⁹.

Există, însă, și replici mai modeste ale „elitei globale a puterii”, reproduceri în mic la nivel național și local. Mai puțin strălucitoare, lipsite de aura autenticelor elite meritocratice internaționale, conglomeratele birocratice de putere economico-politică-administrativă reunesc diferite personaje regășibile în ministere și departamente, autorități și inspectorate – școlare, sanitare, de muncă, poliție, mediu, transport etc. – la nivel național și local. Aflate în proximitatea fiecăruia dintre noi, aceste conglomerate birocratice de putere centrală sau provincială întrețin, deseori, „cercul vicios” al minții captive, servituții și insecurității umane, provocându-ne reacții diferite: de la servitutea consimțită la revolta contestatară; de la servitutea impusă la indignarea neputincioasă; de la atracția, întreținută de căutarea unui loc de muncă la manifestări de carierism, oportunism politic și profesional. Să încercăm, însă, în continuare, detectarea

câtorva dintre chipurile minții captive, chipuri vizibile și chipuri mai puțin vizibile.

Chipurile vizibile și chipurile mai puțin vizibile ale minții captive

Diferit de patologiile de natură psihiatrică, fenomenul minții captive prezintă o simptomatologie variată, cu manifestări mai intense sau mai difuze, în registre diverse: carențe educaționale sau, dimpotrivă, mercenariat intelectual, ambele soldate cu manifestări de clientelism; pusée emoționale negative pe fondul instabilității afective transpuse în comportamentul public și în cel privat; slăbiciuni morale și tare de caracter cu efecte negative în conduita personală și colectivă.

În viața publică, mintea captivă ia chipuri diferite. Atunci când acceptă automat mesajul unor mișcări politice extremiste și al unor ideologii religioase fundamentaliste sau ordinele aberante ale unor șefi ierarhici, refuzând filtrarea acestora prin propria judecată, mintea captivă devine mintea *dogmatică*. Disciplinată și reproductivă, inertială și ritualică, incapabilă de un autoexamen critic și de recunoașterea propriilor limite și greșeli, mintea dogmaticului se metamorfozează dramatic și rapid în mintea *fanaticului*. Acesta este în stare să comită acte extremiste în numele unei false autorități și al unor lideri a căror minte – ea însăși captivă – emite coduri și decrete extremiste. Spre deosebire de fanaticii și dogmaticii prezenți, în special, în lumea politico-ideologică, *ariviștii* versatili și corupți, cu mintea căzută în captivitatea carierismului și parvenitismului, sunt pretutindeni în viața publică și în viața privată.

Oportuniști și ambițioși, ariviștii urmăresc prin toate mijloacele ocuparea unui post sau a unei poziții cât mai avantajoase în partide, ministere, departamente, ambasade, universități, dar și în diferitele alianțe matrimoniale și combinații de familie. Un alt chip al minții captive coruptibile și manipulabile este mintea *ignoranților*, mintea needucată și ușor de dezinformată prin prejudecăți și neadevăruri politice, economice, religioase, istorice, sau chiar de ordin personal. Pe scena manifestărilor minții captive, un chip cu totul special, tragic de multe ori, este acela al minților *idealist-romantice*. Este vorba despre acei intelectuali, artiști, poeți, muzicieni, sinceri și valoroși, bine intenționați, dar de multe ori naivi, capturați de mituri ideologico-politice înșelătoare și însecurizante. Unii dintre aceștia au avut puterea recu-

noașterii propriilor greșeli și curajul mărturisirii propriilor amăgiri, dar nu mulți au supraviețuit încercărilor prin care le-a fost sortit să treacă.

În societatea spectacolului zilelor noastre, putem observa cum impactul dogmaticilor, fanaticilor, ariviștilor, ignoranților contribuie la creșterea dependenței individuale și colective față de grupurile de influență și rețelele de putere și, implicit, la diminuarea securității personale și interpersonale.

Nu de puține ori, grupuri de putere politico-financiar-mediatică acționează în sensul deturnării ideatice și manipulării emoționale a indivizilor și a corpului social prin slăbirea gândirii libere, critice, creative și anihilarea propriei capacități volițional-acționale, diminuarea spiritului de discernământ, amplificarea și dirijarea emoțiilor negative.

Deturnată și dogmatizată prin propagandă și promisiuni atrăgătoare, atrasă și manipulată prin spectacole de divertisment de o calitate îndoielnică, otrăvită cu ură și pulsuni iraționale, căzută în prejudecăți și stereotipii comode, exploatată prin ordine asumate ca proprii comandamente și prin imperative asimilate ca proprii dorințe, mintea captivă devine o minte dirijată spre ascultarea necondiționată. Dar, ascultarea necondiționată este o ascultare cu potențial însecurizant. Mai grav, omul minții captive nu conștientizează, de cele mai multe ori, faptul că mintea nu-i mai aparține, că mintea sa nu mai este, de fapt, mintea sa, că vorbele spuse și repetate mereu nu mai sunt, de fapt, vorbele sale.

Disipat de-a lungul vieții, pericolul potențial și insidios al minții captive ne amenință, pe toți, în permanență.

Dogmaticii, fanaticii, ariviștii, ignoranții sunt chipurile *vizibile* ale minții captive. În spatele acestora, în planul resorturilor interne ale psihicului uman, se află chipurile *mai puțin vizibile* ale minții captive. Doar idealistii-romantici par a nu fi marcați de chipurile ascunse ale minții captive și, tocmai datorită acestui fapt pot accede, în anumite circumstanțe favorabile, spre orizonturile aflate dincolo de mintea captivă. Pe de altă parte, însă, chipurile mai puțin vizibile ale minții captive se întrezăresc în cazul dogmaticilor, fanaticilor, ariviștilor, ignoranților, atât în planul emoțiilor și afectelor negative, cât și în cel al derapajelor de conduită și tarelor de caracter.

Mintea în captivitatea fricii și mintea căzută în păcat constituie, împreună, substratul ce întreține formele vizibile ale minții captive. Trăim, uneori, într-o stare de ignoranță, confuzie și frică, provenind

din diverse zone ale existenței umane: nemărginirea necunoscutului; starea precară de sănătate și spaima de moarte; dificultățile legate de păstrarea locului de muncă și riscul pierderii acestuia; dezinformarea și manipularea întreținute prin unele trusturi de presă și canale mediatice; nivelul scăzut de securitate și fragilitatea civilizației umane etc. În aceste circumstanțe existențiale, *frica-stare-de-fapt devine frica generatoare a fenomenului minții captive*.

Norocoși și ghinionști, câștigători și perdanți, încrezători și sceptici, nu reușim, uneori, să scăpăm de emoțiile și sentimentele de teamă și frică declanșatoare ale blocajelor minții captive.

Experiențele de viață, psihologiile individuale și colective, istoriile sociale multiple și controversate generează o diversitate de opțiuni, motivații și reacții față de gestionarea fricii și fenomenul minții captive. Desigur, viața nu este și nu poate fi numai frică și teamă. Viața este bogată, diversă și prea complexă pentru a fi resimțită numai ca frică și teamă.

Și totuși, *frica paralizantă aruncând în captivitate mintea omenească* este o temă de reflecție ce ne provoacă mereu. Viața bântuită de frica individuală și colectivă a înnegurat evoluția umanității din preistoria cavelor și continuă să o bântuie și astăzi, în epoca explorării macro- și microcosmosului. De ce revin în conștiința ființării umane temeri și angoase existențiale, dincolo de succese și împliniri mai mult sau mai puțin trecătoare? Probabil, deoarece suprapunerea diferitelor forme și manifestări ale fricii se cumulează într-o frică mai mare și mai profundă, o frică atotcuprinzătoare și paralizantă: *frica în sine*. Atunci când vorbesc despre cumulearea formelor fricii, mă gândesc la un ghem de frici a căror sursă diferă: tirania politică și represaliile polițienești, amenințările militare și spectrul războiului, crizele economico-financiare, puseele etnico-naționaliste, fundamentalismele ideologico-religioase tranșate prin metode teroriste etc. La toate acestea se adaugă, desigur, grijile și temerile generate de necunoscutele și dramele vieții personale: starea sănătății, climatul familial, găsirea unui loc de muncă, nesiguranța și posibilitatea pierderii acestuia, spectrul morții etc. Peste toate acestea se întinde imperiul fricii, al fricii instinctuale acumulate informațional-genetic de-a lungul procesului de antropogeneză.

Complex de reflexe înnăscute, puternic trăite în plan emoțional, instinctul de frică contribuie, totodată, la apărarea organismelor și, implicit, la

alimentarea, reproducerea, orientarea, selecția naturală etc. În circumstanțele naturale și culturale specifice genului uman, important mi se pare efortul de a nu evita subiectul fricii și, mai ales, *capacitatea de a ne acomoda și dialoga cu frica în vecinătatea fricii*.

Dar, mintea în captivitatea fricii, a fricii de frica însăși, nu este singurul chip profund al minții captive. *Mintea în captivitatea păcatului* este celălalt chip al minții captive, un chip ce se vrea mereu ascuns. Pe lângă substratul natural-instinctual, genul uman și-a construit, în timp, un substrat cultural-spiritual pe care se înalță ordinea principiilor și valorilor morale. Cel cu mintea căzută în păcat este dispus să relativizeze excesiv și să dezorganizeze până la distrugere această ordine axiologică. Chipul urât și ascuns al păcatului este cel care susține chipurile la vedere ale minții captive, chipurile vizibile în disfuncțiile comportamentale și caracteriale ale ființării umane, în abaterile acesteia de la principiile și valorile juridice, morale, spirituale.

Abaterile de la principiile și valorile juridice sunt sancționate, după cum știm, de societate prin instituțiile abilitate. Abaterile de la principiile și valorile juridice conduc, în funcție de speță, la culpa contravențională sau la culpa infracțională, sancționate conform regulamentelor și procedurilor prevăzute în codurile penale, cu pedepse în grade diferite în funcție de gravitatea culpei. Abaterile de la principiile și valorile morale – adevărul, cinstea, dreptatea, onestitatea, corectitudinea, bunătatea, solidaritatea, caritatea etc. – conduc la culpa morală. Aceasta poate fi tratată prin examenul de conștiință profund și onest al persoanei în cauză.

Abaterile de la principiile și valorile spirituale conduc la tema păcatului, dezbătută în toate religiile lumii. În esență, păcatul în sensul culpei spiritual-religioase înseamnă rătăcire; lucrare împotriva firii; mersul pe un drum greșit; ratarea țintei; abaterea de la comandamentele sacre, supranaturale; neascultarea voinței divine percepute ca Valoare supremă și Referențial absolut. Deși au propria identitate, abaterile juridice, morale sau cele spiritual-religioase cunosc în complexitatea vieții reale numeroase interferențe. Hoția, minciuna, trădarea etc. sunt abateri regășibile, concomitent, în planul judecării juridiciale, judecării morale, judecării spiritual-religioase, dar sunt tratate și sancționate într-o manieră specifică pe fiecare dintre aceste planuri. O întrebare persistă, însă, în continuare...

Care este starea minții care nu a devenit (încă) minte captivă?

Mintea în captivitatea păcatului este, din nefericire, un fapt. Dar, *care este starea minții care nu a devenit (încă) minte captivă?* Este mintea ce nu a devenit o minte captivă, o minte în afara păcatului? Putem afirma cu certitudine că mintea omenească liberă, critică și creativă este o minte ferită, pentru totdeauna, de erori, greșeli și păcate mai mari sau mai mici? Expoși amenințărilor externe, dar și propriilor vulnerabilități, suntem de-a lungul existenței noastre, atât în spațiul public cât și în spațiul privat, oameni failibili, ființări naturalmente finite și culpabile. Privind lucrurile din perspectiva naturii noastre failibile, consider că:

1) Oricând putem deveni minți captivate, minți căzute în captivitatea erorii, prejudecăților, greșelilor morale și comportamentale.

2) Mult invocatul *principiu juridic al prezumției de nevinovăție* nu poate exclude *principiul ontologic al culpabilității funciare*.

Chiar dacă suntem, la un moment dat, nevinovați, rămânem în permanență culpabili deoarece suntem, naturalmente, ființări limitate și vulnerabile. Chiar dacă nu am greșit încă, putem greși oricând, deoarece, failibili fiind, suntem, totodată, culpabili și, astfel, putem cădea sub incidența vinovăției în plan juridic, moral, spiritual. De altfel, dintr-o perspectivă iudeo-creștină, înțelepciunea biblică ne reamintește condiția de creaturi mereu greșitoare, aflate în căutarea binecuvântării Atotputerniciei divine.

Există în permanență – ne reamintește Sfânta Scriptură – riscul de a greși cu știre sau fără știre, cu voie sau fără voie, prin abaterile de la valori și norme impuse de oameni, dar și prin neînțelegerea iconomiei divine și neascultarea Proniei cerești. Există, așadar, riscul permanent al căderii în captivitatea „părții diavolului”¹⁰ din noi.

Conchizând, o serie de factori, printre care precaritatea sistemului educațional într-o societate anume; deturnarea proceselor intelectuale de la problemele publice și personale cu adevărat importante; slăbirea randamentului analitico-evaluativ și a proprii capacități de judecare în anumite contexte;

calitatea îndoielnică a trăirilor emoțional-afective manipulate propagandistic; scăderea puterii volițional-acționale, dirijate din afara persoanei sau a colectivității – conduc, împreună sau separat, la căderea minții într-o stare de dependență și neregăsire de sine. Specifice fenomenului minții captivate, dependența de ceva sau de cineva și neregăsirea de sine întrețin fenomenul conex: servitutea voluntară. *Stare de dependență, insecuritate și neregăsire de sine, fenomenul minții captivate se manifestă în grade și forme variate, în plan intelectual-cognitiv, emoțional-afectiv, volițional-acțional.* Ajunși aici, apar o serie de întrebări: prin ce metode putem sesiza manifestări ale minții captivate în propria persoană și în relațiile interpersonale? Dar, la nivelul societății actuale? Cum ne-am putea antrena mental pentru a contracara simptomele minții captivate? Dar, toate acestea sunt întrebări deschise unor cercetări și reflecții ulterioare.

Note

¹ G. Debord, 1967, *La société du spectacle*. Paris: Buchet-Chastel. De asemenea, Debord Guy. 1992. *La société du spectacle* (3-ème édition). Paris: Gallimard. În limba română, Debord, Guy. 1998. *Societatea spectacolului. Comentarii la societatea spectacolului*. Traducere de Ciprian Mihali, Cluj-Napoca, Ed. Casa Cărții de Știință.

² *Ibidem* (ediția română), p. 11.

³ *Ibidem*.

⁴ C. Miłosz, 1988, *La pensée captive. Essai sur les logocraties populaires*. Traduit du polonais par A. Proudhommeaux. Paris: Gallimard. În limba română, Miłosz Czesław. 1999. *Gândirea captivă. Eseu despre logocrațiile populare*. Traducere din polonă de Constantin Geambașu, București, Ed. Humanitas, p. 6.

⁵ E. de la Boétie, 1995, *Discurs despre servitutea voluntară*. Ediție îngrijită de Lavinia Stan, București, Ed. Universal Dalsi, p. 39, 42.

⁶ *Ibidem*, p. 34

⁷ *Ibidem*, p. 45–46.

⁸ D. Rothkopf, 2009, *Superclass. Elita globală a puterii și lumea sa*. Traducere de Alina Popescu, București, Publica.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ D. de Rougemont, 1994, *Partea diavolului*. Traducere de Mircea Ivănescu, București, Ed. Anastasia.

Academicianul Ștefan S. Nicolau (1896–1967) – fondatorul școlii române de virusologie

Costin Cernescu

Membru corespondent al Academiei Române

În climatul stimulator al sărbătoririi Centenarului Marii Uniri este o datorie să evocăm împlinirea, în octombrie 2017, a 50 de ani de la dispariția savantului de anvergură europeană, fondatorul școlii române de virusologie – academicianul Ștefan S. Nicolau.

Pedagog prin vocație, Ștefan S. Nicolau a fost un dascăl de excepție care a rămas în memoria studenților săi și a elevilor acestora ca un exemplu de pasiune și rațiune în abordarea celor mai stricte probleme de virusologie clinică sau teoretică. El a fost un susținător fervent al vaccinărilor, în special al vaccinărilor cu tulpini vii atenuate de virus, pentru combaterea virozelor cu diseminare epidemică. În plus, în patologia cronică a afirmat că participarea infecțiilor, cu anumite tulpini atenuate sau a coinfecțiilor, are un posibil rol etiologic ce poate fi demonstrat serologic.

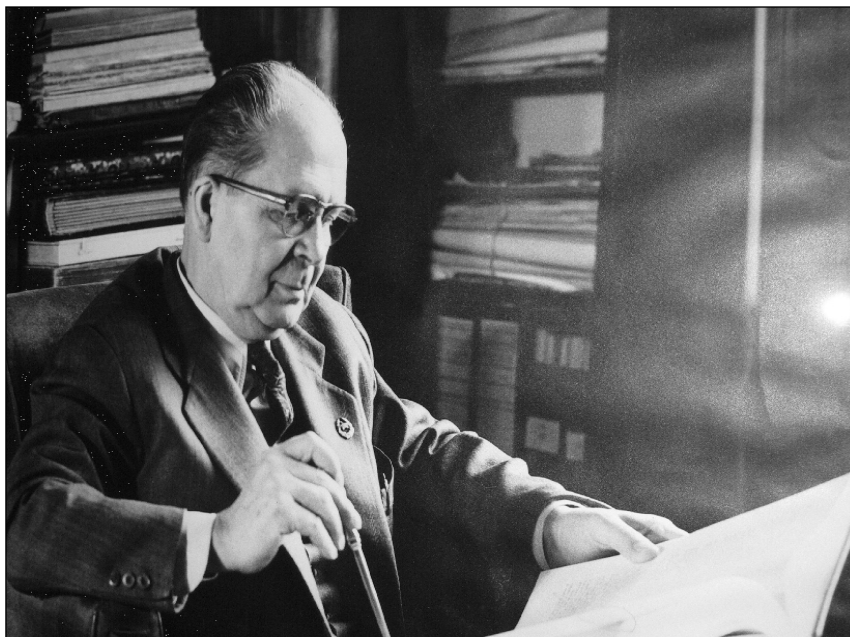
Creator de școală și inspirat catalizator al unor colective ce agregau oamenii de laborator cu clinicienii, Nicolau a fost unul dintre cei mai respectați profesori ai Facultății de Medicină din București, unde a condus catedra de specialitate timp de peste 20 ani. A publicat numeroase manuale și monografii care și azi pot susține valoarea și originalitatea cercetării autohtone. A organizat manifestări internaționale de anvergură (al 2-lea Congres de Patologie Infecțioasă, Simpozionul de Acizi Nucleici Virali, Simpozionul de Hepatite Virale etc.) care, prin participare și răsunet, concureau manifestările similare din alte țări.

Încă student la medicină, Ștefan S. Nicolau a fost mobilizat, devenind mai întâi însoțitor medical al trenurilor cu răniți, apoi medic sublocotenent pe frontul din Moldova. În anii Războiului de Întregire Națională a fost subordonat al epidemiologului șef

al Armatei, viitorul academician Mihai Ciucă (1883–1969). Tot sub comanda lui Mihai Ciucă, a lucrat în timpul retragerii din Moldova (1916–1917) la Spitalele de Boli Contagioase nr. 1 și nr. 2.

A absolvit Facultatea de Medicină din Cluj în 1920, fiind imediat numit preparator al profesorului Iuliu Moldovan. La Cluj, l-a cunoscut pe Constantin Levaditi (1874–1953), renumit savant pasteurian (www.pasteur.fr/infosci/archives), revenit în țară pentru o scurtă perioadă de la Paris. A plecat, împreună cu acesta, la Institutul „Pasteur”, și a devenit pe rând asistent, șef de laborator, șef de serviciu (1920–1939). Între timp a susținut doctoratul la Sorbona (1925) și a făcut un stagiul prelungit la National Institute for Medical Research – London (1927–1931).

Împreună cu Levaditi, Ștefan S. Nicolau a dovedit ultrafiltrabilitatea virusurilor prin membrane de colodiu și a introdus o primă metodă de apreciere a dimensiunilor particulelor virale (1, 2). A atras atenția că imunitatea virală are o serie de particularități care se datorează structurii și mecanismului de propagare propriu agentului infecțios. Nicolau a precizat că: „Imunitatea virală este predominant de tip celular. Virusul decapsidat – deci neantigenic – este multiplicat în celulele organismului sub forma de acid nucleic infecțios și nu sub forma de virion încapsidat și imunogen”. Ulterior, Nicolau a sugerat o schemă generală de multiplicare virală, „la cellule receptives devenue malade, fabrique une nucléoproteine-virus, identique à celle de l'agent provocateur de la maladie” (citată din Levaditi C., *Les ultravirus des maladies animales*, Maloine, Paris, 1943). De notat că abia în 1944, Avery, McLeod și McCarty publicau lucrarea ce arăta rolul ADN-ului în multiplicarea bacteriilor.

Academicianul Ștefan S. Nicolau,
secretarul general al Academiei (1950–1952),
președintele Secției de științe medicale (1948–1966)

Una dintre cele mai importante lucrări efectuate la Londra, pentru care Nicolau este citat și astăzi, a fost asupra infecției cu bornavirusuri: Nicolau Șt. S. & Galloway I.A.: *Borna Disease and enzootic encephalomyelitis of sheep and cattle*. Rep. Ser. Med. Res. Council 1928, 121, 7. Rolul bornavirusurilor într-o serie de psihoze sau tulburări de comportament este investigat de mai mulți cercetători, iar meritul precursor al lui Nicolau a fost subliniat într-o monografie recentă: *Borna Disease Virus and its role in neurobehavioural disease* (K.M. Carbone, ed.) ASM Press, 2002, Washington DC.

Între rezultatele perioadei londoneze, mai cităm:

- prima evidențiere a incluziilor în febra galbenă – criteriu de diagnostic al acestei arboviroze;
- introducerea conceptului de sincronofilaxie, fapt ce îl promovează ca precursor al descrierii fenomenului de interferență;
- acțiunea fotodinamică a unor coloranți (astăzi mult folosiți în lucrările de mutagenză virală); septinevrita și altele.

Sunt legendare abilitățile de experimentator ale profesorului Nicolau, precum și rezultatele rămase clasice în urma unor studii extrem de laborioase, cum au fost descoperirea unei noi metode de colorare a corpusculilor virali (Nicolau Șt. S. & Kopciowska L., C.R. Soc. Biol., 1929, 101, 655) sau demonstrarea persistenței agentului infecțios în

ciuda răspunsului în anticorpi (Nicolau Șt. S. & Kopciowska L. *Persistence of rabies virus in vaccinated animals*. C.R. Soc. Biol., 1932, 110, 348).

Ștefan S. Nicolau a introdus conceptul de ectodermoze neurotrope (3, 4), relevând că originea embrionară comună a pielii și sistemului nervos (din exoderm) le face susceptibile la aceleași „familii” de virusuri (ex. vaccina, herpesul ș.a.). A sugerat, de asemenea, existența neuroinfecțiilor sterilizante mortale (5, 6).

În domeniul neurovirozelor a lucrat și pentru demonstrarea unui fenomen pe care l-a numit neuroprobazie (în *Ectodermoses neurotropes*, Masson, Paris, 1922), fenomen a cărui existență fusese intuită de Victor Babeș în 1889.

Convins de importanța vaccinării, ca mijloc profilactic, a testat mai târziu noi posibilități de preparare a vaccinurilor virale (Nicolau Șt. S. et al. *Experimental investigations on the antirabies vaccine prepared under the action of copper ions. Contributions concerning the mechanism of transformation of the pathogenic virus into an immunogenic virus under the action of copper*, Acta Biol. Med. Ger. 1962, 8, 219–29).

În cursul a două decenii de activitate științifică în Occident, Nicolau a publicat peste 250 de articole și a primit cinci importante premii ale Academiei de Științe din Paris, între care: Premiul „Bellion”

(1926), Premiul „Breant” (1930), Premiul „Montyon” (1935).

Întors în țară a fost numit, în 1938, titularul Catedrei de microbiologie la Facultatea de Medicină din Iași. După patru ani, ca o recunoaștere a originalității studiilor sale, s-a înființat la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila” din București una dintre primele Catedre de inframicrobiologie din Europa, embrionul Institutului de Virusologie al Academiei, înființat în 1950. În lecția inaugurală din 1942, Nicolau spunea: „*Studiul agenților etiologici ai virozelor nu constituie un lux științific și niciun complement de știință teoretică menită ca de la catedră să permită etalarea unei erudiții de specialitate modernă ce încarcă programul și memoria studenților. E vorba de o știință nouă, de o disciplină de mare însemnătate socială, economică, națională și didactică*”.

Din școala profesorului Nicolau mulți discipoli s-au ilustrat prin contribuții marcante: Adelina Derevici (gripa), Elisabeta Nastac (relații virus-cancer), Elena Oprescu (viroze respiratorii), Radu Portocală (biochimia acizilor nucleici virali), Dan Sărățeanu (ornitoze), Constantin Surdan (ricketsii), Nicolae Cajal (viroze prevenibile prin vaccinare, hepatite virale, vaccinuri etc).

În colaborare cu academicianul Nicolae Cajal, Nicolau a argumentat și a dezvoltat concepția pluralității virusurilor hepatitice (Nicolau S. Șt., Cajal N. *Explanation of the plurality of forms of inframicrobial epidemic hepatitis in the light of the spontaneous variability of viruses*. Stud. Cercet. Inframicrobiol. 1955, 6, 325). Bazându-se pe un extensiv studiu clinic și morfopatologic, autorii au demonstrat existența mai multor virusuri hepatitice, în afara tipurilor recunoscute (14). Datele de biopsie hepatică au permis conturarea a cel puțin două forme clinice de hepatite epidemice: „*Pe de o parte o formă benignă, de durată scurtă, cu mortalitate infimă, maladie imunizantă fără sechele; pe de altă parte, o formă mult mai gravă, adesea trenantă sau cu recidive, în multe cazuri nonimunizantă și cu mortalitate ridicată (peste 37%)*”. Prima formă a fost numită hepatita acută Botkin, cealaltă „hepatita sclerogenă”. Recunoaștem în aceste descrieri, publicate înainte de 1950, separarea netă între ceea ce azi denumim hepatita A și B. Mai mult, autorii insistă asupra faptului că „*în hepatita sclerogenă, în absența răspunsului imun*

care să atragă vindecarea, virusul persistă sub forma decapsidată, de infravirus molecular sau de acid nucleic infecțios, care provoacă atrofia hepatică sau tumorigeneza”.

Cercetările ulterioare, efectuate în diferite țări, au confirmat concepția și prioritatea autorilor români. Trebuie evocată capacitatea organizatorică și determinarea lui Nicolau pentru impunerea unor rezultate privite la acea vreme cu rezerve. La congresele internaționale de patologie infecțioasă de la Milano și de la București (1962), lucrările cercetătorilor români au primit o largă apreciere.

Într-o perspectivă integratoare asupra patogeniei virozelor, Levaditi și Nicolau au subliniat, alături de efectul citocid viral, participarea răspunsului imun al gazdei în declanșarea simptomatologiei. Ei au observat că țesuturile, care provin embriologic din același primordiu, sunt ținta preferată a unor virusuri. Studiind ectodermozele neurotrope, Nicolau a observat că virusul vaccinal, într-o primă fază a multiplicării sale în țesuturi, induce o proliferare celulară rapidă, de tip tumoral. Relația virus-cancer (10, 15) devine o constantă a preocupărilor profesorului Nicolau care, inoculând neurovaccina în tumori grefate, descoperă oncoliza virală. Acest fenomen a sugerat ideea unei posibile bioterapii în cancer (Levaditi C., Nicolau S., *Virus et tumeurs*. Ann. Inst. Pasteur 1923, 37, 1–3.).

O discuție comprehensivă asupra acestei priorități românești au prezentat autorii maghiari Sinkovics J.C. & Horwath J., *Viruses and cancer*. Medical Hypotheses 1995, 44, 359–368 (17). Ei subliniază că este un concept original bazat pe constatarea că tumorile sunt mult mai susceptibile la virusuri decât celulele normale și în acest fel ele se comportă *as a sponge attracting viral replication*. Domeniul oncolizei virale a devenit un domeniu cu largi aplicații practice în terapia complementară a cancerului. Zeci de studii clinice și companii de biotehnologie se preocupă de valorificarea acestei idei românești.

Cu o remarcabilă intuiție, Ștefan Nicolau a susținut o teorie, amplu confirmată azi, privind potențialul oncogen al acizilor nucleici virali. El a dezvoltat conceptul de infravirus – formă autonomizată a acizilor nucleici virali care, consecutiv integrării în genomul celulei gazdă, contribuie la apariția transformării virale și a unor variate alte stări morbide (16).

Medalia comemorativă Ștefan S. Nicolau, operă a marelui sculptor Ion Jalea

Într-o conferință prezentată în aprilie 1967 la Academia de Științe din Ierusalim (Nicolau Șt., *Considerations sur l'acide nucléique viral*, „Rev. rom. d'Inframicrobiol.”, 1968, 5, 3–17), găsim preconizate cu o claritate remarcabilă mecanisme larg acceptate în prezent: „În ultimă instanță, celula tumorală nu este decât celula în care acidul nucleic oncogen viral modifică prin integrarea sa aparatul genetic celular. Prin prezența sa, acidul nucleic tumorigen determină schimbarea totală a funcțiilor biosintezei celulare normale. Acizii nucleici infecțioși virali constituie un grup nou de agenți infecțioși înfravirali (...) Transformarea reversibilă a agenților virali în înfravirali pare posibilă în ambele sensuri. Diverși inframicrobi pot persista ani îndelungați în țesuturi sub forma unor acizi nucleici mascați (arthrovirusuri), iar factori adjuvanți, care slăbesc rezistența locală sau generală (intoxicații, iradierii, dereglări metabolice sau hormonale, co-infecții), declanșează sinteza înfravirală determinând consecințe patologice, precum tumori sau infecții persistente”.

Opera fundamentală a profesorului Ștefan Nicolau rămâne Institutul de Virusologie, care îi poartă numele și care și în prezent este una dintre cele mai performante instituții ale Academiei Române. Aici a continuat cu tenacitate și soliditate față de colaboratori o fructuoasă activitate științifică timp de aproape trei decenii.

Academicianul Nicolae Cajal a fost continuatorul profesorului Nicolau atât la catedră, cât și la institut, reușind să perpetueze opera și spiritul mentorului său.

Bibliografie selectivă

Levaditi C., Nicolau S., *Virus et tumeurs*, Ann. Inst. Pasteur, 1923, 37, 1–3.

Nicolau Șt. S., Kopciowska L., C.R. Soc. Biol., 1929, 101, 655.

Nicolau Șt. S., Galloway I.A., *Borna Disease and enzootic encephalomyelitis of sheep and cattle*. Rep. Ser. Med. Res. Council 1928, 121, 7.

Nicolau Șt. S., Kopciowska L., *Persistence of rabies virus in vaccinated animals*. C.R. Soc. Biol., 1932, 110, 348.

Nicolau Șt. S., *Cancer și virusuri*, 82 p., Ed. Academiei R.P.R., 1955.

Nicolau Șt. S., *Elemente de inframicrobiologie generală*, 776 p., Ed. Academiei R.P.R., 1956, ediții și în rusă și chineză.

Nicolau Șt. S., Rădulescu Al., Constantinescu N.M., Cajal N., Marinescu G., *Poliomielita*, Ed. Academiei R.P.R., 1961, 772 p.

Nicolau Șt.S., *Elemente de inframicrobiologie*, Ed. Medicală, București, 1962.

Nicolau Șt.S., Constantinescu M.N., Cajal N., *Turba-
rea*, Ed. Academiei R.P.R., 1962.

Nicolau Șt.S., Nastac E., *Virusuri și tumori*, Ed. Acade-
miei R.P.R., 1962.

Nicolau Șt. S., Constantinescu N., *Rickettsii și rickettsioze*,
Ed. Academiei R.S.R., 1965.

Nicolau Șt.S., Drăgănescu N., *Herpesul*, Ed. Academiei
R.S.R., 1968.

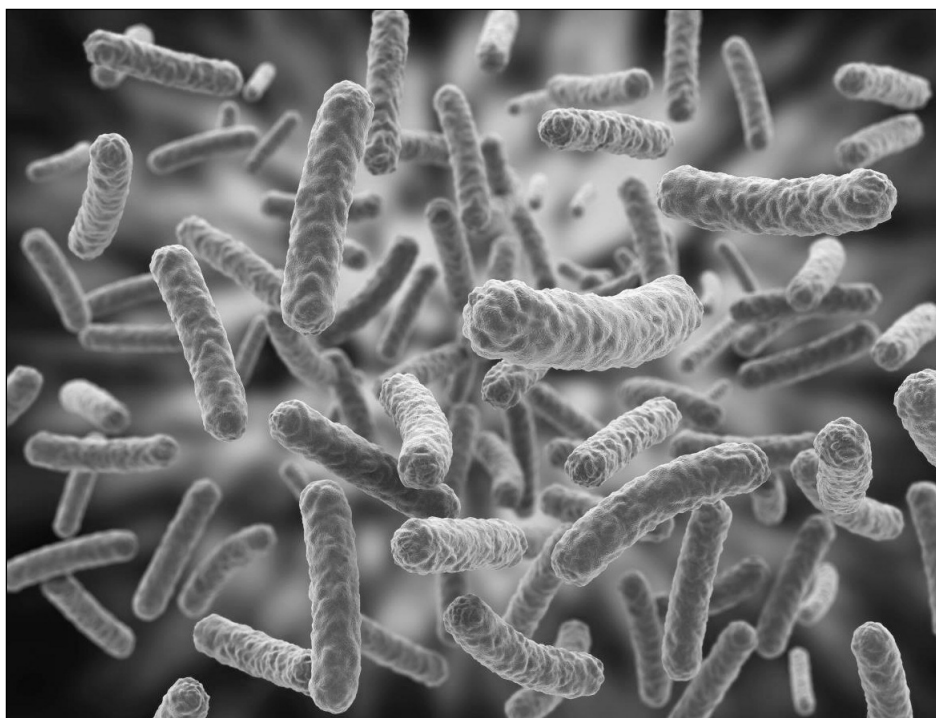
Nicolau Șt. S., Bădănoiu Al., *Elemente de dermatologie
fiziopatologică*, Ed. Academiei R.S.R., 1968.

Nicolau Șt.S., *Hepatita epidemică*, Ed. Academiei
R.S.R., 1968.

Nicolau Șt. S., *La contribution roumaine à l'étude des
infections latentes provoquées chez l'homme par les
rickettsies et les pararickettsies*, „Rev. rom. d'inframicro-
biol.”, 1967, 4, 291–306.

Nicolau Șt. S., *Considérations sur l'acide nucléique
viral*, „Rev. rom. d'inframicrobiol.”, 1968, 5, 3–18.

Sinkovics J.C., Horwath J., *Viruses and cancer. Medi-
cal Hypotheses*, 1995, 44, 359–368.

Celula de virus bacterian

O importantă contribuție tectonică ignorată: Ștefan I. Mateescu (1888–?1970) și semifereastră Vrancea

*Titus Brustur**

„...în Geologie greșalele se transmit ca valurile de la un autor la cei cari îl urmează”.

(Sava Athanasiu, 1913)

Ștefan Mateescu – repere biobibliografice¹

Ștefan I. Mateescu s-a născut în București, la 17 octombrie 1888. Absolvent al Liceului „Mihai Viteazul” din București, secția reală (iunie 1907), a urmat studii superioare la Universitatea din București, Facultatea de Științe și a fost licențiat în științe naturale (iunie 1912). Din octombrie 1912 a fost preparator la Laboratorul de geologie al Universității din București până la 1 octombrie 1919. A trecut examenele de capacitate pentru profesor secundar, specialitatea secundară dreptul și economia politică (în 1915) și la specialitatea principală științe naturale (în 1919). În noiembrie 1918 a fost numit geolog asistent clasa a II-a și apoi geolog clasa a III-a la Institutul Geologic al României. A fost ofițer combatant în Primul Război Mondial.

În toamna anului 1919, Ștefan I. Mateescu a trecut de la Universitatea din București, unde a fost asistentul profesorului Sava Athanasiu, ca profesor titular la Liceul „Gheorghe Barițiu” din Cluj și la Institutul Geologic al Universității din Cluj. Asistent al profesorului Ion Popescu-Voitești (1919–1921) și apoi șef de lucrări din 1922 până la sfârșitul anului 1929, profesorul Mateescu a obținut doctoratul în geologie în 1925, sub conducerea profesorului Sava Athanasiu, la Universitatea din București. A suplinat Catedra de agrogeologie de la Academia de Agricultură din Cluj (1923–1926), iar în anii școlari 1927–1928 și 1928–1929 a susținut Cursul de geologia României la studenții de la

Secțiile de științe naturale și geografie ale Universității din Cluj.

În anul 1923 l-a însoțit pe profesorul Popescu-Voitești pe teren pentru determinarea structurilor petrolifere în districtele Prahova, Putna, Bacău și în Flișul din Bucovina. În 1927 a fost trimis la Viena de Direcțiunea Institutului de Geologie, unde – la Naturhistorische Stadtmuseum, Secția entomologică de sub direcția profesorului Hans Rebel – s-a ocupat cu studiul insectelor fosile (Sarmațian inferior) din *Colecția Mollass*, cumpărată și aflată în Muzeul de Geologie-Paleontologie al Universității din Cluj. Tot la Viena, în Institutul de Paleontologie al profesorului Othenio Abel, a determinat câteva forme de dinozaurieni (dinți), colectați de el din stratele daniene de la Pui, Hațeg.

De la 1 ianuarie 1930 a fost profesor titular de geologie la Școala Politehnică din Timișoara.

Ștefan Mateescu a fost membru corespondent al Academiei de Științe (din 27 decembrie 1935), membru al Societății Geologice din România (înscris în 1931, ratificat la 13 martie 1932), membru fondator al Societății de Științe Cluj (1920) și membru al Asociației Geologilor Carpatini (1927), al Societății de Științe Timișoara (1930) și al Asociației Transilvane „Astra” (1935).

Profesorul Mateescu a predat cursurile de mineralogie, geologie și agrogeologie la Academia de Agricultură din Cluj (1921–1932), paleontologie la Facultatea de Științe Naturale (1927–1929); a susținut conferințe de agrogeologie pentru profesorii secundari de științele naturii (1927) și cursurile de geologie și paleontologie studenților minieri de la Școala Politehnică din Timișoara, Secția mine (1930–1938).

Despre ultimii ani ai lui Ștefan Mateescu, iată ce relatează Mircea Paucă²: „Ștefan Mateescu se înscrie și el pe lunga listă a geologilor care, după deces, deși au avut o activitate meritorie atât în cercetare, cât și în corpul didactic (asistent și șef de lucrări al lui Voitești la Cluj, apoi profesor la Timișoara) despre el nu s-a scris nimic (conform obiceiului de a nu se face elogii «foștilor»), iar cei ce au mai rămas sunt atât de puțini care să-l fi cunoscut. Depășise vârsta de 70 de ani, în deceniile '40/50, când îl vedeam uneori din troleibuzul care circula pe șos. Kiseleff, sprijinindu-se în baston, el locuind în cartierul de la nord-est al Arcului de Triumf. Marea deficiență auditivă din ultimii săi 10–15 ani, îl determina să ajungă rar în contact cu geologii. A decedat neștiut de niciun geolog, probabil în jurul lui 1970, și n-am putut afla unde este înmormântat. Lucrarea «Istoria Științelor în România», 1977, abia îl amintește”. În acest volum este amintit doar în capitolul de paleontologie (Filipescu, 1977, p. 63) și necitat în cel de stratigrafie-tectonică (Săndulescu, 1977).

Este autor al unui număr de 24 de lucrări apărute într-un interval de 23 de ani (1917–1940), dintre care patru privesc flișul din Vrancea:

– Mateescu Șt., 1917. *Comunicare preliminară asupra geologiei regiunii colinelor subcarpatice din districtul Râmnicu Sărat*. D.S. Inst. Geol. Rom., VII (1915–1916): 261–270, București.

– Mateescu Șt., 1922. *Cercetări geologice în regiunea subcarpatică din județul Râmnicu Sărat*. Rap. Activ. Inst. Geol. Rom. în 1913, p. XXI–XXV, București.

– Mateescu Șt., 1922. *Raport asupra unei excursiuni făcută în districtul Râmnicu Sărat sub conducerea domnului Profesor Sava Athanasiu*. Rap. Activ. Inst. Geol. Rom. în 1914, p. XXII–XXIV, București.

– Mateescu Șt., 1924. *Cercetări geologice în regiunea subcarpaților din județul Râmnicu Sărat (Foile 1: 50 000 Odobești, Dumitrești și Nereju)*. Rap. Activ. Inst. Geol. Rom. în 1915, p. 41–42, București.

– Mateescu Șt., 1926. *Observations géologiques et morphologiques dans la dépression de Huedin (N-W de la Transylvanie)*. An. Inst. Geol. Rom., XI, București.

– Mateescu Șt., 1927. *Date noi asupra structurii geologice a depresiunii Zălăului*. Rev. Muz. Geol.-Min. Cluj, II/1: 30–60, Cluj.

– Mateescu Șt., 1927. *Cercetări geologice în partea externă a curburei sud-estice a Carpaților români*. Districtul Râmnicu Sărat. An. Inst. Geol. Rom., XII, București. Teza de doctorat.

– Mateescu Șt., 1928. *Studiul solurilor din nord-vestul Transilvaniei*. Buletinul Agriculturii, V/9–10, București.

– Mateescu Șt., 1930. *Relațiuni asupra cercetărilor geologice făcute în județele Putna și Râmnicu Sărat în vara anului 1923*. D.S. Inst. Geol. Rom., XII (1923–1924): 112–129, București.

– Mateescu Șt., 1930. *Structura geologică a culmei Răchitașului (Putna)*. D.S. Inst. Geol. Rom., XVII (1928–1929): 109–122, București.

– Mateescu Șt., 1930. *Structura geologică a flișului din valea Putnei, Moldova de Sud*. D.S. Inst. Geol. Rom., XVII (1928–1929): 122–136, București.

– Mateescu Șt., Lupan A., 1935. *Izvoarele de energie naturală din Banat*. Inst. Naț. Rom. Energie, Nr. 81, București.

– Mateescu Șt., 1935. *Nisipurile pliocene de la Jupânești-Brănești pe versantul nord-vestic al masivului Poiana Ruscă în bazinul Bigheului*. Cement și Beton. An III, fasc. 1–2, București.

– Mateescu Șt., 1936. *Vulcanismul cuaternar din partea de nord-vest a Banatului*. Rev. Muz. Geol.-Min Cluj, VI/1-2: 72–96, Cluj.

– Mateescu Șt., 1936. *Le volcanisme quaternaire des environs de Timișoara*. C.R. Acad. Sci. Roum., I/2, București.

– Mateescu Șt., 1937. *Présentation de la carte géologique de la région de Vrancea, distr. Putna. 1: 50 000*. C.R. Acad. Sci. Rom., II/1: 75–79, București.

– Mateescu Șt., 1938. *L'accident tectonique du Mont Tisaru et du Mont Coza, Distr. de Putna*. C.R. Acad. Sci. Roum., II/2: 166–168, București.

– Mateescu Șt., 1938. *La structure géologique de la dépression Vrancea, Distr. Putna*. C.R. Acad. Sci. Roum., II/2: 169–171, București.

– Mateescu Șt., 1938. *Diagenèse d'un calcaire oolitique par le gyps dans l'Éocène inférieur de la région de Cluj (Nord-ouest de la Transylvanie)*. C.R. Acad. Sci. Roum., II/6: 695–697, București.

– Mateescu Șt., 1938. *La faille de Moigrad et les variations de faciès qu'elle introduit dans l'Éocène et l'Oligocène (Nord-ouest de la Transylvanie)*. C.R. Acad. Sci. Roum., II/6: 697–701, București.

– Mateescu Șt., 1938. *Memoriu de titluri și lucrări*. 16 p., Institutul de Arte Grafice „Tipografia Românească”, Timișoara.

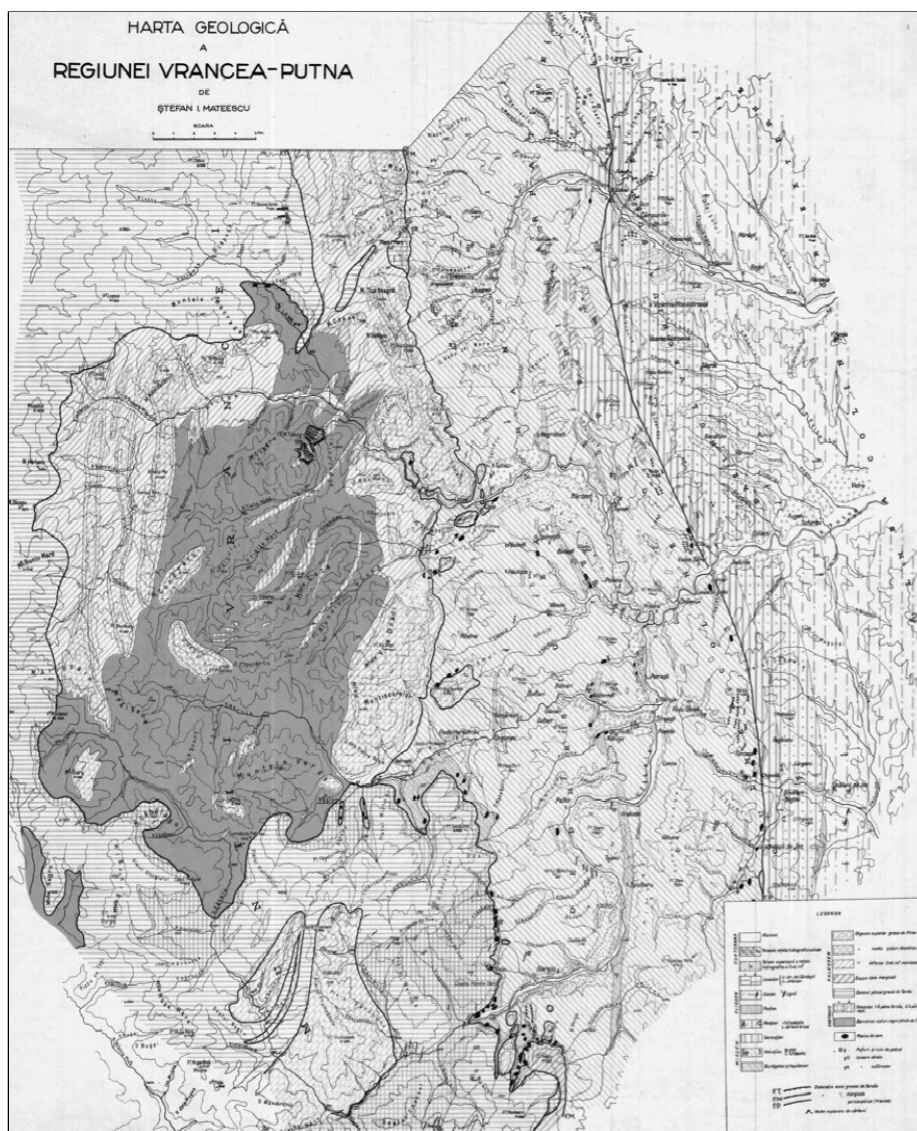

Fig. 1 – Semifereastră Vrancea și Falia pericarpatică pe harta geologică a regiunii Vrancea-Putna întocmită de Ștefan I. Mateescu (probabil tipărită în 1938–1939)

– Mateescu Șt., 1939. *Interpénétration des aires d'expansion des Quercinées et des Conifères dans la région de Vrancea, sur le plateau de Făget (N de Poiana Rusca) et sur la pénéplaine de Călățele (versant N des Monts Apuseni). Esquisse paléoclimatique.* C.R. Inst. Sci. Roum. (Acad. Sci. Roum.), III/1: 99–102, București.

– Mateescu Șt., 1939. *Les sédiments de couleur rouge et la formation répétée des sols latéritiques dans les régions carpathiques de Roumanie.* Bull. Sci. Ecole polytechn. Timișoara, IX/1: 127–139, Timișoara.

– Mateescu Șt., 1940. *Observations critiques sur les couches daniennes du Nord-Ouest de la Transylvanie.* C.R. Inst. Sci. Roum. (Acad. Sci. Roum.), IV: 89–93, București.

Introducere

Descifrarea structurii flișului Carpaților Orientali a cunoscut o lungă și complicată istorie, mai ales după anul 1931, când începe confruntarea decisivă dintre adepții structurii normale și partizanii structurii în pânze de șariaj (Băncilă, 1944). Cu alte cuvinte, între două generații de geologi: cea a seniorilor geologiei românești, adepți ai șariajului (Mrazec, Popescu-Voitești) sau ai normalismului (Athanasiu, Macovei, Atanasiu) și cea a juniorilor, începând cu Murgeanu & Filipescu (1933) și Murgeanu (1944), care susțin existența pânzei mediane și a pânzei marginale în flișul zonei de curbură a Carpaților Orientali, continuând cu Dumitrescu (1952a, 1952b) și Grigoraș (1955, 1959), până la începutul deceniului '70 al secolului trecut. Dacă imaginea actuală a stratigrafiei și tectonicii regiunii Vrancea o datorăm

în special lui Dumitrescu și Grigoraș, imaginea cartografică a semiferestrei Vrancea cunoaște un demers interesant – dacă nu surprinzător –, la care aportul lui Ștefan I. Mateescu nu trebuie trecut cu vederea ori ignorat.

Harta Mateescu, 1937

În urmă cu 80 de ani, la 3 iunie 1937, Ștefan I. Mateescu, membru corespondent al Academiei de Științe, a susținut în fața colegilor săi (I. Popescu-Voitești, O. Protescu, G. Murgeanu, M.G. Filipescu, I. Băncilă, Șt. Cantuniari, Al. Codarcea, M. Paucă³) comunicarea *Présentation de la carte géologique de la région de Vrancea dist. Putna (en manuscrit) 1: 50000* pe care o publică în decembrie același an (Mateescu, 1937). Un an mai târziu, Mateescu (1938a, p. 13) a arătat că a prezentat „*în manuscrit harta geologică colorată a regiunii Vrancea la scara 1: 50 000, ca rezultat al cercetărilor sale în această regiune făcute între anii 1923–1936. Cu această ocaziune dă în rezumat explicația acestei hărți, definind întinderea regiunii Vrancea, a unităților morfologice și geologice ce o compun, precum și a raporturilor între ele, susținut de un profil sintetic atașat la aceeași scară*”. La scurt timp după publicarea comunicării menționate a tipărit **harta geologică a regiunii Vrancea-Putna la scara 1: 100 000**⁴, desenată de A. Hagi (cartograf al Institutului Geologic al României), în format 48,5 × 42,5 cm (circa 2000 km²), cuprinzând **conturul cartografic complet** al semiferestrei Vrancea, „dislocația zonei gresiei de Tarcău”, „dislocația zonei marginale”, „dislocația zonei pericarpatice” și detalieri litostratigrafice, fără precizarea anului (Fig. 1, 2a).

Fără a intra în detalii, menționăm că harta, tipărită în hașuri, pentru Senonian-Pliocen, și monocrom pentru Barremianul cu șisturi negre (Strate de Tisaru, în accepțiunea autorului), a rămas practic necunoscută și niciodată reprodușă sau citată, cu excepția comentariului critic al lucrării din 1937, aparținând lui Grigoraș (1955, p. 117).

În privința raporturilor tectonice dintre zona gresiei de Tarcău și zona marginală, Mateescu (1937, p. 78) arată că: „*Les rapports tectoniques entre la zone marginale du Flysch et les zones limitrophes sont anormaux: la zone à grès de Tarcău chevauche par-dessus la zone marginale, et la zone marginale à son tour, est charriée par-dessus la zone péricarpatique miocène*”; „*A notre avis, nous nous trouvons en face d'un golfe (sinus) accentué par le*

charriage de la zone à grès de Tarcău, justement dans le mont Macrădeu et de mont Giurgiu”.

Remarcând complexitatea geologică a zonei marginale, Mateescu (1938b) „arată dezvoltarea pe care o prezintă grupa șisturilor negre de Tisaru (sensu S. Athanasiu) de vârstă barremiană, ce formează o zonă geanticlinală în Muntele Coza și Muntele Tisaru. Acest accident tectonic provoacă deformarea marginii externe a zonei gresiei de Tarcău, la contactul cu zona marginală, după cum deviază direcția stratelor flișului marginal din N-S, cum sunt la N de valea Zăbala, în NE-SW la sud de această vale. În felul acesta, se aruncă o lumină nouă și puternică asupra mecanicii curburii sud-estice a Carpaților Orientali”.

Cu toate că imaginea structurală a geanticlinului Vrancei și conturul cartografic al Pânzei de Tarcău a constituit o remarcabilă noutate, reacțiile confrăților geologi au fost practic inexistente. Astfel, la numai doi ani de la comunicarea din 3 iunie 1937, Băncilă, în ședința din 3 februarie 1939 de la Institutul Geologic al României, citând comunicările lui Murgeanu și Filipescu (1933) și Murgeanu (1944), nu-l menționează pe Mateescu (Băncilă, 1944, p. 35), la fel cum nu o face mai târziu, în ampla sinteză a Carpaților Orientali (Băncilă, 1958), precizând că „...în urma lucrărilor lui Dumitrescu și Grigoraș, conturul de pânză a fost întărit pentru toată regiunea de nord și de sud a Vrancei, care a căpătat calitatea unei semiferestre” (p. 303–304), „...corespunzând cu ceea ce s-a denumit semifereastra Putna-Vrancea” (p. 307).

Popescu-Voitești (1942, p. 19), recunoscând valoarea contribuțiilor noi în cercetarea flișului, datorate lui Preda, Athanasiu, Mateescu, Băncilă, Murgeanu, Filipescu, Oncescu etc., pe schița de hartă (p. 23, scara 1: 2 500 000, ed. 1941) nu evidențiază semifereastra Vrancea, singurul detaliu fiind petecul tectonic al Pânzei de Tarcău din zona Neculele (Fig. 2b), preluat din harta lui Mateescu din 1925 (anexată tezei de doctorat, 1927). O omisiune cel puțin surprinzătoare, cunoscând faptul că în calitatea sa de președinte al Secției de geologie-mineralogie-geografie a Academiei de Științe și tectonician notoriu, cu siguranță a asistat la comunicarea lui Mateescu, luând act de noua realitate structurală de la curbura Carpaților Orientali.

În anul 1942⁵ a fost editată foaia a 5-a a hărții geologice, scara 1:500 000, pe care este figurată semifereastra Vrancea (Fig. 2c), cu conturul carto-

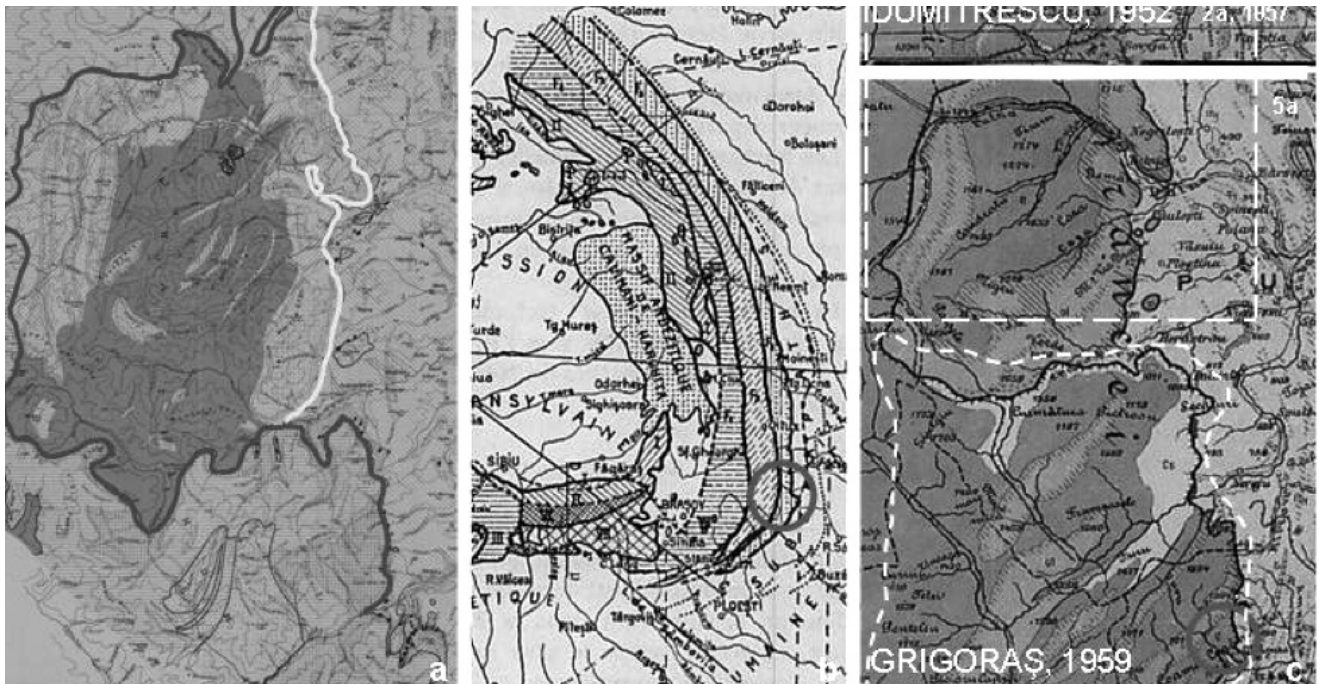

Fig. 2 – Semifereastră Vrancea după harta lui Mateescu (a), petecul tectonic al zonei marginale a flișului (cercuri în b, c) pe schița tectonică întocmită de Popescu-Voitești (b) și semifereastră Vrancei pe foaia 5a a hărții 1: 500 000 (c) cu delimitarea sectoarelor cartate de Dumitrescu (1952) și Grigoraș (1959) în tezele de doctorat

grafic și conținutul stratigrafic asemănătoare celor figurate pe harta lui Mateescu.

La 21 aprilie 1941, Dumitrescu (1948) comunică observațiile sale din regiunea cuprinsă între Cașin și Putna, menționând că „*Entre Soveja et Pârâul Zăbala, la zone marginale du flysch constitue la grande demi-fenê tre (golfe tectonique) de Vrancea*” (p. 104), citând câteva dintre lucrările lui Mateescu, inclusiv cea referitoare la prezentarea hărții geologice manuscris (Mateescu, 1937), dar fără niciun comentariu. În decembrie 1948, Dumitrescu (1952a) referindu-se la contactul Pânzei de Tarcău cu diferiți termeni ai autohtonului, arată că „*trebuie să admitem un relief al Autohtonului înainte de formarea Pânzei de Tarcău*” (p. 59), iar în teza de doctorat (Dumitrescu, 1952b), deși citează lucrarea lui Mateescu din 1937, nu o comentează la capitolul tectonică, menționând în schimb două idei importante: a) „*...zona marginală suferă o supraridicare axială, marcată de apariția celui mai vechi orizont «Stratele de Streiu», în axa anticlinoriumului Coza, ca și prin retragerea Pânzei de Tarcău dincolo de vechea frontieră cu Transilvania, constituind un mare golf tectonic*” (p. 257) și b) „*spre sud, în valea Zăbalei, zona marginală suferă o nouă scufundare axială, unde întreaga Zonă marginală dispare*” (p. 257), realitate probabil intuită de către Murgeanu & Filipescu (1933).

Comunicările celor doi autori – *lipsite de suport cartografic și text explicativ* –, au alimentat *presupunerea* transmisă ani de-a rândul, de la un autor la altul (ex. Oncescu, 1965; Mutihac & Ionesi, 1974; Mutihac, 1990), culminând cu cele postulate de Săndulescu (1977, 1984) care, necitându-l pe Mateescu, susține că „*ceva mai târziu (1931)(sic!) se demonstrează (Murgeanu & Filipescu) că unitatea gresiei de Tarcău este șariată, la curbura Carpaților Orientali, pe Tortonianul și flișul unității marginale, care apare într-o mare semifereastră și se afundă definitiv, la sud de valea Nărujei, sub pânza de Tarcău*” (1977, p. 86) și că „*Murgeanu și Filipescu (1937) conturează cartografic partea de sud a semifereestrei Vrancea, marcând încă o contribuție la fundamentarea concepției pânziste în zona flișului Carpaților Orientali*” (1984, p. 17). Or, se cunoaște că, ulterior lui Mateescu (1937, v. harta), Dumitrescu (1958) figurează conturul jumătății nordice a semifereestrei până la o linie ce unește Muntele Buniu și vest Păulești, la sud (Fig. 2c), evidențiind totodată duplicaturile Via Draci-Mocearu și Omagu-Munțișoarele ale autohtonului, iar Grigoraș (1955; harta ed. 1959), trasează linia de încălecare la sud de valea Nărujei, între Muntele Arșoaia-vf. Goru, la vest, și Secăturile, la est.

În legătură cu cele de mai sus, trebuie reținută remarcă lui Grigoraș (1955, p. 113) referitoare la

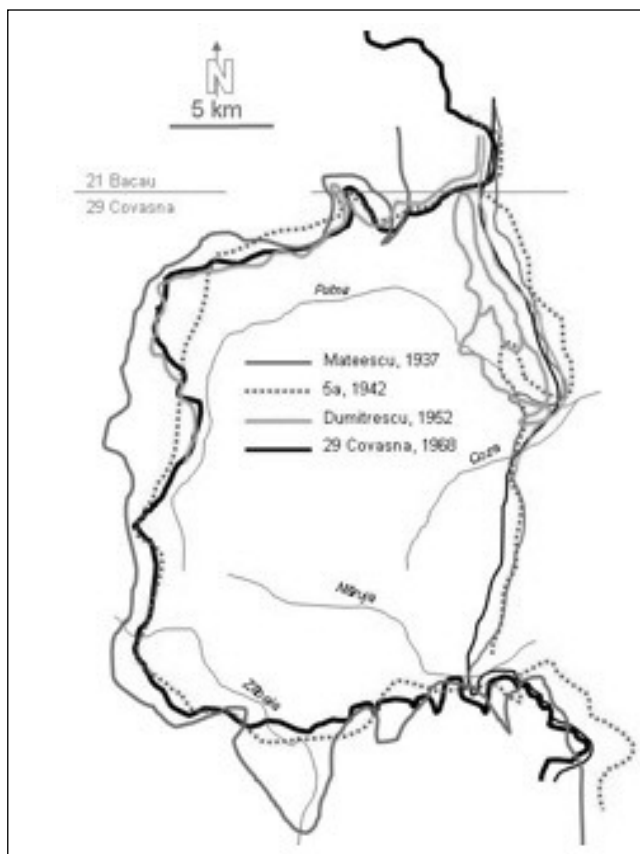

Fig. 3 – Delimitarea semiferestrei Vrancea în diferite etape ale cunoașterii geologice (explicație în text)

lucrarea lui Murgeanu & Filipescu din 1932 (sic!) *Date asupra stratigrafiei formațiunilor care intră în alcătuirea celor două pânze nu avem, întrucât comunicarea respectivă nu a fost publicată. Relațiunile menționate mai sus în legătură cu tectonica sunt luate din lucrarea lui Băncilă, ultimul autor precizând că Murgeanu & Filipescu (1933) și Murgeanu (1944) au susținut doar existența pânzelor mediană și marginală la curbura Carpaților, fapt consemnat mai târziu și de Oncescu (1957, p. 198–199).*

Este de reținut faptul că Stille (1953), bazat pe foaia 5a a hărții geologice, scara 1: 500 000, figurează semifereastră Vrancea pe harta *Tektonik des Karpatenraumes*, notând (p. 55) „*amplourea șariajului, înregistrat numai la exteriorul Pânzei de Tarcău, cu apariția flișului mai tânăr și a Mioценului în spațiului foarte limitat, cu caracter de fereastră*”.

Remarci finale

Imaginea cartografică a semiferestrei Vrancea a fost definitivată în patru etape desfășurate timp de trei decenii (1937–1968). În intervalul 1937–1939,

Mateescu publică prezentarea hărții la scara 1: 50 000 (1937), tipărind în scurt timp harta regiunii Vrancea-Putna, scara 1: 100 000 (Fig. 1). Conturul semiferestrei și distribuția depozitelor eocen-oligocene din cuprinsul acesteia, destul de apropiate celor de pe harta Mateescu, sunt figurate pe foaia 5a a hărții geologice, scara 1: 500 000 (1942) (Fig. 2c), detaliile ulterioare aparținând lui Dumitrescu (1952a, 1958) și lui Grigoraș (1955, 1959). Conturul actual este redat pe foile 21 Bacău și 29 Covasna ale hărții geologice a României, scara 1: 200 000 (Murgeanu *et al.*, 1968) (Fig. 3). La această ultimă imagine cartografică au contribuit substanțial hărțile geologice scara 1: 100 000 ale Comitetului Geologic, întocmite de colectivele de geologi coordonate de Filipescu & Mutihac (1959) și de Dumitrescu (1959), precum și detaliierile lito-stratigrafice și structurale ale lui Dumitrescu (1963) și Dumitrescu *et al.* (1962b, 1970).

Din cele de mai sus, rezultă că ne-am confruntat până acum cu o situație mai puțin obișnuită, conform căreia o presupunere nejustificată privind paternitatea definirii și conturării semiferestrei Vrancea a fost vehiculată mult timp în literatura geologică românească, fără a fi verificată îndeaproape cronologia etapelor de cunoaștere ale acestei realități structurale, ignorându-se sistematic **prioritatea incontestabilă** a contribuției lui Ștefan I. Mateescu, un geolog pe nedrept uitat, căruia i se cuvine un binemeritat omagiu.

Referințe

- Athanasiu S., 1913, *I. Cercetări geologice în regiunea carpatică și subcarpatică din Moldova de sud. II. Cercetări geologice în basinal Moldovei din Bucovina*. Raport asupra lucrărilor de teren făcute în 1908–1909. An. Inst. Geol. Rom., IV: p. I–XLV, București.
- Băncilă I., 1944, *L'évolution des idées sur la tectonique des Carpates Orientales*. C. R. Inst. Géol. Roum., XXVII (1938–1939): 14–45, Bucarest.
- Băncilă I., 1958, *Geologia Carpaților Orientali*, 367 p., Ed. Științifică, București.
- Dumitrescu I., 1948, *La nappe du grès de Tarcău la zone marginale et la zone néogène entre Cașin et Putna (communication préliminaire)*. C.R. Inst. Geol. Roum., XXIX (1940–1941): 84–105, Bucarest.
- Dumitrescu I., 1952a, *Cercetări geologice în Vrancea de Nord*. D. S. Inst. Geol. Rom., XXXVI (1948–1949): 51–61, București.
- Dumitrescu I., 1952b, *Studiul geologic al regiunii dintre Oituz și Coza*. An. Com. Geol., XXIV: 195–270, București.

- Dumitrescu I., 1958. *Étude géologique de la région comprise entre l'Oituz et la Coza*. Ann. Com. Géol., XXIV–XXV: 133–162, Bucurest.
- Dumitrescu I. (red.), 1959, *Harta geologică, scara 1: 100 000, foaia Bîrsești* (după date din lucrări publicate, din arhiva Comitetului Geologic și date inedite ale geologilor I. Dumitrescu, Fl. Olteanu, C. Georgescu și Gr. Alexandrescu).
- Dumitrescu I., 1962a, *Curs de geologie structurală cu principii de geotectonică și cartare geologică*, 292 p., Ed. Didactică și Pedagogică, București.
- Dumitrescu I., Săndulescu M., Lăzărescu V., Mirăuță O., Pauliuc S., Georgescu C., 1962b, *Mémoire à la carte tectonique de la Roumanie*. An. Com. Geol., XXXII: 5–96, București.
- Dumitrescu I., 1963, *Date noi asupra structurii flișului miogeosinclinal din Munții Vrancei (Carpații Orientali)*. Asoc. Geol. Carp.-Balc. (congr. al V-lea, 1961), IV: 65–84, București.
- Dumitrescu I., Săndulescu M., Bandrabur T., 1970, *Harta geologică. Scara 1: 200 000 – Covasna. Notă explicativă*, 159 p., Inst. Geol., București.
- Filipescu M.G., 1977, *Paleontologia*. În: Ștefănescu S., Murgeanu G., Mihăilescu V. (red.) *Istoria științelor în România. Geologia, Geofizica, Geodezia, Geografia*, p. 54–73, Ed. Acad. RSR., București.
- Filipescu M. G., Mutihac V. (red.), 1959, *Harta geologică, scara 1: 100 000, foaia Covasna* (după datele geologice din publicațiuni și din arhiva Comitetului Geologic ale geologilor M.G. Filipescu, I. Dumitrescu, V. Mutihac, Gr. Alexandrescu, I. Drăghinda, S. Pauliuc).
- Grigoraș N., 1955, *Studiul comparativ al faciesurilor paleogenului dintre Putna și Buzău*. An. Com. Geol., XXVIII: 99–219, București.
- Grigoraș N., 1959, *Etude comparative des faciès du Paléogène compris entre les vallées de la Putna et du Buzău*. Ann. Com. Géol. Roum., XXVI–XXVIII: 233–268, Bucurest.
- Mateescu Șt., 1927, *Cercetări geologice în partea externă a curburii sud-estice a Carpaților Români. Districtul Râmnicu Sărat*. An. Inst. Geol. Rom., XII: 67–324, București.
- Mateescu Șt., 1937, *Présentation de la carte géologique de la région de Vrancea dist. Putna (en manuscrit) 1: 50000*. C.R. Acad. Sci. Roum., II/1: 75–80, București.
- Mateescu I. Șt., 1938a, *Memoriu de titluri și lucrări*. 16 p., Institutul de Arte Grafice, „Tipografia Românească”, Timișoara.
- Mateescu Șt., 1938b, *L'accident tectonique du Mont Tisaru et du Mont Coza, Distr. de Putna*. C.R. Acad. Sci. Roum., II/2: 166–168, București.
- Murgeanu G., 1944, *La nappe du grès de Tarcău entre la vallée de la Năruja et les sources du Râmnic*. C.R. Inst. Geol. Roum., XXVIII: 36, Bucurest (comunicare 9 februarie 1940, nepublicată).
- Murgeanu G., Filipescu M.G., 1937, *La zone du grès de Tacău la zone marginale et les Subcarpathes entre la Cașin et Zăbala*. C.R. Inst. Geol. Rom., XXI (1932–1933), p. 198 (comunicare 7 iunie 1933, nepublicată).
- Murgeanu G. (red. coord.), Dumitrescu I., Săndulescu M., Bandrabur T., Săndulescu Jana (red.), 1968. *Harta geologică, scara 1: 200 000, foaia 29 Covasna*, Inst. Geol., București.
- Mutihac V., 1990, *Structura geologică a teritoriului României*, 418 p., Ed. Tehnică, București.
- Mutihac V., Ionesi L., 1974, *Geologia României*, 646 p., Ed. Tehnică, București.
- Oncescu N., 1957, *Geologia Republicii Populare Române*. 438 p., Ed. Tehnică, București.
- Oncescu N., 1965, *Geologia României* (ediția a III-a îngrijită de M.G. Filipescu). 534 p., Ed. Tehnică, București.
- Popescu-Voitești I., 1942, *Exposé synthétique sommaire sur la structure des régions carpathique roumaines*. Bul. Soc. Geol. Rom., V: 15–73, Ed. Cartea Românească, București.
- Săndulescu M., 1977, *Stratigrafia și tectonica*. În: Ștefănescu S., Murgeanu G., Mihăilescu V. (red.), *Istoria științelor în România. Geologia, Geofizica, Geodezia, Geografia*, p. 74–106, Ed. Academiei RSR., București.
- Săndulescu M., 1984. *Geotectonica României*, 336 p., Ed. Tehnică, București.
- Stille H., 1953. *Der geotektonische Werdegang der Karpaten*. Beihefte zum Geol. Jahr., 8, 239 p., Hannover.

Note

¹ Mateescu I. Șt., 1938a, *Memoriu de titluri și lucrări*. 16 p., Institutul de Arte Grafice „Tipografia Românească”, Timișoara; Anuarul Universității din Cluj (AUC), 1919–1920, p. 34; AUC, 1921–1922, p. 204; AUC, 1922–1923, p. 132; AUC, 1923–1924, p. 161; AUC, 1924–1925, p. 138; AUC, 1925/1926–1926/1927, p. 190; AUC, 1927–1928, p. 185; AUC, 1928–1929, p. 189.

² Paucă M., 1998, „*Mi-am retrăit viața*”. *Amintirile unui geolog*, 288 p., tiraj în 100 de exemplare, București.

³ Scurtu I., Lungu C.M., 2013, *Istoria Academiei de Științe din România (1935–1948)*, vol. I, 304 p., Ed. AOSR, București.

⁴ Exemplar nedatat, aflat în biblioteca autorului (T.B.)

⁵ Anul editării foi 5a a hărții geologice, scara 1: 500 000, diferă de la un autor la altul: 1936 (Băncilă, 1958, p. 16); 1937 (Grigoraș, 1955, p.103); 1942 (Dumitrescu, 1962a, p. 15, este singurul autor care prezintă cronologia editării foilor de hartă în intervalul 1936–1959).

Bilanț pozitiv la sfârșit de an pentru Comitetul Național al Istoricilor din România și pentru România

*Ioan Bolovan**

În perioada 29–30 septembrie 2017 s-au desfășurat la Moscova lucrările Adunării generale a Comitetului Internațional de Științe Istorice (CISH), care, conform tradiției, se întrunește și între congresele mondiale de istorie. La Adunarea generală au fost prezenți circa 60 de delegați (reprezentanți ai comitetelor istoricilor din țările membre ale CISH, precum și președinții comisiilor internaționale afiliate).

România a fost reprezentată de acad. Ioan-Aurel Pop, în calitate de președinte al Comitetului Național al Istoricilor din România (CNIR), și de prof. dr. Ioan Bolovan, în calitate de președinte al Comisiei Internaționale de Demografie Istorică (ICHD).

Ordinea de zi a Adunării generale a avut mai multe puncte, între care: prezentarea și adoptarea raportului moral și financiar, eliberarea din funcție a actualului trezorer și alegerea altuia nou, prezentarea și votarea membrilor comisiei de nominalizare pentru noul *board*, prezentarea de către delegații Universității din Poznan a stadiului pregătirilor pentru viitorul congres mondial care se va desfășura în august 2020 în orașul menționat.

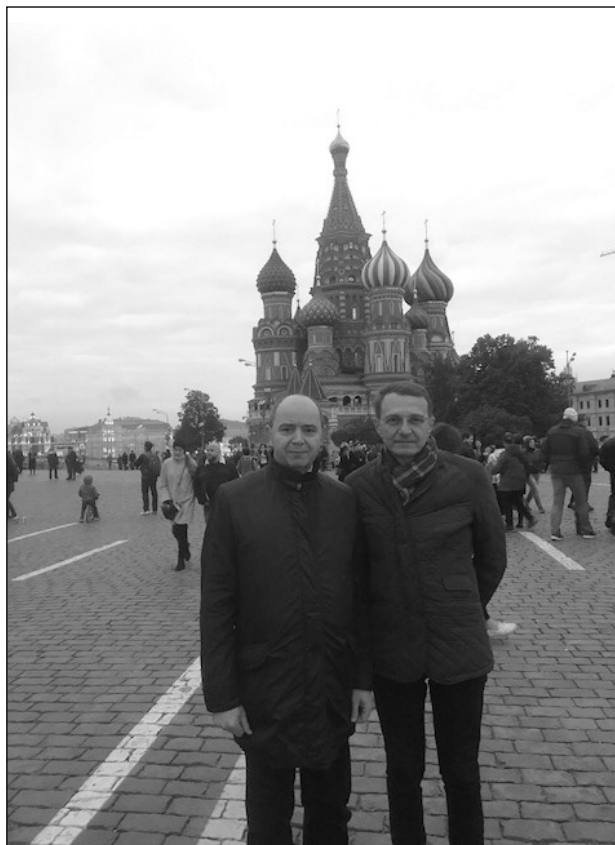
Unul dintre punctele de pe ordinea de zi care a stârnit vii discuții, alături de nemulțumiri exprimate, mai mult sau mai puțin direct, de către diverși participanți, a fost cel legat de votarea programului pentru viitorul congres de la Poznan. Dacă pe lista provizorie afișată de Comitetul Internațional de Științe Istorice (vineri dimineața, 29 septembrie), pe care figurau temele pentru sesiunile specializate, mesele rotunde și panelurile organizate în comun de cel puțin două organizații, nu apărea niciuna dintre

cele opt propuneri înaintate în ianuarie 2017 Comitetului Internațional de Științe Istorice de către Comitetul Național al Istoricilor din România (șase în nume propriu și două în colaborare cu ICDH), a doua zi lucrurile s-au schimbat în bine.

Prin intervenția directă a acad. Ioan-Aurel Pop în plenul Adunării generale, prin discuții personale cu președintele CISH, prof. Andrea Giardina, cu secretarul general al CISH prof. Catherine Horel ș.a., pe parcursul primei zile, s-a reușit persuadarea membrilor *board*-ului CISH că României i s-a făcut o nedreptate, prin neacceptarea niciunei propuneri. Astfel, a doua zi, când s-a și votat lista definitivă, România a reușit să figureze cu două mese rotunde (una despre loialitățile dinastice multinaționale și naționale în armatele imperiale din secolele XIX–XX, organizată de prof. Ioan Bolovan, alta despre istoria medievală și Marele Război din perspectivă politică și istoriografică organizată de dr. Alexandru Simon, cercetător științific), precum și o sesiune comună despre civili în război (femei, copii, prizonieri și deportați în Marele Război) organizată de conf. dr. Ana Victoria Sima și prof. Ioan Bolovan. Prin urmare, România va avea o reprezentare acceptabilă în cadrul viitorului congres de la Poznan din 2020 prin cele trei evenimente pe care le va patrona și organiza, alături, firește, de (sperăm) cât mai multe lucrări acceptate în cadrul diverselor sesiuni, mese rotunde etc.

Alt punct fierbinte de pe ordinea de zi a fost prezentarea și discutarea unor moțiuni referitoare la anumite prevederi statutare ale CISH și mai ales la modalitatea de selectare în viitor a propunerilor de teme majore, specializate și mese rotunde. Fiindcă

* Cercetător științific I, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca

*Acad. Ioan-Aurel Pop și prof. dr. Ioan Bolovan,
la Adunarea generală a Comitetului Internațional de Științe istorice
29–30 septembrie 2017, Moscova*

unii reprezentanți ai comitetelor naționale au solicitat constituirea unui comitet ad-hoc de selecție, care ar activa cumva paralel cu *board*-ul Comitetului Internațional de Științe Istorice, prin intervenția pe care am avut-o în plenul Adunării generale, alături de alte luări de poziție similare, acad. Ioan-Aurel Pop a pledat pentru continuarea activității CISH și a *board*-ului, în aceleași condiții ca și până acum, insistând asupra faptului că organului, ales democratic în august 2015 pentru un mandat de cinci ani,

trebuie să-i fie lăsată libertatea deplină de a gestiona activitatea CISH, fără a mai crea alte comisii și comitete.

La invitația academicianului Ioan-Aurel Pop, *board*-ul CISH a acceptat propunerea Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca de a-și desfășura în aprilie 2020, în orașul de pe Someș, ședința preliminară deschiderii Congresului Mondial de Istorie de la Poznan.

Gheorghe Dolgu (1929–2017)

Victor Axenciuc

Membru de onoare al Academiei Române

Comunitatea științifică și universitară românească a pierdut pe unul dintre străluciții săi membri, profesorul dr. Gheorghe Dolgu, membru de onoare al Academiei Române. S-a născut acum aproape nouă decenii, în aprilie 1929.

Ființa sa a plecat dintre noi, dar în memoria celor care l-am cunoscut, Omul și faptele sale au lăsat pentru cei de astăzi și de mâine o moștenire valoroasă, exemplul de personalitate remarcabilă, dăruită cu înalte virtuți umane, inteligență strălucită, competențe înalte în domeniile practicate, prietenie caldă și sprijin colegial, optimism și încredere în acțiunile sale.

După terminarea liceului, Gheorghe Dolgu urmează cursurile Facultății de Economie Generală din cadrul Academiei de Studii Economice, pe care a absolvit-o cu Diplomă de merit în anul 1953; ulterior, pregătește doctoratul, obținând titlul de doctor în economie.

Îmbrățișează cariera universitară, parcurgând toate gradele până la cel de profesor, pe care o practică la Universitatea din București și apoi la Academia de Studii Economice, până în anul 2011.

Este ales, totodată, în funcții de conducere: de catedră, de facultate, încununată cu cea prestigioasă de rector al Academiei de Studii Economice, în două legislaturi din deceniul opt 1971–1980.

Preocupat pentru perfecționarea sa profesională, prof. Gheorghe Dolgu a efectuat o serie de stagii de specializare la unele dintre cele mai prestigioase universități din lume: Cambridge University, Glasgow University, London School of Economics, New York University, Stanford University etc.

Datorită pregătirii și virtuților sale profesionale este solicitat, pe lângă activități didactice, și în cele de cercetare științifică, de presă economică, de relații diplomatice externe; a fost cercetător științific principal gr. I la Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”; între anii

1963–1973 a fost redactor-șef adjunct și redactor-șef la „Viața economică”, revistă care a promovat idei valoroase cu deschidere în știința economică mondială.

Profesorul Dolgu a desfășurat o inedită și valoroasă activitate de cercetare asupra economiei înarmării/dezarmării, a serviciilor financiare, a ciclicității evoluției economice, a tranziției la economia de piață, a integrării României în structurile europene, a valorificării gândirii economice românești și universale.

Dintre numeroasele lucrări, studii și comunicări, menționăm: *Economia și dezarmările* (1974), *Economic and Social Consequences of the Arms Race of Military Expenditures, United Nations* (1978) (coord.), *Cursa înarmărilor: dimensiuni, mecanisme, consecințe* (1978); *Anghel Rugină și noua*

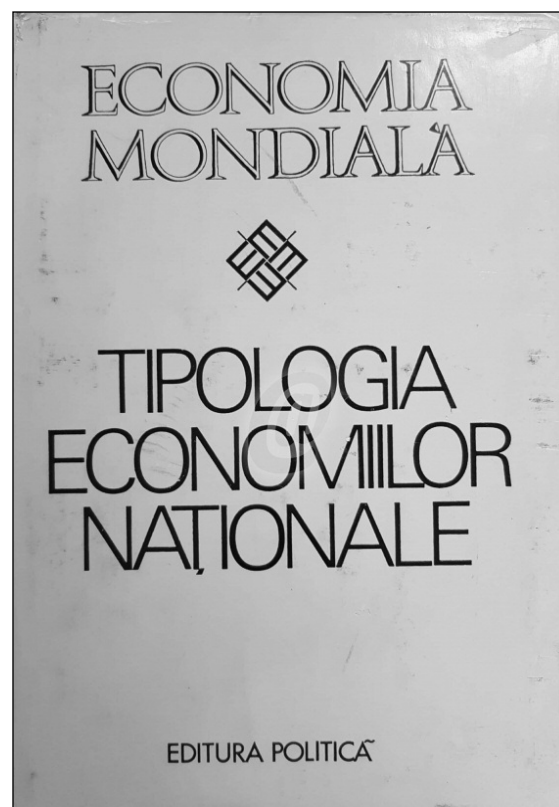
revoluție în știința economică (1993); *Nicolas Georgescu-Roegen în gândirea economică universală* (1994); *Piața de capital – resursă a relansării economice a României* (1999); *Revoluția financiară mondială* (2001); *Criză, finanțe, teorii* (2009); *Criză și redresare* (2010) etc. Totodată, a îngrijit, pentru editare în limba română, numeroase volume din operele lui Nicolas Georgescu-Roegen și din seria „Laureați Nobel în economie. Discursuri de recepție”.

Un alt domeniu în care profesorul Gheorghe Dolgu și-a adus o contribuție importantă a fost cel al relațiilor internaționale; a făcut parte din conducerea delegațiilor țării noastre la sesiunile Conferinței Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare din anii 1972, 1976, 1984 și 1988 și la alte conferințe și activități internaționale cu tematică economică. Îndeplinește funcția de adjunct al ministrului de Externe al României, 1980–1984, de ambasador al României în Elveția, de expert consultant al Secretarului General al O.N.U. – 1970, 1975, 1980.

Contribuțiile valoroase ale profesorului Gheorghe Dolgu în domeniile învățământului superior, al cercetării științifice, al relațiilor diplomatice au fost apreciate și recompensate prin înalte distincții: Ordinul „Serviciul Credincios”, Diploma „Meritul Academic al Academiei Române”, Diploma „Virgil Madgearu” și „Diploma Omnia” ale Academiei de Studii Economice pentru activitatea de cercetare.

Recunoașterea excelenței profesionale, științifice a fost consacrată de cel mai înalt for cultural și științific al țării prin alegerea sa în anul 2010 ca membru de onoare al Academiei Române.

Apreciind activitatea, contribuțiile și personalitatea de excepție a profesorului Gheorghe Dolgu, ca emblemă și exemplu, academicianul

Tudorel Postolache, președintele de onoare al Secției de științe economice, juridice și sociologie a Academiei Române, a propus instituirea Premiului academic „Gheorghe Dolgu” pentru științele economice.

Odată cu plecarea profesorului Gheorghe Dolgu dintre noi, am sădit în grădina conștiinței noastre un pom care să crească, să dea roade și să ne mențină trează, nouă și generațiilor viitoare, amintirea Omului și a operei sale spirituale valoroase și generoase pe care ni le-a lăsat moștenire.

Septembrie

3–6 septembrie: Acad. Ionel-Valentin Vlad, Președintele Academiei Române, a participat la Adunarea generală ALLEA (Federația Europeană a Academiiilor de Științe și Umanioare) desfășurată la Budapesta.

5 septembrie: Acad. Bogdan Simionescu, Vicepreședinte al Academiei Române, a deschis lucrările celei de-a 69-a ediții a simpozionului organizat de Comitetul Internațional pentru Cărbuni și Petrologie Organică.

6 septembrie: Aula Academiei Române a găzduit o sesiune de comunicări dedicate împlinirii a 200 de ani de la nașterea lui Mihail Kogălniceanu (1817–1891), organizată de Secția de istorie și arheologie, Secția de filologie și literatură în colaborare cu Fundația Națională pentru Știință și Artă.

După cuvântul de deschidere al Academicianului Eugen Simion, au susținut comunicări:

- Acad. Dan Berindei – *Mihail Kogălniceanu, constructor al României moderne*;
- Acad. Eugen Simion – *Kogălniceanu – filosof al chibzuinței, reformator „fără pripeală”*;

– conf. univ. dr. Paul Cernat, Universitatea București – *Mihail Kogălniceanu și „școala critică” din Moldova*;

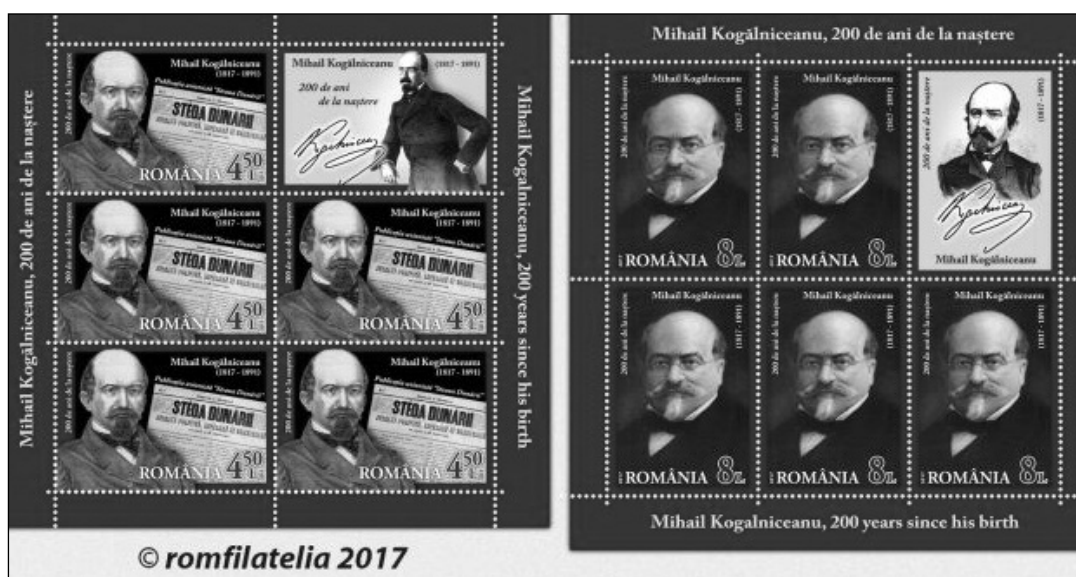
– prof. univ. dr. Bogdan Crețu, directorul Institutului „A. Philippide” din Iași – *Opera culturală a lui Mihail Kogălniceanu*.

În cadrul manifestării a fost vernisată expoziția „Mihail Kogălniceanu 200”, realizată de Muzeul Național al Literaturii Române. Au urmat lansarea albumului filatelic *Mihail Kogălniceanu 200*, întocmit de Romfilatelia în parteneriat cu Muzeul Municipiului București și expunerea Medaliei aniversare „Mihail Kogălniceanu 200”, realizate de Muzeul Brăilei „Carol I” și prezentate de Ionel Câdea, membru corespondent al Academiei Române.

13 septembrie: Împlinirea a 150 de ani de înființarea Bibliotecii Academiei Române a prilejuit o suită de manifestări, începută cu sesiunea solemnă „Biblioteca Academiei Române”, desfășurată în Aula Academiei Române.

După deschiderea oficiată de Acad. Florin Gheorghe Filip, directorul general al Bibliotecii Academiei Române, Acad. Ionel-Valentin Vlad, Președintele Academiei Române, a rostit un cuvânt de salut. Au urmat alocuțiuni susținute de:

- Acad. Alexandru Surdu, Vicepreședinte al Academiei Române – *Biblioteca Academiei Române, tezaur de cultură românească*;
- Acad. Eugen Simion, președintele Secției de filologie și literatură – *Biblioteca Academiei*

Române sub trei directori: D. Panaitescu-Perpessicus, Tudor Vianu și Șerban Cioculescu;

– Acad. Răzvan Theodorescu, președintele Secției de artă, arhitectură și audiovizual – *De 60 de ani cititor în Sala „Ioan Bianu”*.

În continuare, în Sala „Theodor Pallady” a fost vernisată expoziția „Biblioteca Academiei Române – tezaur de cunoaștere”.

În zilele de 14–15 septembrie, în Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” s-a desfășurat simpozionul cu tema „Valori patrimoniale ale Bibliotecii Academiei Române”.

20 septembrie: La Clubul Academicienilor a avut loc lansarea volumelor II și III din *Hronicul operei române din București*, autor Acad. Octavian Lazăr Cosma, lucrări apărute la Editura Academiei Române.

29–30 septembrie: Aula Academiei Române a găzduit cea de-a XVI-a ediție a seminarului internațional „Penser l’Europe” cu tema „Religiile și identitatea europeană”. Evenimentul a fost organizat de Fundația Națională pentru Știință și Artă, Academia Română, Institutul Franței, Institutul Francez de Relații Internaționale, Academia Regală de Limbă și Literatură Franceză din Belgia, Academia Regală de Științe Economice și Financiare din Spania și Academia Regală a Doctorilor din Barcelona.

În cadrul sesiunii inaugurale au susținut alocuțiuni Acad. Ionel-Valentin Vlad, președintele Academiei Române; Preafericitul Daniel, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, membru de onoare al Academiei Române; Thierry de Montbrial, fondator și președinte al Institutului Francez de Relații Internaționale, membru de onoare al Academiei Române; ES doamna Michele Ramis, ambasador extraordinar și plenipotențiar al Franței la București; Jaime Gil Aluja, președintele Academiei Regale de Științe Economice și Financiare din Barcelona,

membru de onoare al Academiei Române, și Acad. Eugen Simion, președintele Fundației Naționale pentru Știință și Artă.

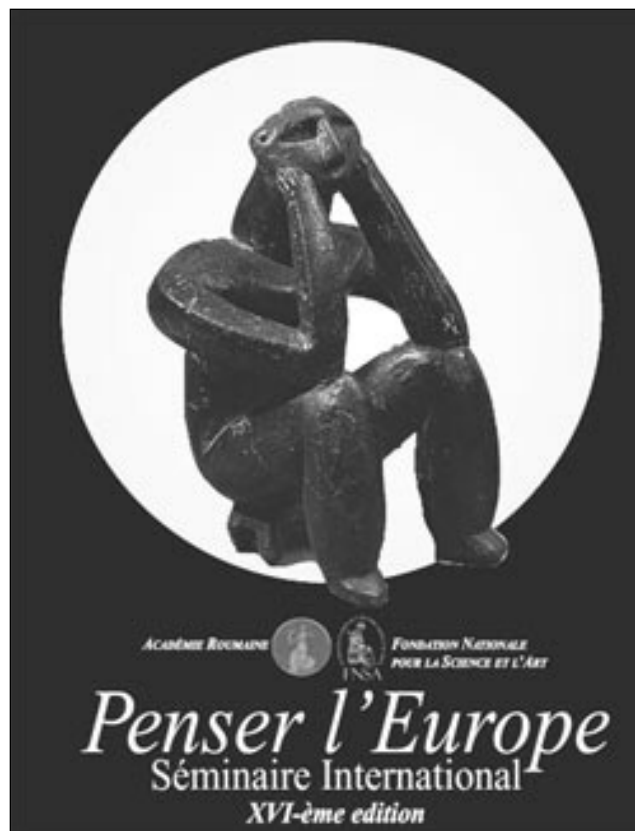
Lucrările au continuat pe secțiunile:

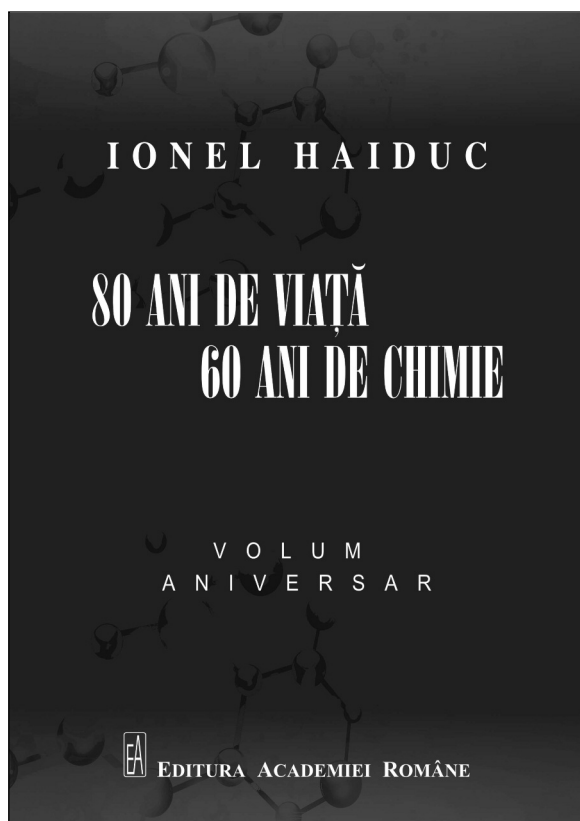
– Omul și deschiderea sa spre transcendent (aspectul antropologic al religiilor);

– Fiecare popor are pe Dumnezeuul său – problema rădăcinilor creștine ale Europei (aspectul etnologic al religiilor);

– „Marca” religiei în cultura europeană (aspectul sociologic al religiilor);

– Aspectele religioase în politicile naționale (aspectul politic al religiilor); fenomenul terorismului.

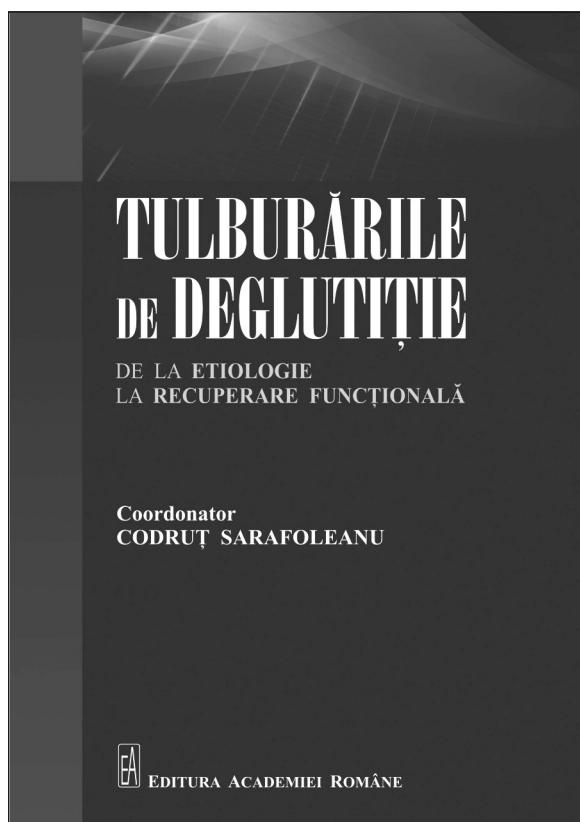

**80 ANI DE VIAȚĂ
60 ANI DE CHIMIE
Volum aniversar**

Ionel HAIDUC

Academicianul Ionel Haiduc este astăzi recunoscut ca unul dintre cei mai valoroși chimiști ai țării, lista sa de premii și distincții naționale și internaționale fiind impresionantă.

Cu prilejul împlinirii vârstei de 80 ani au fost adunate în paginile acestui volum aniversar faptele, gândurile și amintirile academicianului Ionel Haiduc. Acestea reprezintă un bilanț pentru un cititor, o dare de seamă despre o viață și o carieră.

**TULBURĂRILE DE DEGLUTIȚIE
DE LA ETIOLOGIE LA
RECUPERARE FUNCȚIONALĂ**

Codruț SARAFOLEANU (coordonator)

Lucrarea realizează o punere la punct completă a fenomenului de deglutiție și a tulburărilor sale, capitol de patologie din ce în ce mai frecvent în patologia modernă.

Un colectiv de autori tineri din toate specialitățile implicate în patologia tulburărilor de deglutiție își aduce contribuția științifică și experiența profesională necesară la diagnosticarea și tratamentul acestui sindrom clinic de etiologie polimorfă. Sunt trecute în revistă o serie de investigații de ultimă oră, precum și tratamente medicale și chirurgicale ale tulburărilor de deglutiție la toate vârstele, în funcție de etiologie și context patologic.

Un merit special al monografiei constă în prezentarea tehnicilor și a rezultatelor obținute prin reeducarea mecanismului deglutiției.

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fișiere atașate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză și care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate (parțial sau integral), care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor și ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de Dicționarul explicativ al limbii române – DEX (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro/>), Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române – DOOM (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „â”, și „sunt”, în grafia limbii române (www.acad.ro/alte-Info/pag_norme_orto.htm).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul științific, prenumele și numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara și datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârșitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF, sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate și prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se va menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul, precum și legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele trebuie să fie alb-negru fără coloane evidențiate cu alte culori.

De asemenea, dacă există scheme nu trebuie să aibă evidențieri în alte culori.

Dimensiunile unui articol trebuie să fie 5–6 pagini calculator, corp 12 și 3–4 ilustrații.

Redacția revistei „Academica“

Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București, tel: 021.318.81.06/2712, 2713

**Abonamentele la revista „Academica“ se pot face prin mandat poștal pe adresa
revistei „Academica“, serviciul difuzare (Popa Aurora)**

sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462,

Trezoreria sector 5, București.

Prețul unui abonament pentru 12 luni este 3 lei.

ISSN 1220-5737 78 PAGINI

PREȚUL 3 lei